

ΠΕΙΡΑΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τριμηνιαία Φιλολογική Έκδοση του Πειραιϊκού Συνδέσμου

Έτος 19ο - Τεύχος 78

Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2015

Πειραιϊκά Γράμματα

Τριμηνιαίο Φιλολογικό Περιοδικό
Έκδοση του Πειραιϊκού Συνδέσμου
Οδός Καραϊσκού 104 - Πειραιϊάς 185 35 - Τηλ.: 210 - 4178159 - 4119064, Fax: 210-41 30 521

ΚΩΔΙΚΟΣ: 034953

ΕΤΟΣ 18ο • ΤΕΥΧΟΣ 78 • Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2015

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΠΕΙΡΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΤΕΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: **ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΣΙΜΟΣ - ΘΟΔΩΡΟΣ Ν. ΚΑΤΣΙΚΑΡΟΣ**
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΣΤΙΚΟΣ**

Στα Μέλη του Π.Σ. διανέμεται δωρεάν - Τιμή τεύχους 5 Ευρώ
Συνδρομές: Ιδιώτες 20 Ευρώ - Οργανισμοί - Εταιρείες: 30 Ευρώ - Εξωτερικού: \$ 50

Γραφικές Τέχνες: Γεωργία Μουρούσια - Μαρία Ελένη Μουρούσια Ο.Ε.
Κολοκοτρώνη 144 - Πειραιϊάς, Τηλ.: 210-41 82 591, Fax: 210-45 32 911

Πίνακας εξωφύλλου: Φώτης Κόντογλου
«Η Ελλάδα των τριών κόσμων»

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΕΙΡΑΪΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
Αναστάσιος Βέργος
ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
Χαράλαμπος Λιβιεράτος

Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
Παντελής Καλογεράκος
ΤΑΜΙΑΣ
Νικόλαος Κορεντίνης

ΕΙΔΙΚΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ
Αριστείδης Μαραλέτος
Μιχαήλ Υδραΐος

ΕΦΟΡΟΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

- ΣΧΟΛΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΝΕΩΝ
Καλλιόπη Καλούδη
 - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ
Δρούζας Γεώργιος
- ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
Δημήτρης Καρελάς

- ΠΕΙΡΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Βικτωρία Πέκκα - Οικονόμου
 - ΣΧΟΛΩΝ ΤΕΧΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
Θεμελίνα Χαραλαμποπούλου

- ΚΟΣΜΗΤΕΙΑΣ &
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
Αγγελίνα Δικαϊάκου
 - ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
Ευάγγελος Αλ. Καρλάφτης

- Επιτρέπεται αναδημοσίευση των κειμένων, αρκεί να αναφέρεται η πηγή.
- Τα δημοσιευμένα κείμενα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις απόψεις του περιοδικού.
- Οι συνεργασίες δεν πρέπει να ξεπερνούν τις 4 δακτυλογραφημένες σελίδες.
 - Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Παρακαλούμε τα χειρόγραφα ει δυνατόν σε ηλεκτρονική μορφή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΝΝΗ Β. ΣΙΜΟΥ: Προλεγόμενα	3
ΓΙΑΝΝΗ Β. ΣΙΜΟΥ: Αφιέρωμα στον Φώτη Κόντογλου	4
ΝΙΚΟΥ ΖΙΑ: Ο Φώτης Κόντογλου και η Νεοελληνική Ζωγραφική	6
ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ: Τω καιρώ εκείνω (Διήγημα)	10
ΚΛΑΙΡΗ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ: Επιλήσμονες (Ποίημα)	13
ΘΑΝΑΣΗ ΜΑΝΙΦΑΒΑ: Με την ενθάρρυνση των απόντων πορευόμαστε (Ποίημα)	13
ΓΙΑΝΝΗ Β. ΚΑΡΥΤΣΑ: Αναδρομή (Ποίημα)	14
ΕΛΕΝΑΣ ΚΑΤΣΟΥΛΟΥ: Μουσική της σιωπής (Ποίημα)	14
ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΙΣΤΙΚΟΥ: Νίκος Καρούζος, Ένας παράφορος υπαρξιακός, μόλις ποιητής (Δοκίμιο)	15
ΕΛΕΝΗΣ ΓΚΑΪΤΑΤΖΗ: Το κυνήγι της σφήκας (Ποίημα)	22
ΚΩΣΤΑ Μ. ΣΤΑΜΑΤΗ: Δύο ποιήματα	23
ΔΗΜΗΤΡΗ ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΥ: Το ποιητικό στίγμα του Νίκου Καββαδία (Δοκίμιο)	24
ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΛΗ: Κίτρινο (Ποίημα)	30
ΦΛΟΙΣΒΗΣ ΑΛΘΕΑΣ: Μου μίλησε (Ποίημα)	31
ΛΙΤΣΑΣ ΚΑΒΑΚΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ: Διαδρομή ψυχής (Ποίημα)	31
ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΣΑΠΡΑΓΙΑΝΝΗ: Στοιχεία βιογραφίας (Ποίημα)	32
ΓΙΩΡΓΗ ΣΑΚΚΑ: Η πηγή του οίστρου (Ποίημα)	33
ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Η υποψία των πραγμάτων (Δοκίμιο)	34
ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ: Ύπνος στο Δημοτικό τραγούδι (Ποίημα)	35
ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΤΖΩΡΑ: Τρία ποιήματα	36
ΠΑΝΟΥ ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ: Ματιές, απόψεις και κρίσεις στον έντεχνο λόγο (Δοκίμιο)	37
ΚΩΣΤΑ ΞΥΓΚΑ - ΝΕΡΟΜΑΝΙΩΤΗ: Ποιητική μετουσίωση (Ποίημα)	40
ΠΑΝΤΕΛΗ ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ: Τρία ποιήματα	41
ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΙΣΤΙΚΟΥ: Απόψε κοιμήσου μνήμη μου (Ποίημα)	42
ΔΙΟΝΥΣΗ ΚΟΥΛΕΝΤΙΑΝΟΥ: Φοβάμαι (Ποίημα)	44
ΣΕΡΕΝΕ: Σχιστολιθικές εξορύξεις (Ποίημα)	45
ΝΙΚΟΥ ΨΑΛΙΔΑΚΟΥ: Βοήθα με φως (Ποίημα)	46
ΔΙΟΝΥΣΗ ΨΑΘΑ: Το μικρό γατάκι (Ποίημα)	46
ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Αν δεν το ξέρεις (Ποίημα)	47
ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ: Πάβου Κρούπκα: Οι μεγάλοι του Πειραιά (Ποίημα)	48
Γιαννίνας Γιαννακάκου - Σιμάνσκα: Ελλάδα (Ποίημα)	49
ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ - ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	50
ΠΕΙΡΑΪΚΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ	55
ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ	62
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ	64

Προλεγόμενα

Ένα δυσάρεστο γεγονός έρχεται να επισκιάσει την παρούσα έκδοση των *Πειραιϊκών Γραμμάτων*. Ο πρόεδρος του Πειραιϊκού Συνδέσμου έφυγε αιφνιδιαστικά από κοντά μας τον Αύγουστο που μας πέρασε. Ο Ευάγγελος Ν. Αθηναίος ήταν ένας χαρισματικός λογοτέχνης, συγγραφέας, ιστορικός ερευνητής, δάσκαλος, αρθρογράφος, ένας σπουδαίος άνθρωπος των γραμμάτων, αφήνει ως παρακαταθήκη το έργο του, με τελευταίο το βιβλίο «Καπετάν Ανδρέας Ζέπος», το οποίο κυκλοφόρησε το 2013. Στο σύντομο διάστημα που ηγήθηκε του Πειραιϊκού Συνδέσμου πρόλαβε να αφήσει το στίγμα του. Εξάλλου η προσφορά του στον Σύνδεσμο, αλλά και γενικότερα στα πολιτισμικά δρώμενα του Πειραιά αποτελούσε έργο ζωής του ανδρός εδώ και πολλά χρόνια.

Κάτω από αυτή τη βαριά σκιά λοιπόν πραγματοποιείται η έκδοση του τεύχους που κρατάτε στα χέρια σας. Στο παρόν τεύχος, εκτός από το αφιέρωμα στον αείμνηστο πρόεδρο, γίνεται η προαναγγελθείσα αφιερωματική αναφορά στη διπλή επέτειο (120 χρόνια από τη γέννηση και 50 χρόνια από τον θάνατο) του Φώτη Κόντογλου. Η ποίηση, το δοκίμιο, το πεζό, η κριτική έχουν όπως πάντα τη θέση τους στις σελίδες του περιοδικού.

Γιάννης Β. Σίμος

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Αϊβαλί 1895 - Αθήνα 1965
(Επιμέλεια αφιερώματος Γιάννης Β. Σίμος)

«Μυστήριο μεγάλο είναι το πως έρχεται στον κόσμο ο άνθρωπος. Εμένα το γραφτό μου ήταν να γεννηθώ στην Ανατολή, αλλά η ρόδα της Τύχης, που γυρίζει ολόένα, ξερίζωσε από τα θεμέλια τον τόπο μου και μ' έριξε στην ξενιτειά, σ' ανθρώπους που μιλούσανε την ίδια γλώσσα με μένα, πλην όμως που είχανε άλλα συνήθια. Το πουλί το θαλασσοδαρμένο, πως βρίσκει έναν βράχο μέσα στο πέλαγο και κάθεται και στεγνώνει τα φτερά του, έτσι βρίσκομαι κ' εγώ σε τούτα τα χώματα».

Μ' αυτά τα λόγια ξεκινά ο Φώτης Κόντογλου το βιβλίο του **Το Αϊβαλί η πατρίδα μου**. Εκπατρισμένος αισθάνεται ο μεγάλος αυτός δημιουργός, συμμετέχοντας στη μοίρα όλων εκείνων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους,

βιώνοντας τη μεγαλύτερη καταστροφική που έζησε ο ελληνισμός, τουλάχιστον στη σύγχρονη ιστορία του.

Μικρασιάτης λογοτέχνης, ζωγράφος και αγιογράφος, από τα επίλεκτα μέλη της γενιάς του '30, με το έργο του ο Φώτης Κόντογλου αναζήτησε την «ελληνικότητα», δηλαδή μία αυθεντική έκφραση, επιστρέφοντας στην ελληνική παράδοση, τόσο στο λογοτεχνικό όσο και στο ζωγραφικό του έργο. Είχε ακόμα σημαντικότερη συμβολή στον χώρο της βυζαντινής εικονογραφίας. Σήμερα θεωρείται ως ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της «Γενιάς του Τριάντα». Μαθητές του μεταξύ άλλων υπήρξαν ο Γιάννης Τσαρούχης, ο Νίκος Εγγονόπουλος, κ.ά.

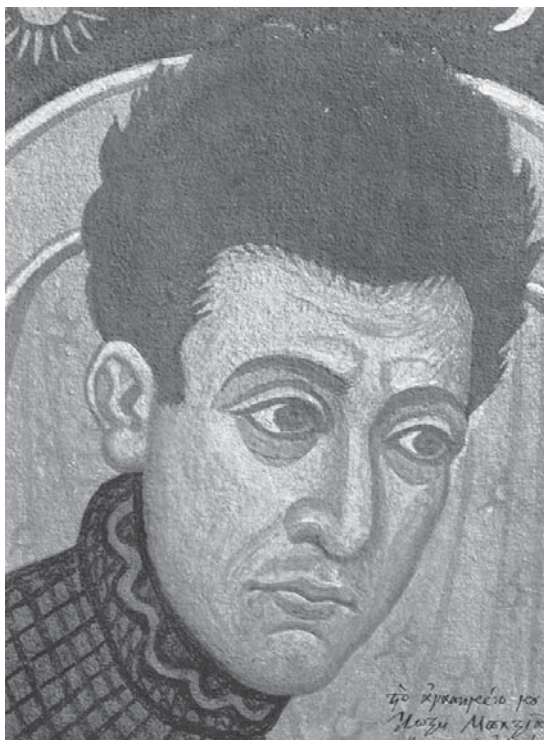
Γιάννης Β. Σίμος

Βιογραφικό σημείωμα

Ο Φώτης Κόντογλου γεννήθηκε ως Φώτης Αποστολέλλης στο Αϊβαλί της Μικράς Ασίας το 1895. Γιος του Νικόλαου Αποστολέλλη και της Δέσπης Κόντογλου, έχασε τον πατέρα του μόλις ένα χρόνο μετά τη γέννησή του. Καθώς την κηδεμονία του ανέλαβε η οικογένεια της μητέρας του, υιοθέτησε τη χρήση αυτού του επώνυμου.

Τελειώνοντας το γυμνάσιο, γράφτηκε στη Σχολή Καλών Τεχνών στην Αθήνα, από την οποία δεν αποφοίτησε ποτέ. Το 1914 εγκατέλειψε τη σχολή του και πήγε στο Παρίσι, όπου μελέτησε το έργο διαφόρων σχολών ζωγραφικής.

Επέστρεψε στην πατρίδα του το 1919, μετά την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέ-

μου. Εκεί ίδρυσε τον πνευματικό σύλλογο «Νέοι Άνθρωποι», στον οποίο συμμετείχαν επίσης ο Ηλίας Βενέζης, ο Στρατής Δούκας, ο Ευάγγελος Δαδιώτης, ο Πάνος Βαλσαμάκης και άλλοι εξέχοντες λόγιοι, και εξέδωσε το Pedro Cazas και διορίστηκε στο Παρθεναγωγείο Κυδωνίων, όπου δίδασκε Γαλλική Γλώσσα και Ιστορία της Τέχνης.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή πήγε αρχικά στη Μυτιλήνη και έπειτα στην Αθήνα.

Το 1923 έκανε ταξίδι στο Άγιο Όρος· εκεί ανακάλυψε τη βυζαντινή ζωγραφική, αντέγραψε πολλά έργα και έγραψε αρκετά κείμενα.

Εργάστηκε ως συντηρητής εικόνων σε μουσεία και ως αγιογράφος σε ναούς, ενώ έκανε και την εικονογράφηση του Δημαρχείου Αθηνών.

Πέθανε στην Αθήνα στις 13 Ιουλίου 1965, έπειτα από μετεγχειρητική μόλυνση.

Τιμήθηκε με το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών (1961 για το βιβλίο *Έκφρασις της Ορθοδόξου Εικονογραφίας*, με το Βραβείο «Πουρφίνα» της Ομάδας των Δώδεκα (1963) για το βιβλίο *Το Αϊβαλί, η πατρίδα μου και με το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών για το σύνολο του έργου του.*

Εργογραφία

Ταξείδια σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και της Ανατολής, περιγραφικά του τί ακούμε από τα χρόνια των Βυζαντινών, των Φράγκων, των Βενετσάνων και των Τούρκων, 1928.

Ο θεός Κόνανος και το μοναστήρι του το λεγόμενο καταβύθιση, Νικολόπουλου, 1943.

Ιστορίες και περιστατικά κι' άλλα γραψίματα λογής λογής, Νικολόπουλου, 1944.

Ο κουρσάρος Πέδρο Καζάς, Γλάρος, 1944.

Έλληνας θαλασινός στίς θάλασσες της νοτιάς, Γλάρος, 1944.

Η Αφρική και οι θάλασσες της Νοτιάς, Γλάρος, 1944.

Οι αρχαίοι άνθρωποι της Ανατολής: Ιστορία αληθινή, Νικολόπουλος, 1945.

Ημερολόγιον παιδικόν του 1949, Αποστολική Διακονία, 1949

Το Αϊβαλί, η πατρίδα μου, Παπαδημητρίου, 2000.

Παναγία και Υπεραγία: Η μετά τόκον παρθένος και μετά θάνατον ζώσα, Αρμός, 2000.

Γίγαντες ταπεινοί, Ακρίτας, 2000.

Το ασάλετο θεμέλιο, επιμέλεια Κώστας Σαρδελής, Ακρίτας, 2000.

Μικρό Εορταστικό, Ακρίτας, 2000.

Ανέστη Χριστός: Η δοκιμασία του λογικού, Αρμός, 2001

Μυστικά άνθη: Ήγουν: Κείμενα γύρω από τις αθάνατες αξίες της ορθόδοξης ζωής, Παπαδημητρίου, 2001

Χριστού γέννησις: Το φοβερόν μυστήριο, Αρμός, 2001

Για να πάρουμε μια ιδέα περί ζωγραφικής, Αθήνα : Αρμός, 2002.

Σκληρό τάμα, εικονογράφηση Γιώργου Κόρδη, Αρμός, 2003.

Το πάρσιμο της Πόλης, εικονογράφηση Σταμάτης Μπονάτσος, Ακρίτας, 2003.

Ταξιδευτές κι ονειροπόλοι, επιμέλεια Νίκος Αγγάντος, Ακρίτας, 2005.

Οι πληροφορίες για το βιογραφικό σημείωμα και την εργογραφία αντλήθηκαν από το διαδίκτυο.

Ο Φώτης Κόντογλου και η Νεοελληνική Ζωγραφική

*Του Νίκου Ζία

(Απόσπασμα από τη μελέτη του Νίκου Ζία, που περιλαμβάνεται
στο βιβλίο *Μνήμη Κόντογλου*,
εκδοτικός οίκος Αστήρ, Αλ. – Ε. Παπαδημητρίου, Αθήναι 1975)

Η νεοελληνική τέχνη, χώρος μέχρι πριν δύο τρία χρόνια σχεδόν άγνωστος, αρχίζει σιγά-σιγά να γίνεται αντικείμενο μελέτης και σπουδής και ίσως δεν είναι μακριά η ημέρα που θα έχουμε μια γενική εικόνα της και θα γνωρίζουμε το έργο και τη συμβολή του κάθε καλλιτέχνη στην πορεία της. Τότε μόνον θα δυνηθούμε να εκτιμήσουμε με ακρίβεια την προσφορά και το ρόλο του Φώτη Κόντογλου στη Νεοελληνική Ζωγραφική. Γι' αυτό και οι παρακάτω σκέψεις, που βασίζονται σε περιορισμένη γνώση του υλικού, έχουν ίσως χαρακτήρα προσωρινό. Κι έτσι ας τις δει ο φίλος αναγνώστης.

Η πολυσήμαντη προσφορά του Φώτη Κόντογλου στη Νεοελληνική Ζωγραφική θα μπορούσε να συνοψιστεί σε τρεις εκφάνσεις. Στο δημιουργικό ζωγραφικό του έργο, που βασιζότανε στη βυζαντινή τεχνική· στο αγιογραφικό του έργο, που ξαναέφερε την ορθόδοξη ζωγραφική στις εκκλησίες μας· στο διδακτικό, τέλος, έργο του είτε άμεσο, είτε κυρίως έμμεσο, που υπήρξε από τους ισχυρότερους μοχλούς της στροφής της πορείας της Νεοελληνικής Ζωγραφικής στην ανακάλυψη των ζωγραφικών, αλλά και ουσιαστικότερων πνευματικών αξιών της ελληνικής παράδοσης.

Όταν ο Φώτης Κόντογλου έκαμε με το συγγραφικό κυρίως και το ζωγραφικό έργο του τη θυελλώδη είσοδό του στην καλλιτεχνική ζωή της Ελλάδος, η κατάσταση της Νεοελληνικής Ζωγραφικής είχε αλλάξει. Η Σχολή του Μονάχου υποχωρούσε χωρίς να έχει τελείως εκλείψει. Οι μοντέρνες ζω-

γραφικές αντιλήψεις έκαμαν την εμφάνισή τους με τον Παρθένη, το Μαλέα κ.ά., που άνοιγαν καινούργιους δρόμους, οδηγημένοι από την επαναστατική λάμψη του Παρισιού, όπου τώρα έστρεφαν τα βλέμματά τους για να σπουδάσουν οι νεότεροι καλλιτέχνες.

Έτσι ουσιαστικά το κίνητρο της αλλαγής πορείας της Νεοελληνικής Ζωγραφικής ήταν πάλι εξωτερικό και όχι εσωτερικό. Μόνο που τώρα η εξωτερική αυτή πηγή της τέχνης μας δεν ήταν η συντηρητική, ξεπερασμένη Σχολή, της ασήμαντης καλλιτεχνικά την εποχή αυτή, Βαυαρίας, αλλά η μήτρα της επαναστατικής μοντέρνας τέχνης. Η στροφή από το Μόναχο στο Παρίσι, παρά τα πολλά πλεονεκτήματα, όχι μόνο του συγχρονισμού, αλλά κυρίως το ότι έδινε στους νέους καλλιτέχνες δυνατότητα μελέτης των αληθινών προβλημάτων της ζωγραφικής και τους λευτέρωνε από τον απονευρωμένο ακαδημαϊσμό και την ξώπετη ανεκδοτολογική θεματολογία, είχε και τα μειονεκτήματα που παρουσίαζε και η πρώτη φάση της Νεοελληνικής Ζωγραφικής: τη μίμηση, την απρόσωπη ένταξη, που μέσα της ελλοχεύει ο κίνδυνος της απώλειας της προσωπικότητας.

Ο Φώτης Κόντογλου με το έργο του αγνόησε και τις δύο αυτές ξενοκίνητες τάσεις και στράφηκε προς την ξεχασμένη, για περισσότερο από ένα αιώνα, ζωγραφική παράδοση του τόπου. Αν και είχε ξεκινήσει, κατά τη μαρτυρία του Στρατή Δούκα (Αιολικά Γράμματα, τεύχος 61, 1971, σελ. 491), από τα εργαστήρια των δασκά-

λων της σχολής του Μονάχου (Ιακωβίδη, Γερασιώτη, Βικάτου, Ροϊλού) και έπειτα από την απότομη διακοπή των σπουδών του έφυγε για το Παρίσι, όπου έμεινε για αρκετά χρόνια, αγνόησε και τις δύο δεσπόμενες αυτές τάσεις, για να βαδίσει τον δικό του δρόμο. Στον δρόμο αυτόν οδηγείται αρχικά ίσως από ένα ευρωπαϊκό κίνημα επιστροφής στις αξίες του εθνικού παρελθόντος, με το οποίο όμως συνταιριάζεται απόλυτα και αβίαστα η ατόφια ρωμείκη ιδιοσυγκρασία του καθώς και η ανατολική καταγωγή του, όπου ελληνική Παράδοση και ορθόδοξη πίστη είχαν ζυμωθεί σε μια αδιάσπαστη ένωση, χρωματισμένη από την έντονη αντίθεση προς τη Δύση, την αλλόδοξη Δύση, την εχθρική με φιλική επικάλυψη Δύση.

Η τραγωδία της Ελληνικής Μικρασίας λειτουργεί συγκλονιστικά εντός του, διαφορίζοντάς τον ριζικά αφ' ενός από τη Δύση, αφ' ετέρου δίνοντάς του το αίσθημα της ευθύνης για τη συνέχιση, έστω σε άλλον χώρο μιας μακραίωνης παράδοσης, που ενώ άντεξε την κατάλυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και επιβίωσε για τέσσερες αιώνες, κινδύνευε τώρα οριστικά να χαθεί, *καθώς ξεριζωνότανε από τον τόπο της, ενώ παράλληλα στον λεύτερο ελλαδικό χώρο είχε εξοβελιστεί από τη λαχανιασθή εισβολή της Δυτικής αντίληψης για την τέχνη, τη ζωή κι ακόμα και γι' αυτήν την θρησκεία.*

Μετά την καταστροφή πηγαίνει στο Άγιον Όρος (προσκυνητής; μελετητής; αναχωρητής;) Είχε προηγηθή ο Στρατής Δούκας στο προσκύνημα αυτό και γυρίζοντας είχε φέρει μαζί του το μύθο του, «που έμελλε να επηρεάσει τον Φ. Κόντογλου, τον Παπαλουκά, τον Βέλιο και πολλούς άλλους» όπως σημειώνει ο ίδιος ο αγαπημένος του Κόντογλου συγγραφέας. Πάντως το ταξίδι αυτό του άνοιξε και του ξεκαθάρισε το δρόμο προς τη Βυζαντινή Ζωγραφική. Πρέπει όμως, η γη που έπεφτε ο σπόρος, νάταν αγαθή και ετοιμασμένη. Γιατί και από ιδιοσυγκρασία και από ένα είδος ρομαντικού εξωτισμού, αλλά και από ένα ισχυρό ζωγραφικό ένστικτο οδηγημένος

είχε ήδη αρχίσει να αναζητά την ζωγραφική του έκφραση στη παραδοσιακή τέχνη του Βυζαντίου.

Στο ταξίδι του όμως αυτό έρχεται σε αμεσότερη και ουσιαστικότερη επαφή με την εκκλησιαστική μας Ζωγραφική και κυρίως με τη μεταβυζαντινή τέχνη της Κρητικής Σχολής.

Στο Άγιον Όρος μελετάει και αντιγράφει φορητές εικόνες και τοιχογραφίες κυρίως του 16ου αι., του Θεοφάνη και του Φράγκου Κατελάνου. Τα αντίγραφα του αυτά εκθέτει στη Μυτιλήνη μαζί με το Μαλέα.

Είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε από πού διδάχθηκε τη «βυζαντινή» τέχνη ο Κόντογλου, γιατί αυτό ερμηνεύει νομίζω και την κατοπινή πορεία της αγιογραφικής τέχνης του και γενικότερα τη στάση απέναντι στη Βυζαντινή Ζωγραφική. Σπούδασε ουσιαστικά, λοιπόν, στην Κρητική Σχολή και κατά κάποιον τρόπο αυτήν θεώρησε ως την αριώτερη ή τουλάχιστον χρονολογικά προσιότερη παράδοση ν' ακολουθήσει. Άλλωστε στην εποχή εκείνη τα μεγάλα έργα της Μακεδονικής Σχολής, όπως οι τοιχογραφίες του Πανσέληνου στο Πρωτάτο, ήταν σε κακή κατάσταση και τα άλλα άγνωστα. Κι είναι χαρακτηριστικό, ότι όταν αργότερα δούλεψε σαν συντηρητής σε τοιχογραφίες της κυρίας βυζαντινής εποχής, πάλι έτυχε να εργαστεί στην Περιβλεπτο του Μυστρά, το προδρομικό αυτό έργο της Κρητικής Σχολής. Ο μεγάλος του πάντως δάσκαλος ήταν ο Θεοφάνης της Λαύρας κι από κοντά ο Κατελάνος κι οι άλλοι Κρητικοί κι ακόμη αργότερα, από θεωρητικές θέσεις κινούμενος, θα θεωρήσει σαν τα «*πιο γνήσια έργα της Χριστιανικής Αγιογραφίας*» τις αγιογραφίες των τελευταίων αιώνων της Τουρκοκρατίας, όταν οι τεχνίτες δούλευαν «*με την πίστη μονάχα, δίχως να ανακατευθεί καθόλου το μυαλό*». Μ' αυτόν τον θεωρητικό οπλισμό κι όταν θα γνωρίσει την Μακεδονική Ζωγραφική, θα μείνει κλειστός και επιφυλακτικός αν όχι προκατειλημένος.

Στα χρόνια που ακολουθούν πλουταίνει τη γνώση του καθώς εργάζεται σαν συ-

ντηρητής σε διάφορες βυζαντινές εκκλησίες και Μουσεία (Βυζαντινό Μουσείο 1931-32, Μουσείο Καΐρου 1935, Μουσείο Κερκύρας).

Γνώστης πια της παραδοσιακής μας Ζωγραφικής, όταν έρχεται το πλήρωμα του χρόνου (1939 και μετά) δίνει το σημαντικότερο έργο του σε κοσμική ζωγραφική: τις τοιχογραφίες στο Δημαρχιακό Μέγαρο των Αθηνών. (Δυστυχώς είναι και το μόνο μεγάλο έργο του που έχει μέχρι σήμερα σωθεί. Γιατί οι τοιχογραφίες που είχε ζωγραφίσει στο σπίτι του απεικονίζοντας την οικογένειά του καταστράφησαν, σώζονται όμως μερικοί πίνακες με αρχαία θέματα όπως ο Λαοκόων της Δημοτικής Πινακοθήκης Αθηνών, ο Βρούτος κ.ά.).

Στο Δημαρχείο ζωγράφησε τέσσερις συνθέσεις στις δύο αίθουσες του ισογείου, ζωφόρους, μέσα στην λευκή ορθομαρμάρωση, με θέματα κυρίως από την ιστορία της Αθήνας και ιστορήσε τους τέσσερις τοίχους του Γραφείου του Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου. Τους τοίχους αυτούς χώρισε σε ζώνες, που στην ανώτερη ζωγράφησε ολόσωμους, μετωπικούς τους κυριότερους ήρωες του Ελληνισμού από τους μυθικούς χρόνους μέχρι την Επανάσταση του 1821. Ανάμεσα σ'αυτές περιλαμβάνονται και μορφές αρχαίων ηρώων και ημιθέων αλλά και αγίων σαν τον Ιωάννη, το Χρυσόστομο ή ποιητών σαν το Σολωμό. Στη χαμηλότερη ζώνη έχουν ιστορηθεί σκηνές, μάχες κ.λπ. από διάφορες περιόδους της Ελληνικής Ιστορίας.

Στις τοιχογραφίες αυτές είχε πολλά προβλήματα να αντιμετωπίσει. Προηγούμενοι του ζωγράφου μυθολογικών σκηνών και ιστορικών γεγονότων της κλασικής εποχής είχαν δημιουργήσει για τα θέματα, με τα οποία θα δούλευε, μια εικονογραφία καθώς και μια ζωγραφική τεχνοτροπία βασισμένη κυρίως στο ρεαλισμό και κλασικισμό, που κατά τη γνώμη τους βρισκότανε πλησιέστερα στο κλίμα και τη μορφή των εικονιζομένων γεγονότων.

Ο Κόντογλου αγνόησε και την εικονο-

γραφία, αλλά κυρίως εκείνο που τόλμησε ήταν ν'αγνοήσει την «κλασική» τεχνοτροπία. Διάλεξε τη γλώσσα της Βυζαντινής Ζωγραφικής, που την πλούτισε σε ωρισμένες περιπτώσεις με τη γνώση της ανατομίας, και την πλαστική απόδοση των μορφών. Η τεχνοτροπία του βασιζότανε στην Βυζαντινή Παράδοση, όπως μάλιστα την αισθανότανε ο ζωγράφος, με τις στενές κυρίως φόρμες, τη μικρή κλίμακα, το αυστηρό περίγραμμα, τα σεμνά και μονοτά χρώματα, από τα οποία λείπει κάθε φωναχτός τόνος ή συμπληρωματική χρήση των χρωμάτων, με προτίμηση στα γεώδη, τα καστανά, τα σκοτωμένα μπλέ, σε μια θαυμαστή όμως ενότητα. Μοιάζει ουσιαστικά σαν να βλέπεις συνθέσεις που κυριαρχεί ένα χρώμα με τις παραλλαγές του. Την χρωματική ενότητα συμπληρώνει η μετρομένη και ισόρροπη σύνθεση.

Στην εικονογραφία ξεκινά από την αρχή (κάποια εικονογραφικά στοιχεία βυζαντινών χειρογράφων, που ιστορούν κοσμικές σκηνές και περιορισμένης κλίμακος είναι και αμφίβολο φαίνεται να τα ήξερε ο Φ. Κόντογλου) και βάζει όλη την πλούσια αφηγηματική φαντασία του να συλλάβει και πραγματώσει τόσο μεγάλο έργο. Μελέτη των τοιχογραφιών αυτών θα εύρισκε ίσως πηγές εικονογραφικές και τεχνοτροπικές ακόμη, γιατί πολλές φορές παρουσιάζεται από σύνθεση σε σύνθεση διαφοροποίηση στην τεχνοτροπία. Στην ζωφόρο π.χ. της Νοτίας αίθουσας του ισογείου, όπου εικονίζεται η πάλη του Ερεχθέα με τον Εύμολπο, καθώς και οι προσωποποιήσεις του Υμηττού και της Πεντέλης, ο ζωγράφος χρησιμοποιεί μεν την τεχνική της βυζαντινής Παράδοσης, για να αποδώσει όμως τους μυθικούς ήρωες με ομορφοπλασμένα γυμνά κορμιά άψογης ανατομίας και ροδαλής επιδερμίδας που θυμίζουν Πομπηϊνά πρότυπα. Στην απέναντι, μέσα στην ίδια αίθουσα, σύνθεση με τις προσωποποιήσεις των πόλεων, κυριαρχεί η ηρεμία και η επιπεδική παράσταση των σεμνόχρωμων γυναικείων μορφών.

Άλλο χαρακτήρα, κοντυνότερο στη δισ-

διάστατη Βυζαντινή Ζωγραφική, παρουσιάζουν οι τοιχογραφίες με τις μεγάλες μάχες των Μακεδόνων βασιλέων στο Γραφείο του Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου. Γιατί διάλεξε όμως την εκκλησιαστική τεχνοτροπία ο Κόντογλου για να ιστορήσει κοσμικά, παγανιστικά θέματα; Μήπως τούτο ήταν ιεροσυλία; Μήπως είχε παρασυρθεί από ένα βυζαντινίζον κλίμα της εποχής του, που ήθελε την Βυζαντινή Τέχνη, εκλεκτή των κύκλων των διανοουμένων; Μήπως από εκζήτηση και αναζήτηση πρωτοτυπίας; Νομίζω πως για κανένα απ' αυτούς τους λόγους. Ο Φ. Κόντογλου πίστευε στην παράδοση. Όχι θεωρητικά, διανοουμενίστικα. Αλλά στην παράδοση σαν συνέχεια ζωής. Και αυτήν τη συνέχεια ήθελε να διαιωνίσει με την τέχνη. Να ιστορήσει, τον απόμακρο κόσμο του ελληνικού μύθου και της Ιστορίας, με τον πλησιέστερο όμως ντόπιο εκφραστικό τρόπο· τη ζωγραφική γλώσσα του μεσαιωνικού Ελληνισμού. Έτσι έωνε την αρχαία παράδοση με το Βυζάντιο, αυτός ο σημερινός Μικρασιάτης, πετυχαίνοντας τη συνέχεια που ζητούσε. Έφερνε τους απόμακρους ήρωες από τα σκονισμένα βιβλία των λογίων στον οικείο χώρο και τη μορφή των αγίων της Εκκλησίας, με τους οποίους ήταν μαθημένος να συζητεί ο απλός, ο ανόθευτος από τη δυτική επίπλαστη παιδεία, λαός. Και δεν ήταν ιεροσυλία αυτό που έκαμε. Γιατί οι παλαιότεροι του αγιογράφοι είχαν τολμήσει να ζωγραφίσουν, μέσα μάλιστα στους νάρθηκες των μοναστηριακών εκκλησιών, τους αρχαίους Έλληνες Φιλοσόφους, τον Μεγαλέξανδρο και τους άλλους ήρωες (Μονή Φιλανθρωπινών, Μ. Γόλας, εκκλησίες Καστοριάς κ.λπ.

Οι τοιχογραφίες του Δημαρχείου ίσως είναι το πιο προσωπικό του και το πιο ολοκληρωμένο έργο της ζωγραφικής του και η σημαντικότερη προσφορά στην Ιστορία της Νεοελληνικής Ζωγραφικής. Δεν έχει ακόμη ιδιαίτερα μελετηθεί (εκτός από το μεγάλο άρθρο του Αγγ. Προκοπίου στην Αγγλοελληνική Επιθεώρηση του 1947), ώστε να προσδιοριστεί ακριβέστερα ο ρό-

λος του στην πορεία της Νεοελληνικής Ζωγραφικής. Κι ακόμη αξίζει να παρουσιαστεί ξανά στο ευρύτερο ελληνικό κοινό που κοντεύει να το ξεχάσει.

Η συμβολή όμως του Φώτη Κόντογλου στη Νεοελληνική Ζωγραφική δεν τελειώνει με το έργο του αυτό, που καλύπτει την δημιουργικότητά του στη δεκαετία πριν από τον πόλεμο. Το ζωγραφικό κήρυγμα για την επιστροφή στη ζωγραφική παράδοση του τόπου και την απαλλαγή από την κηδεμονία και άμεση εξάρτηση της τέχνης από τα καλλιτεχνικά ρεύματα της Δύσης, έδωσε αγλαότατους καρπούς.

Αυτός ο Ανατολίτης που έζησε στο Παρίσι για αρκετό καιρό, που γνώρισε προσωπικά μάλιστα τον Ροντέν, όπως αναφέρει σε κάποιο γραφτό του, ούτε ξιπάστηκε από τη λαμπερή επιφάνεια της μοντέρνας παριζιάνικης ζωής, ούτε θαμπώθηκε από την εκεί επανάσταση της τέχνης. Ίσως μόνο μια έμμεση επίδραση να δέχθηκε, δηλαδή τη στροφή προς το μεσαιωνικό παρελθόν. Πιστότατος στη μορφοπλαστική παράδοση της τέχνης της Ελλάδος, ζήτησε να βρεί την άμεση ανανέωση στην τέχνη του τόπου του κι όχι στον τόπο της φιλοξενίας του.

Σιγά-σιγά άλλωστε αυτή η ανάγκη γινότανε συνείδηση ολοένα και σε περισσότερους ευαίσθητους δέκτες. Ζωγράφοι, αισθητικοί, και ιστορικοί της τέχνης άρχιζαν να στρέφονται προς τις πηγές και τις ρίζες της παράδοσης σαν άμεσης όμως συνέχειας. Το φαινόμενο φυσικά αυτό δεν είναι μόνο ελληνικό, αλλά γενικότερο ευρωπαϊκό κίνημα, από το οποίο αρδεύεται και το ελληνικό. Ουσιαστικά πρόκειται για τη βαθύτερη έννοια του ρομαντισμού. Οι προσπάθειες όμως στην αρχή είναι μεμονωμένες και συχνά καιρικές στη ζωή και στο έργο των ζωγράφων.

Ο Φ. Κόντογλου αντίθετα γίνεται ο διαπρύσιος κήρυκας αυτής της επιστροφής με την απολυτότητα και το πάθος του οδηγητή και πρωτοπόρου. Έχει άλλωστε και το τάλαντο του γραφτού λόγου, που τον βοηθά σ' αυτήν την αποστολή. Στο κήρυγμα

και στο εργαστήρι του φοιτούν άμεσα μερικοί νέοι τότε ζωγράφοι, σαν τον Γιάννη Τσαρούχη και το Νίκο Εγγονόπουλο, που αργότερα θα ακολουθήσουν διάφορους δρόμους και από τον δάσκαλο και ανάμεσά τους, αλλά τα βασικά διδάγματά του θα επηρεάσουν σύμφωνα με την προσωπικότητα του καθενός το έργο τους. Εκτός όμως απ' αυτούς άμεσα θα ακούσουν το μάθημά του μια ολόκληρη γενιά ζωγράφων, μια γενιά που προσδίδει στη Νεοελληνική Τέχνη την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της, η λεγόμενη γενιά του '30. Παρ'όλο το εύρος των ζωγραφικών επιτευγμάτων τους και την ιδιοτυπία των δημιουργών της, οφείλει πολλά το ξεκίνημά της στην παρουσία και το έργο του Φ. Κόντογλου.

Βέβαια το κίνημα του Κόντογλου ήταν επιστροφή στη Βυζαντινή Ζωγραφική, όπως άλλωστε το εφάρμοσε ο ίδιος στις τοιχογραφίες του Δημαρχείου. Και στον τομέα αυτόν τον ακολούθησαν μερικοί ζωγράφοι της γενιάς του '30 σύμφωνα πάντα με την καλλιτεχνική προσωπικότητά του ο καθένας, για ορισμένη φάση του έργου τους τουλάχιστον, ενώ και στη μεταπολεμική γενιά υπάρχουν ζωγράφοι σαν το

Π.Κοψίδη, το Μ.Βατζιά κ.ά. που εκφράζουν τους παλμούς της εποχής (π.χ. τα γεγονότα του Πολυτεχνείου από τον Βατζιά), με μακρινή βάση τη βυζαντινή τεχνική, έστω κι αν και το υλικό ακόμη έχει αλλάξει καθώς την αυγοτέμπερα ή το φρέσκο αντικατέστησαν τα πλαστικά χρώματα.

Το μάθημα όμως του Κόντογλου το πλατύτερο, που καλούσε στη διερεύνηση των αυτόχθονων ζωγραφικών στοιχείων είτε στη Βυζαντινή τέχνη όπως πίστευε ο ίδιος, είτε στη λαϊκή, όπως πίστευαν άλλοι, είτε και στην αρχαία ζωγραφική, όπως εύρισκαν μερικοί, είχε μεγάλη απήχηση σε σημαντικό αριθμό ζωγράφων που πάσχιζαν να βρουν και να εκφράσουν στην τέχνη τους το αληθινό πρόσωπο του τόπου μας, όχι μόνο θεματογραφικά, αλλά κυρίως μορφολογικά, καθώς πιστεύανε ότι η συνένωση της μορφής και του περιεχομένου είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ελληνικής ιδιομορφίας. Η αναζήτηση αυτή της «Ελληνικότητας», που έγινε το κύριο αίτημα της γενιάς του '30, χρωστάει το βλάστημά της και στο σπόρο που αδιάκοπα και με αλύγιστο ζήλο έρριχνε ο Φ. Κόντογλου.

* Ο Νίκος Ζίας είναι ιστορικός της τέχνης και τεχνοκριτικός

Τω καιρώ εκείνω

Του Φώτη Κόντογλου

Σε τούτα τα πονηρά χρόνια που περνούμε, ο νους μου γυρίζει πίσω στον καλόν καιρό που φτάξαμε, όπως συλλογίζεται κανείς το καλοκαίρι σαν ρίχνει χιονόνερο το βαρυχείμωνο.

Τότες, άσε που ο κόσμος είχε ησυχία και δεν ήξερε τι να κάνει για να περάσει τον καιρό του, αλλά ο καθένας είχε και μια μανία, ένα μεράκι, στην Ανατολή, που ήτανε εύκολη η ζωή.

Ένας τέτοιος μερακλής, να πούμε, ο Δημητρός ο Παπαχτενάς, έβαφε κάθε τό-

σο και ξανάβαφε το σπίτι του, τα ταβάνια, τα πατώματα, τις καρέκλες, τα ράφια, τις πιατοθήκες, την κούνια του μωρού, τον καλόγερα που στεγνώνανε τα ρούχα, τίποτα δεν άφηγε άβαφτο. Τόσο, που μια μέρα έβαψε ένα κλουβί και τό'βαψε με ελληνικά χρώματα, μιαν αράδα άσπρη, μια μαβιά. Κ' επειδής περίσσεψε η μπογιά, έβαψε και το πουλί, να το κάνει και κείνο «ελληνικό», και ψόφησε...

Ένας άλλος, Καμποθέκρας λεγόμενος, φραγκοφορεμένος, σοβαρός άνθρω-

πος, με βελάδα, με μπαρμπέτες αλά Πασιών των Ρωσιών, δηλαδή σαν τα γένια του τσάρου, με ξουρισμένο τη μέση το σαγόνι, ήτανε ράφτης το επάγγελμα, ανύπαντρος, γεροντοπαλλήκαρο, είχε και δυο αδερφάδες γεροντοκόρες.

Τον είχε πιάσει η μανία στα γεράματα να βρει το «αικίνητον», «ήτοι μηχανήμα, όπερ, άπαξ κουρδιζόμενον, να κινήται αιωνίως».

Αλλά και τη ραφτική δεν την είχε δουλειά για να ζήσει, παρά για να περνά την ώρα του, «περί ονόρε», όπως έλεγε. Για τούτο δεν έπαιρνε παραγγελίες, μόνο έραβε δυο-τρεις φορεσιές το χρόνο με το κέφι του, για να δείξει την τέχνη του, κ' έβαζε στο ίδιο σακκάκι «μια κουμπότρυπα γαλλική, μια αγγλική, μια γερμανική, μια ρωσική», όπως έλεγε ο ίδιος.

Αλλά τον είχε ξεμυαλίσει το «αικίνητον», και σκόπευε να παρατήρει τη ραφτική, για να επιδοθεί ψυχή τε και σώματι στην εφεύρεσή του.

Μιαν ημέρα, είχε τελειωμένη μια φορεσιά, κ' έβαλε σίδερο να τη σιδερώσει κ' επειδής το μαγαζί τό 'χε από κάτω από το σπίτι του, και στ' απάνου πάτωμα έκανε τ' αικίνητα, άφηνε το σίδερο κάθε λίγο και λιγάκι, κι ανέβαινε να δει τι γίνεται η εφεύρεση· ως που αφαιρέθηκε, ξέχασε το σίδερο, κ' έκαψε το πανταλόνι, το σπίτι γέμισε καπνό, οι αδερφάδες του φωνάζανε, γίνηκε μεγάλη σύγχυση.

Από κείνη τη μέρα ο δυστυχής ο Κομποθέκρας αποφάσισε πια να σταματήσει τη ραφτική. Έκλεισε λοιπόν το μαγαζί, έβγαλε την ταμπέλα πού 'γραφε «Ραπτείον η ευγενής κομψότης», και επιδόθηκε στο «αικίνητον».

Για να πετύχει η εφεύρεση, πούλησε λίγα λιόδεντρα, από κείνα πού 'χε κληρονομήσει από τον πατέρα του, πήρε με το μήνα ένα φαναρτζή, και κλείστηκε απάνου σε μια κάμαρα, και δεν έβγαινε ολότελα, μόνο δος του κολλούσε και ξεκολλούσε κείνα τ' αικίνητα.

Ένα χρόνο παιδεύτηκε νύχτα-μέρα, ως που ήρτε σ' ένα λογαριασμό και με-

λαγχόλησε και μαράζωσε, γιατί δεν πετύχαινε κείνο που ήθελε. Σε κάπι στενούς φίλους του έλεγε πως «δεν είχε τα κατάλληλα εργαλεία, για να κάνει τη δουλειά του, ειδ' αλλέως, αν ήτον στην Ευρώπη, άλλαζε το πράγμα».

Στο τέλος φαίνεται πως απελπίστηκε, κι αποφάσισε να τα παρατήσει.

Ένα βράδυ, άμα σκοτεινίασε, φόρτωσε στο φαναρτζή ένα μεγάλο τσουβάλι, μια ζαχαρόμπουρδα της Καλκούτας, φορτώθηκε κι αυτός ένα μικρότερο, γεμάτο από αποτυχημένα αικίνητα, και πήγανε και τα πετάξανε στη θάλασσα, στ' Αγγελή τον Γιαλό.

Από τότες δεν ξαναβγήκε όξω, και σε λίγο πέθανε, δίχως ν' ανοίξει το στόμα του, να πει τίποτα σε κανέναν. Θεός σχωρέσ' τον...

Ένας άλλος, ο Νικόλας ο Καραγατσιανός, είχε κ' έτρωγε, και δεν ήξερε τι να κάνει για να σκοτώσει την ώρα του. Από τον καφενέ στο σπίτι, από το σπίτι στον καφενέ, για στην ταβέρνα, κομπολόγι, ναργκιλέ, φαγί, ύπνο, σεκλετιζότανε, στενοχωριότανε.

Έβαλε λοιπόν στο μυαλό του μιαν ιδέα: Έπιασε κ' έκανε κουμπάνια, αγόρασε καφέ, ζάχαρη, πήρε δυο-τρία φλιτζάνια, ένα-δυο ναργκιλέδες, τά 'βαλε σε μια βάρκα και πήγε στην περαματαριά, ν' ανοίξει καφενέ.

Περαματαριά λεγότανε η μια μπούκα του λιμανιού, κατά τον βοριά, ίσαμε μισή ώρα από τ' Αϊβαλί, ανάμεσα στο Κρομμυδονήσι και στο Μοσκονήσι. Για να καταλάβεις, το Κρομμυδονήσι ήτανε ενωμένο με τη στεριά τ' Αϊβαλιού μ' έναν λαιμό, είδος προκυμαία, κάμποσο μακρύ, κ' η θάλασσα χώριζε μονάχα το Κρομμυδονήσι από το Μοσκονήσι, τι θάλασσα δα, καμιά πενηνταριά οργγιές διάστημα.

Σ' αυτό το μέρος λοιπόν δούλευε η περαματαριά, δηλαδή ένα σάλι, λεγόμενο αρχαία σχεδία, μια σκάφη ίσαμε ένα σπίτι στο πλάτος, και περνούσε τον κόσμο από δω κι από κει, όπου ήθελε να πάγει ο καθένας. Οι περαματατζήδες τραβούσα-

νε τα σκοιινιά, όπως τραβούνε το γρίπο οι τρατάρηδες.

Ήτανε ένα όμορφο θέαμα, να κάθεται να κάνει σεργιάνι· λογής-λογής άνθρωποι μπαίνανε να περάσουνε, άλλοι σκέτοι, άλλοι στ' άλογα καβάλα δίχως να ξεκαβαλικέψουνε, γαδάροι με ψιλικά,πραματευτάδες, καρότσες, πρόβατα, γίδια, βόδια, μα τα πιο παράξενα ήτανε οι καμήλες. Έμπαινε πρώτα ο Τούρκος κι ο γάδαρος που τις τραβούσε, ύστερα μπαίνανε μια-μια κ' οι καμήλες και, σαν ήτανε πολλές, βάζανε τη μια δίπλα στην άλλη, περνούσανε τις μισές και κάνανε δεύτερη στράτα, για να πάρουνε και τις άλλες. Άμα γέμιζε η περαματαριά και ξεκολλούσε από τη στεριά, έβλεπες ένα θέαμα παράξενο, σαν ψεύτικη φαντασία, κείνη η σκάφη να πλεύει γεμάτη από καμήλες, π' ανεχαράζανε σα νά 'τανε στο παχνί. Από μακριά ξεχωρίζανε οι μακριοί λαιμοί τους, όπως βγαίνανε από κείνη την παράξενη Κιβωτό.

Λοιπόν, κοντά στην περαματαριά, από την πέρα μεριά, απάνου στο Μοσκονήσι, πήγε κ' έκανε μια παράγκα ο Αϊβαλιώτης πού 'παμε, έβαλε τις καρέγλες, έκανε έναν μπάγκο κ' έβαλε τους ναργκιλέδες, τα καφεκούτια, ένα-δυο ποτήρια, κρέμασε τα φλιτζάνια, μ' έναν λόγο κούρντισε το μαγαζί και περίμενε να πάγει κανέναν για να πιει καφέ.

Μα οι περαστικοί ήτανε μαθημένοι να τραβάνε ίσα στη δουλειά τους. Πέρασε μια μέρα, πέρασαν δυο, τρεις, ψυχή δε φάνηκε. Στεναχωρήθηκε. Αυτός άνοιξε τον καφενέ για να μην κάθεται, κ' ήυρε τα χειρότερα!

Από τη στεναχώρια του, έπινε καφέ απάνου στον καφέ, κι ανάμεσα φουμάριζε και κανένα βάσανο. Τα παράγγελνε ο ίδιος στον εαυτό του, φωνάζοντας δυνατά: «Έναν βαρύ γλυκόν, ένα γιαβάσικον!» «Αμέσως!» απαντούσε ο ίδιος - και ούτω καθεξής. Αλλά ίσκιος απ' άνθρωπο δε

φάνηκε. Πέρασε μια βδομάδα, βρε αμάν! Τίποτα! Ερημιά, γιατί ήτανε και το μέρος παράμερο, για να φυλάγεται απ' τον βοριά που φυσούσε από το πέλαγο.

Σε λίγες μέρες σώθηκε ο καφές, σώθηκε η ζάχαρη, πάγει το τουμπεκί, έσπασε τα ποτήρια απ' τη γρουσουζιά! Συλλογίστηκε να τα σηκώσει: να φύγει, να μη φύγει; Αποφάσισε να μη φύγει. Έβαλε πείσμα, να κάτσει ίσαμε που νά 'ρτει ένας κερατάς να πιει καφέ, έτσι, για να ξεθυμάνει, κ' ύστερα «παπούτσια να μπαλώσουμε»!

Πήγε λοιπόν στ' Αϊβαλί, ξανάκανε κουμπάνια και γύρισε πίσω. Έπιασε πάλι η ίδια ιστορία, καφές απάνου στον καφέ, οι μέρες περνούσανε, ψυχή δε φαινότανε, μαύρισε το μάτι του, ως που απόμεινε πάλι χωρίς σερμαγιά.

Λογάριαζε να ξαναπάγει στην πολιτεία και ν' αγοράσει καφέ και ζάχαρη, όπου φανερώνεται ένας άνθρωπος δρωμένος, αληθινός άνθρωπος, και πήγε κ' έκατσε σε μια καρέγλα, κ' ευθύς φώναξε:

«Έναν βαρύ γλυκόν κ' έναν ναργκιλέ!»

«Μωρέ μπράβο!» λέγει ο καφετζής. «Μαζεμένα τα μπερεκέτια! Αμέσως!»

Μπαίνει μέσα, παίρνει τον ναργκιλέ και τον βάζει μπροστά στο μουστερή, του δίνει και το μαρκούτσι, ίσαμε να γίνει ο καφές. Αυτός τραβά μια ρουφηξιά, μα τίποτα. Γυρίζει να δει τον ναργκιλέ, μηδέ τουμπεκί, μηδέ φωτιά! Φωνάζει τον καφετζή:

«Βρε αδερφέ, τι ναργκιλέδες είναι τούτους;»

«Με το παρντόν, κουμπάρε», του λέγει ο καφετζής, «σάστισα από το καλαμπαλίκι!»

Έτσι έβγαλε το άχτι του, έκλεισε την παράγκα, έσπασε τον ναργκιλέ, έσπασε και τα φλιτζάνια και γύρισε στ' Αϊβαλί...

Τέτοιες αθώες μανίες είχανε οι άνθρωποι, «τω καιρώ εκείνω».

Το διήγημα *Τω καιρώ εκείνω* περιλαμβάνεται στο βιβλίο *Το Αϊβαλί* η πατρίδα μου του Φώτη Κόντογλου.

Επιλήσμονες

Της Κλαίρης Αγγελίδου*

Μέμφομαι
τους δυνατούς τής γης
όπου ντυμένοι
χρυσοποίκιλους μανδύες
με πρόσωπα ανέκφραστα
παίζουν στα ζάρια
τη μοίρα
των μικρών λαών.
Στ' ανήλιαγα παλάτια τους
πηγαινοέρχονται
ουρές
οι ψευδομάρτυρες,
οι τσαρλατάνοι,
οι κλόουνς,
οι ανίδεοι,

χωρίς να σκέφτονται
πως πάντοτε
η ζυγαριά τής Δικαιοσύνης
γέρνει στη Νέμεση.
Μέμφομαι εμάς,
που λησμονήσαμε
μες στους ανεμοστρόβιλους
και τους κατατρεγμούς
το δόλο, την ιδιοτέλεια,
τα φεγγάρια τής μνήμης,
τις παπαρούνες τής χαράς,
τα γιασεμιά,
τ' ακροθαλάσσι,
της Αρετής τα μονοπάτια.
Επιλήσμονες...

* Η Κλαίρη Αγγελίδου πρώην Υπουργός Πολιτισμού και Παιδείας της Κύπρου είναι φιλόλογος και ποιήτρια

Με την ενθάρρυνση των απόντων πορευόμαστε

Του Θανάση Μανιφάβα*

Σταμάτησαν πια να εμφανίζονται στον ύπνο μας,
ζητώντας το μερτικό τους
στο βασίλειο των ήχων και των χρωμάτων,
εκείνοι που ταξίδεψαν στην απέναντι όχθη.
Αγνώριστα τους φαίνονται τα μονοπάτια που περπάτησαν,
ξένες φαντάζουν οι πηγές που τους ξεδίψασαν
κι οι ψυχή τους δε βρίσκει το δρόμο της επιστροφής.
Στο κατώφλι του έρημου σπιτιού
λίγα κομμάτια μπακιρένιας μνήμης
απόμειναν ακόμη ν' αντιστέκονται.
Κι η στάμνα στο πέτρινο πεζούλι
θολή ανάμνηση των χοϊκών ερώτων
και της εντεύθεν φύσεως ύπαρξης.
Και μονάχα με των απόντων την ενθάρρυνση πορευόμαστε
για ν' αντέξουμε την ελαφρότητα των ζωντανών.

*Ο Θανάσης Μανιφάβας είναι ποιητής

Αναδρομή

Τού Γιάννη Β. Κορύτσα*

Δεν είν' τα ίδια πρωινά σαν τότε
κι ούτε τ' απόβραδο με το χαμόγελο
ούτε η χαρά κι η θλίψη ένα τραγούδι
δεν είναι, σαν και τότε
στην καρβουνόσκαλα του Πειραιά
με τα καΐκια.
Θυμάσαι όταν περπατάγαμε στους δρόμους,
στα Καμίνια;
Τις μυρουδιές απ' την καμένη ζάχαρη
στη Μουτσοπούλου;
Χυμάγαμε κυλώντας μες στις σκόνες
κι ούτε μας ένοιαζε.
Με το χαμόγελο καλημερίζαμε
ζωή και φίλους.

Τα πρόσωπα φεγγοβολούσαν
κι ήτανε τα περπατήματά μας
ίσια κι ανάερα.
Αργασαίναμε το μπάτη το θαλασσινό.
Πλατεία Αλεξάνδρας και στο Πασαλιμάνι.
Καφέ τ' απόγευμα στο SPLENDIT.
Το βράδυ στου Γκουζούαζη μ' ένα ποτήρι.
Τίποτα δεν ζητούσαμε.
Τα 'χαμε όλα. Ζωή και τ' όνειρο
και ταξιδεύαμε με φεγγαράδα
στην Πειραιϊκή.
Μη με γυρεύεις. Δεν θα με 'βρεις
να περπατώ στα ίδια μέρη,
στο ρολόι.
Η ώρα, ξέρεις, εσταμάτησε το μεσονύχτι.

(Από τη συλλογή «Αναζητήσεις» Αθήνα 1993)

* Ο Γιάννης Β. Κορύτσας είναι ποιητής και συγγραφέας

Μουσική τής σιωπής

Της Ελένας Κατσουλού*

Τ' αηδόνι σώπασε
όταν
οι φωνητικές του χορδές
σπάσανε·
όταν
του κάναν λοβεκτομή
γιατί
τραγουδούσε πολύ μελωδικά
για τα άρρωστα αυτιά τους.

* Η Ελένα Κατσουλού († 2015) έγραψε ποιήματα

Νίκος Καρούζος, Ένας παράφορος υπαρξιακός, μόλις ποιητής

Του Δημήτρη Πιστικού*

Είπα σήμερα να μνημονέψω, (παραβιάζοντας την εντολή τού Οδυσσέα Ελύτη), εκτός από Σολωμό και Παπαδιαμάνη και τον Νίκο Καρούζο, τον ποιητή που ποτέ δεν έφυγε από τον κόσμο των ονείρων. Δε συνετέλεσε σ' αυτό καμιά συγκυρία, ούτε ο Μίλτος Σαχτούρης που μου μαρτύρησε κάποτε ποιητικά πως ο Καρούζος, «ο καημένος Νίκος», ήταν «κατατρογγεμένος από τους Κατσιμπαλήδες». Υποθέτω πως θα υπήρξαν και άλλοι ομοιοπαθείς, ακόμα και ο ίδιος ο Σαχτούρης. Ούτε η περιοδική, αραιή και όχι (ομολογώ) ολόψυχη ενασχόλησή μου με την ποίησή του, από την οποία πάντοτε μ' άφηνε απέξω ένα σκληρό πράγματι κέλυφος, δεν ξέροντας από τι καμωμένο. Ίσως επειδή αισθανόμουν πως ερχόμασταν από διαφορετικούς λυρικούς, αισθητικούς και φιλοσοφικούς δρόμους, ίσως επειδή αγνοούσα την απόλυτη εκπροοιμίου εμφατική διαπίστωση του Αρανίτη (δανεική για την περίσταση από τον Βαλερύ) πως «η ποίηση δεν γίνεται με ιδέες αλλά με λέξεις» στέλλοντας περίπατο, ένα μεγάλο κομμάτι της.

Αυτό όμως που υπήρξε καθοριστικό για μια νέα ανάγνωση, απαλλαγμένη πάντοτε από το άγχος της μελέτης, ήταν το γεγονός πως είκοσι πέντε χρόνια μετά το θάνατό του (28-9-1990), οι εργασίες για το ποιητικό έργο του υπήρξαν πραγματικά λιγότερες από αυτές που άξιζε. Τη στιγμή ιδίως που οι απόγονοι των Κατσιμπαλήδων, ψάχνουν να βρουν ένα κορδόνι

να από τα παλαιά υποδήματα του Σεφέρη, για να σκαρώσουν ολόκληρο διδακτορικό. Άρα, και κάποιο αίσθημα δικαιοσύνης, απέναντι σ' έναν ποιητή που δε με χρειάζεται έτσι κι αλλιώς, αυθαίρετο και ασφαλές, «με δημοτική συννεφιασμένη» ήταν το έναυσμα.

Ομολογώ ειλικρινά πως η περίπτωση του Καρούζου, ακόμα και τώρα δεν είναι μια υπόθεση που ξοφλήθηκε. Ίσως γι' αυτό να φταίει η αγκίστρωσή μου σε άλλες αισθητικές, ίσως να φταίει η επιμονή του να βλέπει τον Παρθενώνα να «ασκεί μακροαίωνα ιατρική τής νόησης», ίσως και τα δύο. Μπορεί και η έντονη κριτική διάθεση του ποιητή, που δεν προχώρησε σε κάποιο σύστημα ποιητικών αξιών αλλά στην κατακρήμνισή του. Ίσως κι ο ίδιος να ήθελε πάντοτε να κρατάει τις αποστάσεις από τους θεούς και τους ανθρώπους, δηλώνοντας οπαδός «της βιολογικής Αριστερίας».

Ο Καρούζος αγωνιζόταν απεγνωσμένα να γλιτώσει από τις συμπληγάδες των λέξεων και να τις υποτάξει - άρα να σταθεροποιήσει την αλήθεια - κραδαίνοντας στα χέρια του το μύθο που «φανερώνει το θεό». Περιπλανώμενος Οδυσσέας, προσπαθούσε απεγνωσμένα να σωθεί από την πάλη του με τη γλώσσα, άλλοτε καταποντιζόμενος κι άλλοτε στην επιφάνεια, πανταχού παρών και παντοτινά μόνος. Εντυπωσιακός, ακόμα και στους τίτλους των ποιημάτων του, επινοεί σχήματα, εκφράσεις και σημαινόμενα, που δεν υπα-

κούουν σε κάποια ενότητα, ούτε ειδοποιούν για μια πίστη ή ένα θεό αναγνωρίσιμο και οικείο. Στο ποιητικό πάνθεο του Καρούζου, «ο θεός επιμένει να' ναι σκυλομούρης» και οι νοήμονες στους οποίους συγκαταλέγεται και ο ίδιος, πότε-πότε συμπίπτουν με τη φύση.

Φυσικά είναι γελασμένος όποιος προσπαθήσει να βρει στο έργο του Καρούζου, τον ακριβή ορισμό μιας αλήθειας, κάποιας θεωρίας ή ενός *modus vivendi*. Και τούτο γιατί δεν είναι ποιητής συνθετικός αλλά περιπτωσιολογικός, δεν είναι σωρευτικός αλλά αφαιρετικός. Είναι ο ποιητής των μικρών σε έκταση ποιημάτων μεγάλων όμως σε ένταση. Το ποιητικό αποτέλεσμα βέβαια δεν είναι πάντοτε το ίδιο. Άλλωστε, σε όλη του τη ζωή στάθηκε κατά τον Κωστή Παπακόγχο από τις «*πιο μοναδικές περιπτώσεις*» όπως ο Κάλβος ή ο Καβάφης. Φαίνεται ίσως βιαστικό κι αναπόδεικτο το σκεπτικό μιας παρόμοιας κρίσης, διότι αναμφισβήτητα ο Καρούζος (καθώς κι άλλοι) πλήρωσε ακριβά τις ιδέες του με εξορίες και διώξεις, όπως και ανταμείφθηκε για την ποίησή του (Κρατικό Βραβείο, Εθνικό Βραβείο Λογοτεχνίας, Βραβείο των Δώδεκα). Η μεγαλύτερη, όμως, τιμωρία είναι αυτή που επιφύλαξε ο ίδιος στον εαυτό του, ανάγοντας τη σοφιστεία σε αρχή, όπως στο στίχο του: «*Μα η αλήθεια είναι η ανώτερη φάση του ψεύδους*» ραγίζοντας το βράχο όπου θα έπρεπε να οικοδομήσει την αλήθεια του, η οποία βέβαια δεν έχει να κάνει με αποτυχίες μοντέλων ή ιδεολογιών, και κυλώντας τον όπως ο Σίσυφος, ατελεύτητα στον ποιητικό αιώνα.

Μέσα σ' αυτό το σκηνικό, θεωρείται φυσική η «*ανισότητα*» του ποιητή, την οποία φαίνεται να αποκρούει ο Δενέγρης και να την αποδέχεται ο Αριστοτέλης Νικολαΐδης ονομάζοντας τον «*άμετρο και αστάθμητο*». Ξεκαθαρίζω ότι κατά τη γνώμη μου η ανισότητα αυτή δεν έγκειται στο αν έχει ίσης αξίας ποιήματα, αλλά

πως στο ίδιο το ποίημα υπάρχουν στίχοι που παραπαίουν, φανερώνοντας την αγωνία και την αδυναμία τού ποιητή, να αναδείξει σε ποίημα μια σκέψη ή ένα λαμπρό στίχο. Ο ποιητής, μοιάζει αδιάφορος σε μια τέτοια συλλογιστική, λέγοντας:

«*Δική σας η λογική:
δεν την διεκδίκησα*»

Όποιος μετά από κάποια σοβαρή θητεία στον Σολωμό, τον Παλαμά, τον Σικελιανό, τον Σεφέρη, τον Ρίτσο και τον Ελύτη ή στους ποιητές της ήττας, μελετάει τον Νίκο Καρούζο, χωρίς τη συνηγορία του Καβάφη και του Καρυωτάκη, έχει την αίσθηση ότι έρχεται από την αρχαία τραγωδία, χωρίς ενδιάμεσους σταθμούς, για να παρασταθεί σε μια φάρσα. Αισθάνομαι πολύ βαριά τη φράση, αλλά ο ποιητής με διευκολύνει λέγοντας:

«*εξυφαίνομαι ιερέας αφιέμενος
κι αναπτύσσω κωμωδία*».

Ασφαλώς ο Καρούζος είναι κατακερματισμένος, κρατώντας μονάχα ένα κομμάτι τού ουρανού, απ' όπου δεν μπορεί να μας δείξει ούτε να δει τίποτε ολόκληρο. Είναι περίεργο το ότι, ενώ κυριολεκτικά παίζει με τις εικόνες και τις ιδέες (νομίζω πως είναι από τους εικαστικότερους και φιλοσοφικότερους ποιητές μας) τελικά δεν κατορθώνει να μας μεταδώσει ούτε μιαν ολόκληρη. Κουρασμένο παλικάρι ο ποιητής, έρχεται από έναν κόσμο που πολύ έλπισε, πολύ αγωνίστηκε και τελικά πολύ απογοητεύτηκε. Συνεπώς, η απόρριψη όλων των δογμάτων, με εμμονή και κυκλικότητα, τον καθιστά περισσότερο δογματικό. Στην ποίησή του έτσι, δεν υπάρχει μήτε είσοδος, μήτε έξοδος. Θα έλεγα για να είμαι δίκαιος πως υπάρχει ένα τοπίο, όπου «*στο πατοκάζανο μαίνεται ο Ποιητής*» ο οποίος παρακινεί τους αναγνώστες να γίνουν «*...και λίγο μοναξιάρηδες*». Η συναυλία, ποτέ δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί, όπως γνωρίζει ο ποιητής, ο οποίος έχει συναίσθηση αυτής της

απρόσφορης απόπειρας, επάνω στη σκηνή:

«Πώς δοκιμάζουν τα όργανα οι μουσικοί πριν από

έναρξη συναυλίας

έτσι κι εγώ τώρα χειριζόμενος λέξεις...»

Εδώ ο ποιητής δεν επιχαίρει ούτε πενθοφορεί, δεν είναι άθεος μήτε ένθεος, δεν αισιοδοξεί ούτε όμως ολοφύρεται. Κι ενώ η λέξη «φρίκη» επαναλαμβάνεται στα ποιήματα, εντούτοις αυτή η φρίκη μοιάζει να είναι ψεύτικη και προσχηματική, σε αντίθεση με τη φρίκη τού Σαχτούρη. Ο Καρούζος βρίσκεται ανάμεσα σ' όλα αυτά, αμφιβάλλοντας για όλα, άρα υπάρχει, και ρωτώντας συχνά, όχι και τόσο εναγώνια:

«Αμα πεθαίνεις έως που πεθαίνεις;

Κεντρομόλος φεύγεις φυγόκεντρος έρχεσαι»

προηγούμενος και οδηγώντας σε σοφιστικούς δρόμους την Κική Δημουλά.

Κι ενώ ο αναγνώστης νιώθει ότι έρχεται η στιγμή όπου δίδονται απαντήσεις σε κάποια ερωτήματα, όπως,

«ο καπιταλισμός έκανε ζώο τον άνθρωπο

ο μαρξισμός έκανε ζώο την αλήθεια»

ο ποιητής σπεύδει και πάλι να ακυρώσει τα πάντα, ακόμα κι εκείνο που φαίνεται να είναι φανερό και αυτονόητο:

«αυτό που φανερώνουμε είναι κρύπτη».

Μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα, ο Καρούζος, αδυνατεί (ή δε θέλει) να ενώσει τα κομμάτια από εικαζόμενες πίστεις, επιμένοντας θεληματικά να στέκεται στο χάος. Μοιάζει έτσι με τον απεγνωσμένο που σώθηκε τελικά από την καταστροφή και περιμένει ακόμα μια, βεβαιότερη και βιβλικότερη. Στην ουσία πρόκειται για μια σωματική σωτηρία, αφού η ψυχική σωτηρία δεν πρόκειται να έρθει από πουθενά. Μοναξιά, έρημος, θλίψη, φρίκη, θάνατος. Η ποίηση σκεπασμένη από τη στάχτη τής ιστορίας, η απουσία, οι «χαμά-

δες ιδέες» είναι οι πρώτες ύλες τής ποίησης που με απασχολεί. Και το αποτέλεσμα βέβαια είναι η βάνουση χρήση των λέξεων, που δεν μπορεί να δώσει κατά την ομολογία τού ποιητή, την αρμονία, αλλά παραφωνίες, κραυγές και γιούχα. Την ίδια μεταχείριση επιφυλάσσει και στη μυθολογία, όπου αυθαιρετεί καγχάζοντας, ενώ παρασύρει σε μια ποιητική περιπέτεια τον υπομονετικό αναγνώστη στον οποίο δίνει την εντύπωση της αλόγιστης σπατάλης των εντυπωσιακών του μηχανισμών. Όπου αυτό κατορθώνεται αμέσως, το ποίημα είναι επιγραμματικό, ολιγόστιχο αλλιώς η περιπέτεια συνεχίζεται, ώσπου ξαφνικά επιτυγχάνεται ένας αστραφτερός στίχος και η προσπάθεια σταματάει εκεί. Ο ποιητής φαίνεται να ξεμπερδεύει, κερδίζοντας το επιούσιο ποίημα. Το εργαστήριο τού Καρούζου δημιουργεί ποιήματα, όπως το εργαστήριο του χειροτέχνη παντού διακρίνεται ο μόχθος τού μεροκαματιάρη ποιητή, που αραδιάζει λέξεις στην τύχη από τα ράφια τής γλώσσας, μιλώντας άναρθρα, εμμένοντας σ' ένα μεταθανάτιο υπερρεαλισμό και καταλήγει σ' ένα παραλήρημα, φτιαχτό όμως, επινενοημένο, όχι όπως στους ορθόδοξους υπερρεαλιστές ή στους μονάζοντες αιρετικούς όπως ο Ν.Γ. Πεντζίκης.

Όλα σ' αυτή την τέχνη, φαντάζουν προσχεδιασμένα, κι ας είναι στην πραγματικότητα συμπτωματικά και απροπαράσκευα. Οι αντιθέσεις, οι υπερβάσεις, τα δάνεια από την εκκλησιαστική και την πολιτική θεολογία, οι απολήψεις των κεφαλαίων από την ποιητική μας παράδοση, (ιδιαίτερα την Καβαφική) και η αυτονόμησή της από την ποίηση της ήττας, είναι χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ποίησης αυτής. Εσκεμμένα, πιστεύω, ο ποιητής φθείρει όλα όσα δανείζεται για ίδιο ποιητικό όφελος, παρά την αντίθετη άποψη του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου. Αυτό - εάν βέβαια αληθεύει - είναι απίθανο να

αποδεικνύει μιαν έστω και υποτυπώδη θρησκευτική πίστη, ετούτου ή του άλλου κόσμου. Η ειρωνεία τού ποιητή αγγίζει ακόμα και το μέλλον, στοιχείο κάθε πίστης:

«χρώμα πουτανί το μέλλον»

ή

«μεράκι που το' χω να υπάρξω ακόμα»

και κυρίως

«διάκειμαι χιλιόχρονος αν και πέφτω
σε ματωμένα δευτερόλεπτα αιωνίως
μ' έχουν επισημάνει οι άνεμοι»

Όλα τα παραπάνω μάς οδηγούν σε μια χώρα αποτεφρωμένη, όπου ακόμα κι ο έρωτας, δεν μπορεί να λυτρώσει κανέναν, αφού όπως γράφει

«και συνοψίζουμε τον έρωτα με μια χειρονομία

σε λατρεμένου ζώου τη μουσούδα ή σε κορμό

του δέντρου που αγαπήσαμε»

Ο Καρούζος φαίνεται να έρχεται από παντού, από τις τσέπες του όμως προεξέχουν ποιήματα που φανερώνουν τον Καβάφη και τον Καρυωτάκη, όπως οι ποιητές αυτοί διασώθηκαν στη βραχονησίδα του.

«... ο τάφος ήτανε υπέροχος από φρεσκάδα

τα εγγόνια κλαίγαν ασταμάτητα»

Όμως, ενώ στον Καβάφη η ηδονή και η ιστορία είναι τα φάρμακα και συνάμα οι αρρώστιες τού ποιητή και στον Καρυωτάκη όλα τα πράγματα οδηγούν στο αδιέξοδο, στον Καρούζο, η αίσθηση και η ομορφιά φαίνεται να τον διασώζουν, καθιστώντας τον όμως «ανοχύρωτο»:

«είμαι τελείως ανοχύρωτος ανέκαθεν;...

αν οι σκλάβες οι λέξεις λένε κάτι...

τρεχάτε στην αίσθηση! Τρεχάτε! Η ομορφιά είν' ολούθε»

Αν κάποιος ήθελε να εντάξει το σύστημα της σκέψης του Καρούζου, (όπως προκύπτει μέσα από τα ποιήματα), σε έ-

να σύστημα ηθικής φιλοσοφίας, δε θα βρισκόταν ποτέ μπροστά στην αποκάλυψη του τι είναι καλό, αγαθό, ζητούμενο, αλλά στην εξιστόρηση μιας οδυνηρής περιπέτειας του καλού, της ηδονής, του ενστίκτου, της κατηγορικής προσταγής, του ωφελιμισμού και της ενόρασης ή όποιου υποκατάστατου. Στο τέλος, ο ποιητής όλα τα ακυρώνει. Στο ποίημα με τον τίτλο «Διάλογος ολωσδιόλου κανονικός» γράφει:

«- Δε σε βλέπω απόψε καλά τι έχεις;
- Έχω ύπαρξη.-»

Υπογραμμίζοντας, πάντοτε, το φαινόμενο του θανάτου ο Καρούζος συχνά αναφέρεται στην τρέλα, αυτοβιογραφούμενος:

«είμαι μόνον αυτός που έχει την τρελάρα του

τίποτε πιότερο:

αναβοσβήνει το χέρι μου όταν γράφω».

Κι αλλού:

«Κι ο ποιητής τι κάνει - θα μου πεις...
Αυτός κοιτάζει
να στερέψει τις πηγές τής τρέλας».

Ο Καρούζος έχει την αίσθηση μιας Ελλάδας, αμαρτωλής (Παλαμάς) ή μιας Ελλάδας που πληγώνει (Σεφέρης) ή καθώς ο ίδιος θέλει, μιας χώρας που μας επιβάλλει δάκρυα:

«δίχως τα δάκρυα που μας επιβάλλει η Ελλάδα

τούτ' η χώρα που παιδεύει τα δροσερά ελληνόπουλα

κι ανεμίζει τους αμέτρητους γραικύλους»

Στην πορεία του μέσα στο ποιητικό σύμπαν, ο Καρούζος, συναντά τον Μπέκετ, «αστράφτοντας αχτημοσύνη» ενώ ανάμεσά τους κυλάει ένας ορμητικός ποταμός, αλλάζοντας σταθερά την κοίτη του και τη ροή του σαν ένα τεράστιο εκκρεμές, ενώ συμφωνεί μαζί τους και ο Βλαδίμηρος (ήρωας από το «Περιμένοντας τον Γκοντό») πως μπήκαν σ' αυτή την ιστορί-

α, «μπουσουλώντας και με τα τέσσερα». Κι αυτή η εξωφρενική ιστορία που οι περισσότεροι άνθρωποι τη δέχονται αδιαμαρτύρητα, είναι το φορτίο που φέρουν «τα βάσανα της αθανασίας», όπως σημειώνει η Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, η οποία σκύβει στις ζωικές και διανοητικές πηγές του, διαβάζοντας στίχους του:

*«θέλω να βγω απ' τις λέξεις
βαρέθηκα»*

Ονειρεύομαι τον Καρούζο να πίνει το ούζο του κάτω από μια κληματαριά. «Ευτυχώς που δε χρειάστηκε να απαντήσω αρνητικά στην καταχώρησή μου στο *Ιντερνέτ*, όπως ελάχιστοι άλλοι έπραξαν» λέει, κερνώντας τον Οκτάβιο Πας, τον Τσέσλαβ Μίλος και τον Ντέρεκ Ουόλκοτ που του επιδεικνύουν καθέννας τα δικά του πιστοποιητικά άρνησης, καθώς και τα ενθύμιά τους. «*Προτιμώ τον έναν παρά τις χιλιάδες των αδιάφορων*» λέει ο τελευταίος, επικυρώνοντας τη σταθερή επιμονή στον κόσμο αυτό των ονείρων. Ο Μπόρχες, σκουντάει με τον αγκώνα του τον Δάντη, σιγανά (για να μην τον ακούσει ο Θεός τού Καρούζου), λέγοντας: [Αυτός είναι ο Νίκος Καρούζος, που αγνοήθηκε από την κριτική σε μέρες που δεν ήταν «*αναμιμνή*» όπως θα την ονόμαζε ο Σ. Τσακνιάς σε αθηναϊκή εφημερίδα]. Πιο πέρα ο Τζων Κήτς πλάθοντας έναν «*Ενδυμώνα*» απαγγέλλει συγκρατημένα, «... τίποτα δεν ένιωσα, μόνο ένα μεγάλο όνειρο» και ο Καρούζος απαντά, βγάζοντας τη γλώσσα του στον Καβάφη:

*«Σαν βγεις στον πηγαιμό για το ρυάκι
... μονάχα το νεράκι να ξαναδοζάζεις»*

αδιαφορώντας για τη διένεξη του Ελύτη και του Στάινμπεκ αν ο σωστός δρόμος είναι «*Δυτικά τής Λύπης*» ή «*Ανατολικά τής Εδέμ*», όπως προσπαθεί να συσχετίσει νυχποπατώντας η Έρη Σταυροπούλου. Έχω την αίσθηση πως είναι το ίδιο πράγμα, και πως το ερώτημα είναι αποπροσανατολιστικό περπατώντας τα ποιητικά τοπία τού Καρούζου, όπου όλα

έρχονται και παρέρχονται φαντασμαγορικά, προκαλώντας μια διαρκή εντυπωσιακή εκκένωση, θα έλεγα όμως πειραματική, προσωρινή, μετακλητή. Κι εκεί που όλα τα σκεπάζει ο ζόφος τού θανάτου, κάτι γίνεται και το τοπίο είναι εδώ, (ούτε Δυτικά, ούτε Ανατολικά) και φωτίζεται από αστραπές «*ξεχειλίζοντας αρχαιότητα*». Απαντώντας ύστερα στο γέρο Μακρουγιάννη, κάτω από ήχο σαλπίγγων «*από ανάερο Σικελιανό και φλάουτο από ανύπαντρο Καρουωτάκη*», διαβάξει δυνατά:

«Εγώ τα δόγματα ή τα καίω η τα κοπρίζω

*τα ξανθά θεωρήματα και των Όντων
το κατάμαυρο τέλος*

τα φριχτά και τ' αζώτητα συστήματα».

Μπαίνοντας σ' ένα καθαρό Βυζάντιο, ο Καρούζος, αναγκάζεται ν' ακούσει τις έμμετρες συμβουλές τού «Σπανέα» δια στόματος ανωνύμου ποιητή, χωρίς να προσθέσει καμιά δική του, ανώφελη ούτως ή άλλως σε παρόμοιο ακροατήριο: «*Ηλπίζα εύρειν θησαυρόν κι ηύρα καρβούνιν μέγα*». Ο Γλυκάς συνεχίζει ψυχογραφώντας a priori ολόκληρη την ποιητική τού Καρουωτάκη, ανακαλώντας μνήμες από Παλατινούς, καταδικασμένους στη λήθη: «*Τόπον εις τόπον μεριμνάς και τόπος ου χωρεί σε*», αναφερόμενος έμμεσα στο στίχο τού Καρούζου «*κάτι δεκάδες εκατομμύρια τρυφερά χιλιόμετρα*». Εξακολουθώ να παραμένω σ' ετούτο το βυζαντινό όνειρο, επιμένοντας στο κατασκευαστικό αλφάβητο και στο στίχο, «*κακοπαθείς και μάχεσαι στον κόσμο να τον έχεις*» ενώ είμαι σχεδόν βέβαιος πως πίσω από κάθε στίχο τού ποιήματος «*Η εμφάνιση του Γιάννη Μακρουγιάννη μέσα στ' όνειρο μιας άθλιας Πέμπτης*» κρύβεται η άγνωστη «*Γυναίκα τής Ζάκυθος*» του Σολωμού, φορτωμένη με υπερρεαλιστική υγεία, όσο κι αν ο Καρούζος επιμένει να αναφέρεται με πονηριά στον Ρεμπώ. Είναι παράξενο κι όμως ο ποιητής αυτός, που

είδε την άβυσσο να «είναι τρομερά δαπανηρή» ανοίγοντας το δρόμο στην Κική Δημουλά για τη δαπανηρή ιδέα του βίου, φαίνεται ο πιο λόγιος από τους σύγχρονους ομοτέχνους του, άσχετα εάν στην πραγματικότητα δεν είναι. Έτσι, μέσα από μια γλώσσα καθαρά προκλητική που θέλει «πελώριο βλάκα τον Προμηθέα», «ανάσκελη τη Θήβα», «αναμμένους φαλλούς», «φαιόχρους ανέμους», «κύλικες της ακοής» κλπ. ο βυζαντινός Καρούζος, καταχράται τη «Φυσιολογική Διήγηση» του «υπερτίμου κρασοπατέρος Πέτρου του Ζυφομούστου», προτού την ψαλιδίσει ο E. Legrant: «να ήλθεν εις το στόμα μου η άβυσσος εκείνη», μεταπλάθοντας το στίχο εκείνο ως εξής: «Τα φιλιά τής άβύσσου μη χορταίνοντας».

Μοιραίο ήταν, εκτός από τους Κατσιμπαλήδες να μείνει απόμακρος και από το αίσθημα του μέσου Έλληνα αναγνώστη που έτσι κι αλλιώς δυσκολεύεται με τα ποιητικά μας, το πρώτο μισό του ανατείλαντος αιώνα μας. Σε τελική ανάλυση η ποίηση του Καρούζου είναι ένα κυνήγι όπου το θήραμα φαίνεται άφθονο, αλλά τα σκάγια ρίχνουν στο έδαφος λίγα πουλιά, σπάνια πάντως και πολύτιμα. Σε αντίθεση με τους ποιητές του μύθου, ο Καρούζος - που πολύ μίλησε γι' αυτόν - στέκεται σκόρπιος, όπως όλα τα αρχαία ερείπια, από τα οποία συμπεραίνουμε για τη λαμπρότητα του αρχικού οικοδομήματος. Εννοώ, την προ-ποίηση του Καρούζου η οποία χάνεται από τη μετα-ποίησή του, την οποία αποδίδω στην απώλεια της πίστης του και στο ζωτικό χώρο που είχε καλυφθεί ήδη από προγενέστερους ή παράλληλους ποιητές. Από τη γενιά τής ήττας, ο Καρούζος ξεχώρισε, κουβαλώντας πάντοτε μαζί του τα κλειδιά τής ειρωνείας για κάθε τού ενθάδε και του επέκεινα μεταφυσική. Έξω από το ανάκτορο της ποίησης, ο Καρούζος, χλευάζει, βρίζει, κατηγορεί, έχοντας την αίσθηση του μηδενός βλέπει όλες τις θέ-

σεις κατειλημμένες:

«Η γραπτή ποίηση
σωριάστηκε στο στήθος μου
σαν ένα τίποτα»

διδάσκοντας «θεραπείες από μνήμης», ενώ οι πόρτες είναι ορθάνοιχτες από τους αυλικούς που κουράστηκαν από τις εμμονές της γενιάς τού Τριάντα. Αρχαιολόγος τής γλώσσας, προσπαθεί να ερμηνέψει την αρχαϊκή λειτουργία της με πειράματα, γλωσσικές ακροβασίες και λεκτικούς συνδυασμούς. Έτσι, είναι φυσική η έκδηλη αμηχανία των κριτικών, ο αυτοσχεδιαστικός οίστρος και η αυθαίρετη ερμηνεία τής ποίησης του, αφού τελικά αυτή η ποίηση είναι μια προσπάθεια ανακοίνωσης του υποσυνείδητου στρώματος της γλώσσας, η οποία ντύνεται με εικόνες, ιδέες, φιλοσοφήματα και προφητείες τού τέλους.

Ο Καρούζος, προφασίζεται το αδύναμο του Παπαδίτσα (που μόλις τελείωσε τη μετάφραση των Ορφικών Ύμνων), απαγγέλοντας ένα στίχο του Σολωμού από τον Ύμνο εις την Ελευθερία: «Δεν ειν' εύκολες οι θύρες». Συνεχίζει να μιλάει για πράγματα που μας είναι λίγο πολύ γνωστά, παραφράζοντας και συνεχίζοντας τον παραπάνω στίχο με την παρατήρηση πως γι' αυτόν οι θύρες άνοιγαν διάπλατα αλλά μόνο για τα ξερονήσια. Διαβάζει ύστερα το ποίημα του «Ο Σολωμός στ' όνειρό μου», και δε διακρίνεται ίχνος συμπόνιας για τον οινόφυλγα κόμη-ποιητή, (κατεστραμμένον περισσότερο από τη θανάσιμη αγάπη των θαυμαστών και φίλων παρά από το κρασί, ντυμένον «μ' άσπρα χειρόκτια» που κρατούν «το σκουληκάκι».

Ο Καρούζος δεν «πέθανε επειδή δεν είχε τι άλλο να πει» όπως γράφει ο Αρανίτσης, αλλά επειδή είχε την αίσθηση πως όλα τα έχουν πει οι άλλοι. Κρατώντας, ακόμα κι εδώ αναμμένο τσιγάρο, μου εκμυστηρεύεται ότι «τσακώθηκε πολλές φορές με την ευκλείδεια γεωμετρία», συ-

μπληρώνοντας πως «μόνον αυτοί που τρέφουν όνειρα απολαμβάνουν την πραγματικότητα». Πλησιάζω να τον αγγίξω, κι αυτός διαλύεται σαν καπνός, γλιστρώντας στους έρημους δρόμους τής μεγάλης πόλης, χάνοντας το ρυθμό τού κόσμου όπως ο Βιζυηνός. Λίγο προτού διαλυθεί, σαν πήλινο αγαλματίδιο, λέει, πως έχει κατοικήσει όλες τις μαντικές και τις μαγγανείες:

*«Αισθάνομαι ωσάν τρελός
παραχαράκτης τού Γίγνεσθαι
γράφοντας διψαλέα ποιήματα»*

ακόμα και τους θεούς:

*«...είναι τώρα περίπου μια βδομάδα
ή και πιότερο
που αποπάτησα θεότητες».*

Δεν ξέρω εάν ο Καρούζος τελικά είναι μικρός ή μεγάλος ποιητής, ούτε εάν η ποίησή του ακολουθεί ή καταργεί μια σχολή ή ιδρύει κάποια καινούργια. Πιστεύω απόλυτα πως τέτοιοι ποιητές, πορεύονται μοναχικά στη χώρα τής ποίησης προσφερόμενοι σε νεότερους κριτικούς ή ποιητές για καρατόμηση, σύλληψη και λαφυραγωγία. Ο ίδιος λέει, χαμογελώντας ορφικά, «*Φυγάς θεόθεν και αλήτης*» και του αποκρίνεται κάποιος αντίλαλος από την «*Οδό Πάνος*»: «*Κι εγώ φυγάς θεόθεν και αλήτης*». Ποιητές όμως που δημιουργούν στο δικό του μήκος κύματος όπως η Δημουλά, κρατούν οτιδήποτε από την πε-

μπουσία τής ποίησης του, αποφεύγοντας τη φλύαρη εμμονή του στην παντοδυναμία τής γλώσσας να υποκαταστήσει την ίδια τη ζωή.

Στο ερώτημά μου εάν ο Ηράκλειτος έπαιξε κάποιο ρόλο στη διαμόρφωση της ποιητικής του, ο Καρούζος απαντά, ρωτώντας: «*Τι θα έκανα τις πράξεις μου/ αν δεν υπήρχε ο θάνατος;*», θυμίζοντάς μου το στίχο τού Πινδάρου «*ουδέ μακύνων τέλος ουδέν*» από τον τέταρτο Πυθιονικό, υποδεικνύοντάς μου ότι θα πρέπει να πάρει τέλος αυτό το όνειρο, που τον κρατάει φυλακισμένον ωσάν «*αθανάτου μνήμης σημείω*» θυμίζοντας και πάλι τον Ηράκλειτο με το «*παλίντονο αρμονίη*». Προλαβαίνω να τον ρωτήσω, να πει μια κουβέντα για τον εαυτό του, κι εκείνος μού αφήνει στα χέρια ένα ποίημα με τίτλο «*Αυτοσυναίσθηση στον ασφαλτόδρομο*», στο οποίο έχει υπογραμμίσει με κόκκινο χρώμα το στίχο:

«Συχνά διανοούμενος ωσάν ηλίθιος ή μόλις ποιητής»

Ποιος άλλος, εκτός από αυτόν τον παράφορο υπαρξιακό τής φθοράς θα μπορούσε να χαρακτηρίσει έτσι τον εαυτό του;

Το δοκίμιο αυτό που πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό «*Ίβυκος*» τεύχος 16-17, Άνοιξη - Καλοκαίρι 1997, αναδημοσιεύεται με ελάχιστες προσθήκες.

* Ο Δημήτρης Πιστικός είναι ποιητής και δοκιμογράφος

Το κυνήγι τής σφήκας

Της Ελένης Γκαϊτατζή*

Πατ κιουτ! Πατ κιουτ!

Προσπαθώ να διώξω μια σφήκα από μπροστά μου.

Με ενοχλεί η συμπεριφορά της.
Με ενοχλεί η επιμονή της να κάνει το δικό της.

Πατ κιουτ! Πατ κιουτ!

Με ενοχλεί που μπορεί να βλέπει τα πάντα από ψηλά κι εγώ όχι.
Με ενοχλεί που μπορεί να πετά ελεύθερα κι εγώ όχι.

(Ριζωμένη στην καθημερινή βολή μου
φουμάρω της μιζέριας τον καπνό
βλέποντας τον κόσμο με τα κυάλια.

Ξέχασα πώς πετούν.
Ίσως να μην είχα μάθει και ποτέ).

Πατ κιουτ! Πατ κιουτ!

Πόσο με ενοχλεί αυτή η σφήκα...
Βγάζω το κεντρί μου και την κυνηγώ!
(Ονειρεύομαι την τελική της πτώση
μπρος στα πόδια μου και μειδιώ...)

Πατ κιουτ! Πατ κιουτ!
Πατ κιουτ! Πατ κιουτ!

Την πέτυχα επιτέλους!

Σιωπή...

Η τιμωρία όσων τόλμησαν,
τολμούν
ή θα τολμήσουν
έστω και για λίγο
να πετούν ελεύθερα...

(Κόνισκα Αιτωλ/νίας, 23/8/2015)

* Η Ελένη Γκαϊτατζή είναι μουσικοσυνθέτρια

Δυο ποιήματα

Του Κώστα Μιχ. Σταμάτη*

«Άμοι νοί σφι θάνατος»*

Στης νύχτας το σκοτάδι πάλεψες,
με σμήνη εφιάλτες και σκιές,
πότε βουλιάζοντας στις κόλασης την πίσσα
και πότε στη ζωή ξαναγυρνώντας.
Η έρμη σου ψυχή δεν ήθελε να φύγει
μονάχη μες στις νύχτας τη μαυρίλα,
δίχως τριγύρω σου ένα φως παρήγορο,
χωρίς την παρουσία ανθρώπου.
Μέσα στην αγωνία σου ήρθε η αυγή
και άκουσες τη ρήση του Ηροδότου:
«Άμοι νοί σφι θάνατος»
κι ως σκόρπισε τη λάμψη του το φως
και η ψυχή σου ημέρειψε
κι άρχισαν να μιλούν οι άνθρωποι
και τα πουλιά να κελαηδούν,
τότε, εσύ, συνάντησες το θάνατο.

* «Με την αυγή έρχεται ο θάνατος».

Εύρυτος και Αριστόδημος

Όταν την Ανοπαία πέρασε ο Υδάρνης
στων Σπαρτιατών τα νώτα,
εκείνοι όλοι τους συγνωμιάσανε
για λεύτερη πατρίδα να πεθάνουν.
Όμως δυο άρρωστοι απ' τους Σπαρτιάτες,
που ήταν έξω απ' το Στενό,
ο Εύρυτος κι ο Αριστόδημος,
σαν μάθαν την απόφαση των Σπαρτιατών,
ο πρώτος, αν και άρρωστος βαριά,
την πανοπλία φόρεσε κι έτρεξε στο Στενό
και θυσιάστηκε κι αυτός μ' όλους τους άλλους.
Ο άλλος, ο Αριστόδημος,
δείλιασε απ' την αρρώστια του
και γύρισε στη Σπάρτη.
Εκεί τον περιφρόνησαν
σαν της πατρίδας τους προδότη.
Κι αυτός, για να ξεπλύνει τη ντροπή,
στις Πλαταιές μετά ένα χρόνο πήγε
κι εντάχτηκε στου Πausανία το στρατό
και θυσιάστηκε κι αυτός, όπως ο Εύρυτος
με τους τριακόσιους του Λεωνίδα.

*Ο Κώστας Μιχ. Σταμάτης είναι υποναύαρχος Λ.Σ. ε.α., συγγραφέας και ποιητής

Το ποιητικό στίγμα του Νίκου Καββαδία

Του Δημήτρη Νικορέτζου*

«Κάπου εκεί κοντά στους Λαιστρυγόνες
αγκαστρώσαμε όλες τις γοργόνες»
(«Παιδεία». Από «Τα Παραμύθια του Φιλίππου», Τραβέρσο)

Όπως κάθε ποιητής, έτσι κι ο Καββαδίας, είχε τους θεούς του. Ποιοι όμως ήταν αυτοί οι θεοί;

Ήταν πολλοί, ωστόσο κανέναν τους δεν κατοικούσε στον Όλυμπο. Ήταν όλοι τους θεοί του περιθωρίου ή, για να τους πω με τ' όνομά τους, απόκληροι της ζωής: *Άνθη του κακού*, όπως θα τους έλεγε ο Baudelaire, ή Άθλιοι, όπως θα τους έλεγε ο Ουγκώ.

Προτιμούσαν να ταξιδεύουν με φορητά, με καρβουνιάρικα (coaliers), ή με πειρατικά, πού 'χαν τα φανάρια τους στην πρύμη, προφανώς για να μην τα βλέπει η ακτοφυλακή...

Η κοσμογραφία του Καββαδία ήταν τα μπαρ των λιμανιών, τα κακόφημα σπίτια, οι κοινές γυναίκες, τα καταγώγια, το αλκοόλ, τα ναρκωτικά, οι μούτσοι, οι ναύκληροι, οι θερμαστές, οι λοστρόμοι, οι μάγειροι, οι μηχανικοί, όλοι σχεδόν «χτυπημένοι» με τ' ανεξίτηλα στίγματα του Annam¹. Αυτός ήταν ο κόσμος του, αυτή ήταν η κοινωνία του. Άνθρωποι σκοτεινοί, με ανωμαλίες και βίτσια, βουτηγμένοι στο βούρκο της ζωής. Κι εκείνος, ένας ανατόμος της ψυχής τους.

Τέτοια ανατομία κανέναν δεν είχε αποτολμήσει ως τότε στην ελληνική ποίηση. Το μεγάλο πλεονέκτημα του Καββαδία ήταν ότι είχε το μοναδικό προνόμιο να μετέχει ο ίδιος ως μέλος αυτής της κοινότητας. Να είναι στοιχείο της. Να βιώνει τη ζωή του καραβιού· από τη μεριά του πλη-

ρώματος. Με υπαρκτά ερεθίσματα. Αυτό, a priori, έδινε στους στίχους του αφάνταστη αμεσότητα. Άλλωστε η κοινότητα των ανθρώπων πού κινούνται στο έργο του είναι απόλυτα αυθεντική. Κι όχι μόνο στην ποίησή του αλλά και στη *Βάρδια*. (Καπετάν - Γεράσιμος, δόκιμος Διαμαντής, ασυρματιστής Νικόλας, κ.λπ.).

Ο Καββαδίας υπήρξε κατά βάση αφηγηματικός και περιγραφικός ποιητής, προπαντός στο Μαραμπού. Είναι φορές πού νομίζει κανείς ότι τα ποιήματά του έχουν επιστολικό χαρακτήρα - εξόν από εκείνα πού όντως εξωτερικά τον έχουν - απευθυνόμενα σε κάποιον υποθετικό παραλήπτη, πού ανέμενε την «απάντηση» του ποιητή. Γι' αυτό, άλλωστε, και η κριτική για την ποίησή του επισήμανε ότι ρέπει «*προς την περιγραφική-αναμνηστική διήγηση*». Οι εμπνεύσεις του είναι κατά βάση θεματικές. Κάθε του ποίημα κρύβει κι ένα υπαρκτό περιστατικό. Τα ποιήματά του έχουν κατά κανόνα σενάριο. Στην ουσία πρόκειται για ναυτικές ιστορίες, συμπυκνωμένες στο λιλιπούτειο σχήμα ενός ποιήματος, ιστορίες πού περιγράφουν συμβάντα και περιστατικά των ταξιδιών του και των λιμανιών πού γνώρισε. Δεν είναι, νομίζω, καθόλου συμπτωματικό το γεγονός ότι οι τίτλοι των βιβλίων του είναι μονολεκτικοί (*Μαραμπού, Πούσι, Τραβέρσο, Βάρδια*) κι έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τη θάλασσα και τον περίγυρό της. Και φυσικά, όπως προανέφερα, δεν

1 Annam είναι η κινεζική ονομασία του Βιετνάμ. Τ' ανεξίτηλα στίγματα είναι τα τατουάζ.

πρέπει να μείνει απαρατήρητος ο αμαρτωλός «εσμός» των αλκοολικών, των άρρωστων και των ναρκομανών, ανθρώπων ενός κατώτερου θεού, πού κινούνται στην ενδοχώρα των ποιημάτων του. Δεν ξέρω αν υπήρξε άλλος ποιητής στην ελληνική φιλολογία, πού να μίλησε τόσο πολύ για τα ναρκωτικά, όλων των ειδών (χασίς, ηρωίνη, κοκαΐνη, όπιο, μαριχουάνα, κ.λπ.), όσο ο Καββαδίας. Αυτή η συχνή αναφορά του σε ονόματα ναρκωτικών ουσιών, σύννεργα καπνού (πίπες, τσιμπούκια, ταμπάκρες, κ.λπ.) και ποικίλων ειδών παραισθησιογόνα και διεγερτικά, παράλληλα με τη μέθη και την παραζάλη του αλκοόλ (ουίσκι, τζίν, μπύρα, κ.λπ.), είναι στοιχεία πού ασφαλώς τον συσχετίζουν με τον Baudelaire και τους τεχνητούς παραδείσους του. Το ομολογεί άλλωστε κι ο ίδιος, στο ποίημά του «Gabrielle Didot» (Μαραμπού), στους στίχους:

*Απόψε αναθυμήθηκα κάποια κοινή
γυναίκα
κι ένα τραγούδι εσκάρωσα σε στυλ
μπωντλαιρικό.*

Θυμάμαι, το βράδυ εκείνο πού συναντηθήκαμε στον Πειραιά, ο Καββαδίας είχε πει του Λεβάντα πώς νέος είχε πολλές φορές σκεφτεί ν' αυτοκτονήσει με ναρκωτικά, μην μπορώντας ν' αντέξει την ανία πού τον θέριζε στα φορτηγά καράβια πού ταξίδευε. (Μιλάμε για ταξίδια πού τότε διαρκούσαν μήνες, με βάρδιες ολημερίς στη ράδα και την πιλοτίνα, πού δεν έβλεπες τίποτα, παρά μόνο θάλασσα κι ουρανό). Το έγγραψε και στους στίχους του:

*[...] Κάποτες κάναμε κ' εμείς αυτή τη
σκέψη.*

*Πεθαίνεις πιο σιγά με τα ναρκωτικά,
μα τελευταία τα 'χουν κι αυτά πολύ νο-
θέψει*

(«Καφάρ», Μαραμπού, 1947)

Όμως δεν αυτοκτόνησε. Σ' αυτές τις εξαντλητικές βάρδιες ξόδεψε σχεδόν ολάκερη τη ζωή του. Πότε πάνω στη γέφυρα κοιτώντας τα φανάρια, πότε σκυμμένος σε χάρτες, σημειώνοντας γεωγραφικά

πλάτη και μήκη, ένας αγνός κολασμένος των ανέμων ταξιδιών - μαρκονιστής λιγότερο του ασυρμάτου και περισσότερο των ποιητικών συχνοτήτων... Σε τέτοιες ώρες συνήθως έγγραφε τα ποιήματά του, σε πρόχειρα χαρτάκια ή σε πακέτα τσιγάρων.

Σ' αντίθεση με το μακρύ διάστημα των ταξιδιών του, το ποιητικό ταξίδι του Καββαδία στάθηκε εξαιρετικά βραχύ.

Ουσιαστικά ο Καββαδίας έκλεισε τον ποιητικό του κύκλο μόλις στα 37 του, με την έκδοση της δεύτερης συλλογής του *Πούσι* (1947). Η από κει και πέρα πορεία του, που τερματίστηκε με τη μεταθανάτια συλλογή του *Τραβέρσο* (1975), δεν έφερε κάτι νέο στην ποίησή του. Απλά συνόψισε το έργο του, χωρίς να του δώσει, τοπογραφικά τουλάχιστο, τίποτα το καινούργιο. Άλλωστε, ως ποιητής, ο Καββαδίας υπήρξε εξαιρετικά ολιγογράφος, ολιγογραφότερος και του Καβάφη. Τα ποιήματά της πρώτης του συλλογής *Μαραμπού*, που εξέδωσε μόλις στα 23 του (1933), ήταν - μαζί μ' αυτά πού πρόσθεσε στη δεύτερη έκδοση (1947) - όλα κι όλα 22 και τα ποιήματα της επόμενης συλλογής του *Πούσι*, πού εξέδωσε 14 χρόνια μετά (1947), ήταν μόλις 14. Αν σ' αυτά προσθέσουμε και τα 16 της συλλογής του *Τραβέρσο*, μαζί με μερικά που δεν πέρασαν στις συλλογές του, με τη βία μαζεύονται καμιά εξηνταριά. Δηλαδή, «τ' ειν' ο κάβουρας, τ' ειν' το ζουμί του».

Για το ναυτικό πεζογράφημά του *Βάρδια* (1954), που είναι μάλλον ημερολόγιο, και κατά κάποιο τρόπο απείκασμα της ποίησής του, δεν θα κάνω εδώ ειδικότερο λόγο. Άλλωστε, η ταύτιση ποίησης και πρόζας στο έργο του είναι τόσο έντονη, που δικαιολογεί την άποψη του Μ. Καραγάτση ότι «ο Καββαδίας είναι ο μόνος που γράφει πρόζα μ' όλους τους κανόνες της ποίησης και ποίηση μ' όλους τους κανόνες της πρόζας». Αυτός ήταν ο λόγος πού η κριτική μίλησε για κατάργηση φραγμών ανάμεσα στην ποίηση και την πρόζα του Καββαδία και για αμοιβαία ανάμειξη πε-

ζογραφικών με ποιητικά στοιχεία. Παρά την εντύπωση που προκάλεσε η *Βάρδια*, ως αδρό και νευρώδες γράψιμο, δεν έδωσε στο έργο του μια άλλη, διαφορετική λάμψη. Η ωμή γλώσσα που χρησιμοποιεί κι ο ενίοτε λαγνικός πυρετός της ατμόσφαιρας πού δημιουργεί, σε πολλά σημεία κουράζει και προκαλεί ένα αίσθημα πλησμονής.

Το εξωτικό κλίμα της ποίησης του Καββαδία, ολότελα άγνωστο στην εγχώρια λυρική παραγωγή - τουλάχιστο ως την ώρα πού εξέδωσε το *Μαραμπού* - αποκαλύπτει την ποιητική φυσιογνωμία ενός ανθρώπου πού κατάφερε να κρατήσει αλώβητη την αθωότητά του, περνώντας ολάκερη τη ζωή του ανάμεσα σε μια πανσπερμία λευκών και μαύρων ανθρώπων, συχνά σκοτεινού ποινικού μητρώου, πού, ωστόσο, επέτυχε να τους εξανθρωπίσει, αποκαλύπτοντας την «άλλη» ψυχή τους, αυτή πού έκρυβαν πίσω απ' το στυγνό «καθημερινό» τους πρόσωπο. Γι' αυτό και συγκινούν οι στίχοι του. Γιατί τους έδωσε μια ολότελα δική του μανιέρα, πού έκαναν την ποίησή του προσωπική και αναντικατάστατη. Κάτω απ' τη σκληρή τους επιφάνεια και το βίαιο πάθος τους, οι στίχοι του Καββαδία κρύβουν ένα υπόστρωμα βαθιάς συμπόνιας για τους αδικημένους της ζωής, πιστεύω άμεσα ορατό. Κλείνουν κάποτε μια οξύτατη εσωτερική συντριβή. Η αμαρτωλότητα της ποίησής του οικοδομείται σε συναισθηματικό υπόδαφος. Την εξιλεώνει η ειλικρίνεια και η κατανόηση. Οι άνθρωποι πού δρουν στους στίχους του Καββαδία είναι κνικοί, χυδαίοι και βασανισμένοι, γεμάτοι πάθη, προλήψεις, διαστροφές και δεισιδαιμονίες. Είναι άνθρωποι σάπιοι, άρρωστοι και αποχαυνωμένοι. Όπως πολύ ορθά επισημαίνει ο Κάισαρ Εμμανουήλ, προλογίζοντας την πρώτη έκδοση του *Μαραμπού* του «Κύκλου» (1933), «[...] Ο Καββαδίας εκλέγει κατά προτίμηση τα θέματά του από τα στρώματα της κοινωνικής υποστάθμης. Ένας κόσμος υπόπτων ναυτικών στιγματισμένων, πορνών και α-

νισόρροπων, ηθικά και κοινωνικά εκμηδενισμένους, με τις παράδοξες περιπέτειές τους και τις νοσηρές επιθυμίες τους, με τ' απόκρυφα δράματά τους και τις φρικώδεις πληγές τους.

Ένας νεαρός Εβραίος πού μοιράζεται το κρεβάτι του μ' έναν ομόφυλό του μια παθητική νύχτα στη Σεβίλλη, μια χορεύτρια πού ετοιμάζεται να χορέψει ανάμεσα σε γυμνά στιλέττα σ' ένα καταγώγιο της Μπατάβιας, μπροστά σε μεθυσμένους ναύτες, κοινωνικά άποβράσματα, στο Ανάμ η στο Άντεν, που διαιωνίζουν με ανεξίτηλα στίγματα επάνω στη σάρκα τους την εφιαλτικήν ανάμνηση μοιραίων ερώτων· γυναίκες της απώλειας, αποκτηνωμένες από την ηδονή, που έχουν ανέκκλητα φυλακίσει τη ζωή τους μέσα σε δυσώδη χαμαιτυπεία και συνταράσσονται έξαφνα από την ανακάλυψη στα χέρια ενός τυχαίου φίλου τους, σουβενιό πού τους αφυπνίζουν ολόκληρο το υγιές παρελθόν τους· η ζωή και η κινήσις που συμπυκνούνται στα κρόσπεδα πυρετωδών λιμανιών· η αγωνία των αναχωρήσεων με τη σκληρή, αναπόδραστη μοίρα τους (*partir est mourir un peu...*), αυτός είναι ο κύκλος της εμπνεύσεως των *Μαραμπού*».

Αυτοί είναι οι ήρωες του Καββαδία.

Δεν είναι οι μαμόθρεφτοι του γραφείου, της ναφθαλίνης και του after shave. Είναι οι άνθρωποι του γράσου και της πίσσας, της λαμαρίνας και του παπαφίγκου, βουτηγμένοι στο ψαρόλαδο και τη βρωμιά. Όπως έγραψε στην Εισαγωγή της γαλλικής έκδοσης της *Βάρδιας* ο Michel Saunier, «τη ζωή τους την αντιλαμβάνονται ως κατάρα, αλλά μια κατάρα που την αποδέχονται και την επιζητούν: δεν υπάρχει γι' αυτούς χειρότερη δυστυχία από τη ζωή στη στεριά, την αναγκαστική αργία, την αποχώρηση, πού τους θάβουν ζωντανούς. Υπάρχει μια παράδοξη διαλεκτική αγάπης και μίσους, δυσπιστίας και συννεοχής, ανάμεσα σ' αυτούς τους ναυτικούς και το πλοίο τους: αιχμάλωτοι και ξεριζωμένοι μαζί, απεχθάνονται καθετί πού θα μπορούσε να τους ελευθερώ-

σει, να σταματήσει την πορεία τους». Αγαπούν και μισούν, φθονούν και υποφέρουν, αισχρολογούν και προσεύχονται, μ' έναν δικό τους τρόπο, σαν κολασμένοι που πούλησαν το βίος τους στο διάβολο. Είναι άνθρωποι συναισθηματικά ναυαγισμένοι, με άδειες ψυχές. Άλλωστε κι ο ίδιος ο Καββαδίας, ένας Έλληνας Francois Villon, δεν είχε διαφορετική μοίρα. Σήκωσε την παντιέρα του στις βάρδιες και στις γέφυρες, γνωρίζοντας στη ζωή μόνο τον αγοραίο, τον πληρωμένο έρωτα, στα λιμάνια πού κάθε φορά πόδιζε το καράβι του.

Η προσκόλλησή του σ' αυτό το αέναο ταξίδι δεν του έδωσε το περιθώριο να παντρευτεί, να δημιουργήσει οικογένεια, ν' αγαπηθεί από μια γυναίκα, παρά να εκτονώνεται σε πρόσκαιρες περιστασιακές γνωριμίες και περιπέτειες με φτηνές γυναίκες, πού πολλές απ' αυτές τόσο ανάγλυφα μας ιστόρησε. Στο εικονοστάσι της ψυχής του είχε μόνο τη μάνα του, πού τον περίμενε... Καθώς έγραψε ο δημοσιογράφος Βασίλης Καββαθάς,² ο Καββαδίας «ξέπλενε με τη θάλασσα τις αμαρτίες της στεριάς». Κανένας φυσικά δεν τον υποχρέωσε να πάρει αυτόν το δρόμο. Φαίνεται πώς είχε μέσα του το πάθος των αναχωρήσεων, ότι ήταν σημαδεμένος με το στίγμα μιας προπατορικής αμαρτίας.

Ολημερίς τραβερσωμένος στο κατάστρωμα ή στην πιλοτίνα, να χαζεύει τους μούτσους να παλεύουν στο ματσακόνι και στις σκαλωσιές, το μάτι του είχε στρογγυλέψει σαν караβοφάναρο. Είχε «δέσει» το ριζικό του στ' άλμπουρα, εκούσιος δεσμώτης στα κήτη του караβιού. (Πρέπει εδώ να σημειώσω ότι ο Καββαδίας ταξίδευε κατά κανόνα με φορητά ή εμπορικά πλοία στις τροπικές θάλασσες του Ινδικού, αν και τα δύο τελευταία χρόνια δούλεψε σ' ένα μοντέρνο κρουαζιερόπλοιο, το «Aquarius», στη Μεσόγειο. Γενικά, όπως φαίνεται κι από το ναυτικό του φυλλάδιο, πού δημοσιεύεται κι εδώ, προτιμούσε τα «σκληρά» σκαριά και τα δύσκο-

λα ταξίδια! Όχι τα τουριστικά. Άλλη μια φορά, στις 6 Οκτωβρίου 1945, με τις αρχές του Εμφυλίου, ενδίδοντας σε φορτική πίεση της μητέρας του ν' αποφύγει τα φορητά, είχε μαρκάρει ως δόκιμος ασυρματιστής με το επιβατηγό S.S. «Corinthia», που εκτελούσε δρομολόγια σε εσωτερικές γραμμές και στη Μεσόγειο, στη γραμμή Πειραιάς - Αλεξάνδρεια - Μασσαλία. Μια φορά μάλιστα είχε επιβάτη του, από Μασσαλία προς Πειραιά, και τον Σωτήρη Σκίπη, όπως αποδεικνύεται από επιστολή [29 Μαΐου 1949] του τελευταίου στον Γιάννη Χατζίνη -επιστολή πού μαζί με άλλες παρουσιάζω σε προσεχές μου βιβλίο). Πάντως, είναι γεγονός ότι ο Καββαδίας ένιωθε πλήξη στα ήσυχα νερά. Αυτόν τον τραβούσαν οι φουρτούνες. Ήθελε υπερπόντιους πλόες. Φυσικά μια τέτοια ζωή, από λιμάνι σε λιμάνι κι από καράβι σε καράβι, δεν πρόσφερε καμιά ποίηση. Τ' ομολογεί κι ο ίδιος στο ποίημά του «Καφάρ» (Μαραμπού, 1947):

[...] Το να φορτώνεις μήνες ρύζια στη Ραγκούν
είν' ένα πράμα πού σκοτώνει τους άρτίστες.

Όμως ο Καββαδίας στάθηκε η εξαιρεση. Δεν έχασε από μέσα του τον αρτίστα. Κάτι ανάλογο θα εξομολογηθεί και στο ποίημά του «Η πλώρη μας» (Μαραμπού):

[...] Στην πλώρη αυτή, κατάστρεψα
τον ήρεμον εαυτό μου
και σκότωσα την τρυφερή παιδιάστικη
ψυχή.

Όμως μήτε την παιδική του ψυχή σκότωσε. Ο Καββαδίας και μεγάλος, ήταν κι έμεινε παιδί.

Πολλά απ' τα ποιητικά του δρώμενα τα βίωσε στο λιμάνι της Μασσαλίας. Το ήξερε καλά αυτό το λιμάνι. Σε αρκετά ποιήματά του τον «βλέπουμε» να περιδιαβάζει στο Μπουλβάρ ντε Ντάμ ή στην οδό Σαιντ Ονορέ, στα γεμάτα κόσμο καμπαρέ, ανάμεσα στα «κορίτσια» της δουλειάς,

2. Περιοδικό Ταχυδρόμος (15 Δεκεμβρίου 1977).

τις τροπέζες και τους βορινούς ναύτες, για να... εισπράξει στο τέλος, στα νυμέτος, δηλαδή στα «ιδιαιτέρα» των πορνείων, το βδελυρό δώρο της Πωλίν... Ποιο δώρο; «*Πρόκειται ασφαλώς για την καρνωτάκειας, κυρίως, καταγωγής (στην ποίηση) ωχρά σπειροχαίτη, κοινώς μαλαφράντζα (ιταλιστί mal di Francia: «αρρώστια γαλλική»), τουτέστιν τη σύφιλη, την οποία υποτίθεται ότι μετέφεραν στην Ευρώπη οι ναύτες του Κολόμβου*».³

Αυτό θα γράψει στο φίλο του, στο «Γράμμα απ' την Μαρσίλια» (*Μαραμπού*).

Για τη σύφιλη θα κάνει μνεία και σ' άλλα του ποιήματα.

Στο Πάλος κουβαλήσαμε το αγιάτρευτο σπυρί

(«Σπουδή θαλάσσης», *Τραβέρσο*)

Ο Καββαδίας ήταν ένας κοσμοπολίτης Έλληνας, με πρόσωπο εξωτικό. Όμως ο κοσμοπολιτισμός του είχε έναν ιδιότυπο χαρακτήρα. Δεν είχε καμιά σχέση με την ορθόδοξη μορφή του, όπως π.χ. στον Αλέξανδρο Μπάρα. Ήταν καθαυτό πρωτόγονος. Φρονώ ότι τον εξωτισμό του τον κουβαλούσε μέσα του από τα σπάργανα. Άλλωστε κι η πόλη πού γεννήθηκε - ένας τόπος παράξενος, κοντά στο Χαρμπίν της Μαντζουρίας - δεν ήταν λιγότερο εξωτικός. Το Χαρμπίν, λιμάνι της βορειοανατολικής Κίνας, μεγάλο βιομηχανικό και διαμετακομιστικό κέντρο εμπορικών πλοίων, είχε τότε κι άλλους Κεφαλλονίτες. Στον τόπο αυτό, πού διαμορφώθηκε

σε πόλη το 1904 κι ήταν το εργοτάξιο για την κατασκευή απ' τους Ρώσους του Κινεζικού Ανατολικού Σιδηροδρόμου, πού θα συνέδεε τον Ύπερσιβηρικό σιδηρόδρομο με το ρωσικό λιμάνι του Βλαδιβοστόκ, βρισκόταν από καιρό εγκατεστημένος ο πατέρας του - ράτσα δαιμόνιου Κεφαλλονίτη - και φαίνεται πώς ο Καββαδίας κάτι πήρε στο κύτταρό του απ' τον τόπο εκείνο.⁴ Δεν ξέρω αν ήταν στο βάθος τυχοδιώκτης. Είναι ωστόσο εκπληκτικό να σκεφτεί κανείς ότι ο άνθρωπος αυτός, απ' τα δεκαεννιά του, πού μπαρκάρησε ναύτης στο φορτηγό «Άγιος Νικόλαος» (1929) - χρονιά πού συμπίπτει με το θάνατο του πατέρα του - ως τα εξήντα πέντε του, που ξεμπάρκαρε απ' τη ζωή (στις 10 Φεβρ. 1975), ταξίδευε συνεχώς, για 46 χρόνια. (Για την ακρίβεια κάτι λιγότερο, αν εξαιρέσουμε το χρονικό διάστημα που επέστρεψε στην Ελλάδα [1940] και στρατεύτηκε στον πόλεμο της Αλβανίας και την περίοδο της Γερμανικής Κατοχής [1941-1944], πού έμεινε ξέμπαρκος στην κατεχόμενη Αθήνα και πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση απ' τις γραμμές του ΚΚΕ, ως Γραμματέας του ΕΑΜ Λογοτεχνών-Ποιητών. Πάντως, σαράντα χρόνια γεμάτα, ταξίδευε...).

Πως το άντεξε; Ήταν σίγουρο πώς είχε μέσα του κάτι απ' τον τυχοδιωκτισμό του πατέρα του. Το αέναο ταξίδι ήταν το πάθος του, προπαντός στις θάλασσες της Άπω Ανατολής. Φαίνεται πώς τον «καλούσε» το χώμα που γεννήθηκε... Πως του έγνεφε το Σινικό τείχος. Πάντως, το ναυ-

3. Δες Δημήτρης Καλοκύρης: Χρυσόσκονη στα γένια του Μαγγελάνου. (Εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1995, σελ. 41).

4. Στο Χαρμπίν, σημειώνονταν από καιρό επαναστάσεις και αναταραχές, πού σοβούσαν ήδη απ' το 1905. (Τότε το Χαρμπίν βρισκόταν υπό ρωσική κυριαρχία, άλλα τμήματα της Μαντζουρίας υπό ιαπωνική, ενώ η ίδια ή χώρα αποτελούσε τμήμα του κινεζικού εδάφους). Οι Ρώσοι έθεσαν υπό διωγμό όλο τον μη γηγενή πληθυσμό και ο πατέρας Καββαδίας, προβλέποντας τα επερχόμενα δεινά, αναγκάστηκε να πάρει την οικογένειά του και να επαναπατριστεί στην Ελλάδα (Κεφαλονιά), μετά από ένα ταξίδι-Οδύσσεια. Ωστόσο, ο ίδιος, μετά από λίγον καιρό, επειδή οι εμπορικές του υποθέσεις στο Χαρμπίν βρισκόνταν υπό εκκρεμότητα, θέλοντας να περιοώσει την περιουσία του, έκανε το παράτολμο εγχείρημα και επέστρεψε στη Μαντζουρία. (Χαρακτήρισα το εγχείρημα της επιστροφής του παράτολμο, γιατί οι αποστάσεις ήταν κολοσσιαίες, τα μεταφορικά μέσα δυσεύρετα και οι συνθήκες αντίξοες).

τικό επάγγελμα είχε ρίζες και στην οικογένειά του, αφού η μάνα του ανήκε σε εφοπλιστική φαμίλια της Κεφαλονιάς. Το σίγουρο είναι πώς δεν ήταν γεννημένος να κάνει «αθροίσεις σε χοντρά λογιστικά βιβλία», «σκυφτός σ' ένα γραφείο με χάρτες ναυτικούς», όπως αυτοβιογραφείται στο «*Mal du depart*». Και δεν ήταν, βέβαια, «*Ιδανικός κι ανάξιος εραστής / των μακρουσμένων ταξιδιών*», αλλά ένας θαλασσινός Σεβάχ της σκληρής ζωής και της περιπέτειας, χωρίς τίποτα να νοθέψει την τρυφερή, παιδιάστικη ψυχή του. Φυσικά κι ο χώρος που δούλεψε και ξόδεψε τη ζωή του - κάθε άλλο παρά ιδανικός - δεν ήταν λιγότερο σκληρός. Ένα μικρό δωματιάκι, όλο κι όλο, στέγαζε τα όνειρά του, χωρίς καμιά άνεση, χωρίς καμιά πολυτέλεια - ή καμπίνα του ασυρματιστή.

Ιδού πώς περιγράφει στη *Βάρδια* («*Άγρα*», σελ. 47) την καμπίνα του:

«Η καμπίνα του ασυρματιστή. Χαμηλοτάβανη, στενόμακρη. Μια κουκέτα ξέστρωτη. Ένα λαβομάνο λερωμένο κι από κάτω ένα μπουγγέλο γιομάτο θολό νερό. Ένα τραπέζι κολλημένο στο μπουλμέ, φορτωμένο βιβλία, παλιόχαρτα, κουτιά σπύρτα, ένα παλιό πορτοφόλι, μια κινέζικη ταμπακέρα και σκόρπια τσιγάρα. Ένα τασάκι γιομάτο αποτσιγάρα. Πάνω στο κρεβάτι, κάτω στο πάτωμα, στην καρέκλα, σκόρπια τσιγάρα. Το κρύσταλλο του λαβομάνου γιομάτο φάρμακα. Orobyi, αλάτι του Κάρλομπαντ, Fruit salt και lodone. Από τη μιαν άκρη ως την άλλη, σ' ένα τεντωμένο σκοινάκι, κρέμονταν ένα σώβρακο κακοπλυμένο, μια φανέλα κι ένα ζευγάρι κάλτσες. Στο πάτωμα ένα ανοιχτό κιβώτιο Craven A, παραπέρα μια κάσα μισογιομά-

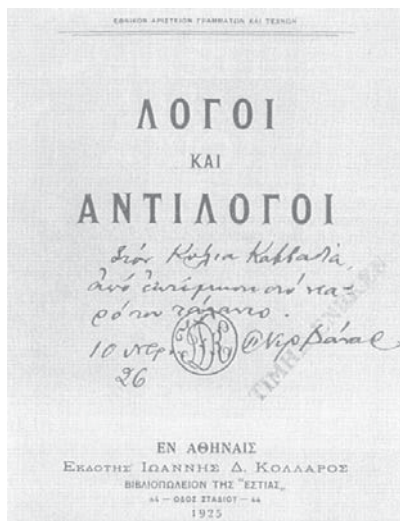
τη μήλα και πορτοκάλια, σκόρπιζε μιαν ελαφριά μυρωδιά μούχλας. Οι τοίχοι γιομάτοι χρωματιστές reproductions από το Life».

Στην καμπίνα αυτή σκηνογραφήθηκαν όλες οι φαντασιώσεις και οι αισθησιασμοί του Καββαδία.

Ανάμεσα στις θάλασσες που αγάπησε ήταν φυσικά κι η θάλασσα του Πειραιά, το λιμάνι απ' όπου «ναύλωσε» τα παρθενικά του ναυτικά όνειρα. Άλλωστε στον Πειραιά μεγάλωσε κι εκεί άρχισε να κάνει τα πρώτα δειλά φιλολογικά του πετάγματα. Ευτύχησε, στην κρισιμότερη καμπή της «ποιητικής» ηλικίας του, να βρει έναν σπουδαίο καθοδηγητή. Όπως ο Πορφύρας, έτσι κι ο πολύ νεότερός του Καββαδίας, από μαθητής ακόμα του Γυμνασίου στον Πειραιά, είχε την τύχη να τον προσέξει και να τον ενθαρρύνει ο διάσημος, τότε, Παύλος Νιρβάνας. (Ο γιος του Νιρβάνα, Κώστας Αποστολίδης, ήταν συμμαθητής του Καββαδία στο Γυμνάσιο και βλέποντας το ταλέντο του, τον σύστησε στον πατέρα του, δίνοντάς του να διαβάσει τα πρωτόλεια του εκκολλαπτόμενου ποιητή).

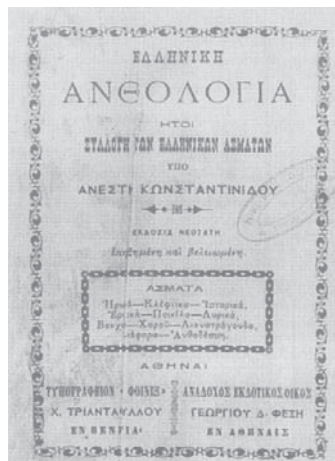
Όλες οι ποιητικές εμπνεύσεις του Καββαδία «χτίστηκαν» στη θάλασσα. Εκόμισε στην τέχνη - αυτό κυρίως - «*την ηθογραφία της μικρής επιπλέουσας κοινότητας - του εμπορικού καραβιού - που ταξιδεύει τον ελληνικό χαρακτήρα σε μακρινούς ορίζοντες, επάνω από αχανείς υγρές εκτάσεις. [...] Η ποίησή του ήρθε σαν ένας φρέσκος αλμυρός αέρας μες στα κλεισμένα δωμάτια του γηγενούς εμμέτρου λυρισμού, αντήχησε γοητευτική και παράξενη και επιβλήθηκε με την πρώτη εμφάνισή της».*⁵

* Ο Δημήτρης Νικορέτζος είναι ποιητής, κριτικός και συγγραφέας

Το βιβλίο χρονογραφημάτων του Παύλου Νιρβάνα, *Λόγοι και Αντίλογοι*, αφιερωμένο στον 15χρονο εκκολαπτόμενο ποιητή: «Στον Κόλια Καββαδία, από εκτίμηση στο νεαρό του τάλαντο, 10 Νοεμβρίου 1926». Ο Νιρβάνας ήταν ο πρώτος μεγάλος της λογοτεχνίας μας, που πρόσεξε τον Πειραιώτη ποιητή και τον προέτρεψε να συνεχίσει...

(Αρχείο οικογένειας Καββαδία)

Η *Ελληνική Ανθολογία*, «Υπό Ανέστη Κωνσταντινίδου», από τα πρώτα ποιητικά αναγνώσματα του Καββαδία, σφραγισμένη με την οβάλ σφραγίδα του. Από το ιστορικό αυτό βιβλίο γνώρισε ο νεαρός Καββαδίας τους μεγάλους μας ποιητές και τα δημοτικά μας τραγούδια.

(Αρχείο οικογένειας Καββαδία)

Κίτρινο

Του Γιάννη Τόλη*

Πόσο με πίκρανες αυτό το βράδυ
ερωτική καλοσύνη μου!
Φτωχός εγώ
και δε μ' άφησες ούτε μια τραγική στιγμή
να χαρώ
τη νομοτέλεια του κίτρινου φεγγαριού
στην ξασπρισμένη λίμνη.
Το κορμί μου,
πλέοντας μακριά απ' τις ανήσυχες εκβολές,
απολαμβάνει συνεχώς
τις μεσίστιες ηδονές,

ταπεινωμένες κι αδιάβροχες,
δοξολογώντας την παρθενικότητα του
χαμένου χρόνου.
Σε τούτο το καυτό νερό
δε ζωγραφίζονται παράπονα,
δε ζωγραφίζονται νοήματα.
Η μοιραία σκιά των φιλιών μας,
αρνητική στη νεανική ιστορία τού
ποταμού,
φωτίζει νεκρικά
την ένταση της τελευταίας μας αγοράς.

(Από τη συλλογή «Οι επτά Πλατείες», «Ιβνκος», Αργίτιο 2002)

* Ο Γιάννης Τόλης είναι φιλόλογος και ποιητής

Μου μίλησε

Της Φλοίσβης Αλθέας*

Ξαφνικά κάτι μου θόλωσε το νου
και λύγισα.

Είπα σιωπηλά: Που είσαι; Και ένιωσα
ένα δάκρυ μου να κυλάει.

Πήγα προς το παράθυρο, τράβηξα την κουρτίνα για να δω λίγο ουρανό, στο
μικρό άνοιγμα, που άφησε η κουρτίνα, όταν την παραμέρισα, είδα ένα
κόκκινο ολάνοιχτο γελαστό τριαντάφυλλο.

Είχε γυρίσει, έτσι συνειδητά, μου φάνηκε για να με δει, λύγισε για να
χωρέσει στο άνοιγμα.

Μου έδωσε το μήνυμα. Υπάρχει.

μου έδωσε την απάντηση στο ερώτημά μου.

Ήταν εκεί.

Το πίστευα πως θά 'ταν εκεί.

Έφερε χαρά, ελπίδα, ομορφιά και αγάπη.

Του χαμογέλασα,

Αυτό το χαμόγελο το χάρισα στον κόσμο!

31/5/ 15

*Η Φλοίσβη Αλθέα είναι λογοτέχνις

Διαδρομή ψυχής

Της Λίτσας Καβάκου - Στρατηγού*

Ξόδεψα την ψυχή μου
στο πήγαιν' έλα της ζωής,
στους φορτωμένους δρόμους,
στα φιλικά σαλόνια,
στις κυριακάτικες εκδρομές.

Στάλα-στάλα χάθηκε το δροσό της νιότης,
σαν τ' απόσταγμα της βροχής
στα νωπά χαλίκια.

Τ' αχνάρι μου, πάτημα στην άμμο,
θα το σβήσει γρήγορα το θυμωμένο κύμα
και θα στρώσει όμορφα το γιαλό
για του καινούργιου διαβάτη το αποτύπωμα.

* Η Λίτσα Καβάκου - Στρατηγού είναι ποιήτρια. Το ποίημα «Διαδρομή Ψυχής» προέρχεται από την ποιητική συλλογή «Ονειρικοί δρόμοι».

Στοιχεία Βιογραφίας

Του Γιώργου Τσαπραγιάννη*

*Στον Δημήτρη Πιατικό
τώρα, αφού δε δόθηκε τότε*

Κάποτε ανταμώσαμε για λίγο
μοιράσαμε τσιγάρα μοναξιά και στίχους
κουβέντες χαμηλόφωνες
σε διαδρόμους κρυφούς μ' αρρωστημένα φώτα
δωμάτια με μηχανές παράξενες που κροτάλιζαν
τινάζοντας την ακατάληπτη φωνή τους μίλια μακριά
αγρυπνήσαμε σ' άφαντες σκοπιές
νύχτες και νύχτες τρομαγμένες απ' τα αλτ και τα συνθήματα.

Ύστερα ήρθαν καμιόνια
μας πήραν μας πέταξαν σε πολιτείες
δε θυμάμαι πια μήτε τ' όνομά τους

πέρασαν χρόνια κι άλλα χρόνια δίσεχτα
ένα ποτάμι αγριεμένο ανάμεσά μας
κύλησε βογκώντας πήρε ό,τι απόμεινε
πέσαν αρρώστιες πυρετοί θανατικά
ένας καιρός μολεμένος σάπιος κακός χειμώνας.
Μας τσάκισαν φτύσαμε αίμα
ληστές μάς γύμνωσαν σε δρόμους σε πλατείες
αγύρτες πόρνες φαρμακοί κοπάδια αγριόσκυλα
πλήθος αδέκαστοι κριτές γύρευαν αμαρτίες
πληγές που κλείσαμε με κόπο για ν' ανοίξουν
άδειασε η ψυχή απ' το κακό γύρω
γέμισε χαρακιές κι ούτε ένας φίλος.
Άνθρωποι πίσω από πόρτες παραθύρια
ποτέ δεν ανταμώσαμε κανέναν
λίγα χαρτιά απόμειναν σπασμένα λόγια ένα τίποτα
μνήμη θολή και πονεμένη μ' ένα διαβολεμένο αγέρα
να στριγγλίζει
πράγματα που όσο κι αν πασχίζεις δεν μπαίνουνε σε τάξη.
Ποτέ δεν ημερεύεις.

Τίποτα δε γυρίζει πίσω τίποτα δε φεύγει
όλα σκουριάζουν βουλιαγμένα μέσα μας
στάζει δ' ανθ' ύπνου προ καρδιάς μνησιπτήμων πόνος
φαρμάκι μέρα νύχτα δίχως τελειωμό αμετακίνητο
στης παιδαγωγίας την κόψη χρόνια καμένα σαρωμένα
για το τίποτα.

Παρασκευή, 3 Γενάρη 1992

* Ο Γιώργος Τσαπραγιάννης είναι ποιητής

Η πηγή του οίστρου

Στην Ιδεατή Πανδώρα

Του Γιώργη Σακκά*

Στου κολονάτου κρύσταλλου τα χείλια, το γλυκό φιλί
που ηδύποτο, δε λησμονώ, στα χείλη αργά γλιστρούσε,
σφρίγη τα εντός πολύπαθα μου γέμωνε, τ' αειθαλή
μ' εν' άρωμ' από τις παληές αγάπες που σκορπούσε.

Στου κολονάτου κρύσταλλου που άφλογο από ποτό, κυλά
τον άδειο θόλο υπήνεμη και στ' άκρα του πεθαίνει
μια μουσική, όπου αντηχεί η ερωτική νότα του «La»**
σε ύστερο ρίγος κι άφατη μυσταγωγία απομένει,

έρως, σε Ηλύσια δώματα, με ήχους που το νου καλεί
δίχως πεζή, τη μελωδία μια λέξη να τρομάζει,
που ομολογεί το πάθος του με κλάματα παληό βιολί,
Ολύμπια φόρμιγγα, των Θεών το νέκταρ που αποστάζει,

έρως σε μάτια αλύτρωτα, τη δίψα τους, οι θρούλοι ως λεν'
ποτίζοντας, αλάλητη πηγή στα μάγια σφύζει
καθώς, τα πλήκτρα φίλντισι ριγάει ο οίστρος του Σοπέν
κι η αύρα του «Σεληνόφωτος» τ' αθώρητα φωτίζει.

Τέτοιες αγάπες λαγγεμένο μ' είχαν. Αστραπής ματιά.
Ρομφαίες θα το 'λεγα Αρχαγγέλων. Λάμπεις στο σκοτάδι.
Αύρες Beethoven, Mehdelson, Rahmaninov, Mysorksky, για
Canzuelas. Του Segovia μια συγχορδία σα χάδι.

Αλλ' έγιν' άπιστος γι' αυτές τις ώριες αγαπητικιές.
Την άυλη που με πλάνεψε λεν' οι μνηστήρες «ρίμα».
Είπα! Να 'ν οι κατοπινές απ' τις παληές πιο μπιστικές;
Μα όπως κι αν μέλπει η Μούσα τους, ο Έρωτας ειν' το Ποίημα.

*Ο Γιώργης Σακκάς είναι ποιητής

**Ο ήχος του κρύσταλλου είναι το «La» (φυσικό) του «διαπασών»

Η υποψία των πραγμάτων

Του Δημήτρη Α. Δημητριάδη*

Η ποίηση είναι παιδί της ομίχλης. Όπου οι όγκοι ξεπηδούν μετέωροι. Είναι παιδί της νύχτας. Όπου το μαύρο περιγράφει. Είναι παιδί της αμφιβολίας, όπου ο ποιητής διαρκώς υπαινίσσεται.

Η ποίηση είναι ανεκπλήρωτος πόθος. Η αναζήτηση του άλλου, του πέρα από μας, του άλλου τρόπου, του άλλου χρόνου.

Δε γεννήθηκε πριν ή μετά. Ενδυναμούμενη μέσα από τους αιώνες, σηματοδοτεί την πορεία εκείνων που έρχονται. Δεν αντανακλά, απλώς, μια εποχή, ετοιμάζει και μια άλλη.

Υπάρχει παντού. Στο υπέροχο αόριστο, στα παιχνίδια των ψευδαισθήσεων, στα συντρίμια του κόσμου, στα ρημαγμένα ένστικτα, στην υποδόρια ταραχή του απρόσμενου που ακτινοβολεί ή περιβάλλεται από μυστηριώδεις ίσκιους, στα αινίγματα που γίνονται παράθυρα, στα όνειρα που περιέχουν το σπέρμα της ζωής και του θανάτου.

Έρχεται, σε χτυπάει, σε ζεσταίνει, σε δροσιζει ή σε κρύνει και πάντοτε φεύγει.

Η γλώσσα της είναι η γλώσσα στην απολύτως αναγκαία μορφή της. Η μόνη φυσική και ασύλληπτη γλώσσα, η καθολική ομιλία της τέχνης, η μητρική όλων των ανθρώπων.

Αίμα καθαρό, ζεστό και πορφυρό κυκλοφορεί στις φλέβες της, με ιδιότητες φωτός. Αίμα ενός άλλου πνεύματος, φυλαγμένο για μια ζωή, πέρα από τη ζωή.

Έχει τη δύναμη της ανάγκης, τη δύναμη της πείνας. Κανείς δε θα μάθει ποτέ το βάθος και το πλάτος της ενέργειας της.

Για να την πλησιάσουμε δε χρειαζόμαστε μεθόδους, αλλά ψυχικές και πνευματικές διεργασίες.

Ρωπάει διαρκώς: ζείς;

Διατείνεται. Απευθύνεται. Παρεκκλίνει ή παρεκτρέπεται. Τον περισσότερο καιρό ερωτεύεται παράφορα. Ολόγυρά της αποκόμματα, χάρτες, βιβλία, παραμύθια, α-

φορισμοί, ρούχα παλιά και άδεια μπουκάλια. Η περιέργειά της δε στερεύει ποτέ. Μέσα της ξεπηδούν συνεχώς σμίγη καινούριων ερωτημάτων. Η έμπνευσή της, όποια κι αν είναι, γεννιέται από ένα απέλειωτο «δε γνωρίζω».

Είναι το φτερούγισμα. Το παιγνιώδες. Η φλόγα. Η ρήξη. Το διαρκές ξεγύμνωμα. Ο θερμός υδράργυρος. Η ρωγμή. Ο πόρος. Το δαιδαλώδες. Το κενό. Η εσχαιά του σύμπαντος. Ο καρπός του πόνου, της γνώσης του πόνου. Ό,τι έχει να πει το λέει μόνη της. Ολομόναχη. Με το λόγο της να υπερθερμαίνεται πάντα και να λάμπει.

Είναι άσκηση ελευθερίας επί χάρτου. Ελευθερώνει, μετατρέποντας το αίμα της σε ιριδισμούς της αλήθειας.

Επικοινωνεί. Επιστολές στέλνει και ψάχνει να βρει παραλήπτες.

Μόνο ό,τι παραμένει υπεσχημένο, επιθυμητό, αναζητούμενο, αποτελεί το άλας της.

Βρίσκεται σε απηνή διωγμό καταδικασμένη στη χλεύη εκείνων που φυλλομετρούν λογισμικά τεφτέρια και κυνηγούν χρηματιστηριακούς δείκτες. Όταν αισθάνεται πετριά δε χάνει την αίσθηση της τρυφερότητας. Βάζει τα ιώδια και τις γάζες στη διαπασών και τυλίγει με μουσική της πληγές της. Όταν δυο πλευρές συγκρούονται, εκείνη διαλέγει το μέρος της τρίτης.

Χωρίς αινίγματα δε θα υπήρχε, θα ήταν στατική. Τα αινίγματα δίνουν κίνηση και ελπίδα, σημασία στα πρόσωπα και στα πράγματα του κόσμου της.

Ένα φιλόβροχο την σιγοντάρει.

Όταν ξέρεις να την ακούς, σου χαρίζει παφλασμούς κυμάτων. Έχει τη δική της

φωνή, το δικό της χαρακτηριστικό ήχο.

Το μαράζι είναι αδελφάκι της. Το σα-
ράκι επίσης.

Δίνει ρυθμό στην αλήθεια.

Ταξιδεύει ξεφλουδίζοντας την κοινή
αυταπάτη, για να φανεί πού και πώς κρύβε-
ται η απάτη του κόσμου.

Αναπληρώνει την απουσία για να την υ-
πογραμμίσει ακόμα πιο πολύ. Αυτό που
λείπει, θα λείπει πάντα.

Δημιουργεί έναν κόσμο σημαίνοντα και
ουδέποτε σημαινόμο. Όταν η άγνοια
προσπαθεί να συσκοτίσει και η επιλογή να
αποκρύψει, κρατάει την καθημερινή πραγ-
ματικότητα στο φως της σωστής κατεύθυν-
σης και την αποκαλύπτει σαν αμφισβήτηση.

Κάθε τι ανούσιο και πληκτικό παίρνει
υπόσταση μέσα της. Εκεί, μέσα της, η στιγ-
μή αναλώνεται, γεννιέται και πεθαίνει.

* Ο Δημήτρης Α. Δημητριάδης είναι λογοτέχνης

Ζωή και θάνατος είναι οι δυο όψεις της ί-
διας στιγμής.

Εκεί που δεν υπάρχει ψυχή, τη δη-
μιουργεί. Εκεί που υπάρχει, τη στηρίζει.

Ξέρει καλά, πολύ καλά, ότι όλα μπο-
ρούν ακόμη να ειπωθούν, να απογειωθούν.
Όλα μπορούν να γίνουν πιο ανάλαφρα και
να πετάξουν.

Κανείς δεν μπορεί να εισχωρήσει στο
σύμπαν της.

Στην εποχή μας της πνευματικής και
κοινωνικής σύγχυσης, όπου όλα ή σχεδόν
όλα είναι εξαργυρώσιμα, όπου δεσπόζουν
το ειδικό και το μερικό και συνακόλουθα
και το μέτριο, είναι η μοναδική καθαρή-
ρια δύναμη.

Χωρίς το φως της, τι άλλο θα απέμεινε
για τον άνθρωπο από μια χρονικότητα έρη-
μη;

Υμνος στο Δημοτικό τραγούδι

Του Γιάννη Ανδρικόπουλου*

Του αντρειωμένου ο θάνατος, του χάροντα η φοβέρα,
του λόγγου αηδονολάλημα, τ' Αρματωλού απλή λύρα,
της λαγκαδιάς δροσοπηγή και του βουνού η φλογέρα,
του ανθώνα της πικρής σκλαβιάς τα πιο ευωδάτα μύρα.

Κλέφτες που δε λογιάζουνε, φαμίλιες, βिलाέτια,
η περηφάνεια του ραγιά, το μοιρολόι της μάνας,
ο μισεμός του Κωσταντή, της ξενητειάς τα ντέρτια,
γάργαρο αθάνατο νερό καθάριας βρυσσομάνας...

Ελπίδας στίχοι ανθίζουνε σε πικραμένα χείλια,
μιλάνε για κλεφτόπουλα κι αρματωλών ζακόνια,
τριμμένα ράσα ανάβουνε της Δευτεριάς καντήλια
κι η Δέσπω πόλεμο αρχινά με νύφες και μ' αγγόνια.

Αστράφτουνε γυμνά σπαθιά, τον ήλιο καθρεφτίζουν,
κινούν για την Τριπολιτσά σαράντα παλικάρια,
τα λάβαρα μοναστηριών στον ουρανό ανεμίζουν,
τ' άρματα βγήκαν άτρομα απ' τα παλιά θηκάρια!

* Ο Γιάννης Ανδρικόπουλος είναι ποιητής

Τρία ποιήματα

Της Αγγελικής Τζώρα*

Απόψε

Απόψε δεν ξέρω γιατί και πώς
είμαι στη δίνη τής δικής σου αγωνίας
νιώθω σα φαρμακωμένος μετανάστης
που πρέπει να μπαρκάρει για τα ξένα
αφού οικονόμησε τα ναύλα για το πλοίο

τον βλέπει στον Περαία τσουρμαρισμένο
και μέσα του διχάζεται, τρομάζει
δεν είναι σίγουρος, να φύγει ή να μείνει
«αν μείνω εδώ καλό δεν περιμένω»
απ' το ταξίδι θέλει να ελπίζει
μουδιάζει πάλι και πισωστρατίζει

σε λίγο το καράβι θα σαλπάρει
άδεια η καρδιά του και φιδοζωσμένη
δάκρια στο λιμάνι και μαντήλια
το άσπρο πουλί τού γνέφει: «έλα μαζί μου
σ' άλλους βωμούς ν' ανάψεις τα καντήλια»
ζαλίζεται, δειλιάζει και πισωπατάει
πικρή η πατρίδα αλλά ευλογημένη
μικρός ο τόπος μια πληγή ανοιγμένη
ας ήτανε στα ξένα να μην πάει!

Ας ήτανε απόψε μπορετό
μ' ένα γλαρόπουλο να σου μηνύσω: φεύγω
κι εσύ ν' αποκριθείς μου: μείνε εδώ
σ' άλλους καιρούς να σ' απαντήσω στέργω

Ορθόδοξοι

Είμαστε σ' ένα καραβάνι
προσκυνητάδων καιπραματευτάδων
που οδεύει προς τη Μέκκα

από τους αντικατοπτρισμούς
χάνομε το δρόμο
από τη δίψα
χάνομε το σκοπό μας.

Πρέπει να πορευτούμε ξυπόλητοι
για να βρούμε τις πατημασιές Του

Ένα παιδί

όταν ήμουν παιδί
ήθελα να είμαι αόρατη
να μπαίνω στα σπίτια
να βλέπω ποια παιδάκια πεινούν

για να παρακαλώ το Θεό
να τους στείλει ψωμί

τώρα, διάφανη, παρακαλώ
να στέλνει στους μεγάλους όνειρα

γιατί μπερδεύουν τα όνειρα με τα σχέδια
ή ονειρεύονται
για "λογαριασμό" των παιδιών τους

* Η Αγγελική Τζώρα είναι ποιήτρια

Ματιές, απόψεις και κρίσεις στον έντεχνο λόγο

Του Πάνου Λαζαρόπουλου*

Στις συντροφίες που βρισκόμαστε, στις κουβέντες που ξανοίγουμε, σε λογοτεχνικούς κύκλους που λειτουργούν συστηματικά, συχνά ακούμε: εγώ γράφω για τον εαυτό μου. Σε πιάνει φαγούρα στο κεφάλι καθώς βασανίζεσαι να εννοήσεις τι σημασία έχει αυτή η φράση κι αν πρέπει να τη δεχτείς. Το πνεύμα παράγει και μετακινεί και διαδίδει νέες ιδέες και ρεύματα κι απέναντι σ' αυτά άλλοι τοποθετούνται σωστά κι άλλοι λαθεμένα. Άλλοι τα φέρνουν στα μέτρα τους. Βλέπεις δεν υπάρχουν κανόνες και προδιαγραφές ανελαστικές, κυρίως στην εποχή μας, που είναι όλα ρευστά κι έτσι φτάνουμε σε ακραία φαινόμενα ή υπερβαίνουμε τα εσκαμμένα. Άλλοι τα συγγέουν με το στυλ και το ύφος που δεν προσδιορίζεται μόνο από το είδος της γραφής αλλά και από τα νοήματα και τις έννοιες που περιλαμβάνει ο γραφτός ο λόγος, πεζός και ποιητικός.

Σήμερα, εκείνο που διέπει το λόγο, πεζό ή ποιητικό, είναι η πλήρης ελευθερία που ενίοτε φτάνει και ξεπερνάει την αποχαλίνωση και την αήθεια. Δεν θα επεκταθούμε σε λεπτομερή ανάλυση του φαινομένου αυτού. Σε μια εικόνα αδρή αλλά εύγλωττη σκοπεύουμε να περιοριστούμε, επισημαίνοντας ταυτόχρονα ότι δεν έπαυσε να υπάρχει και από πολλούς να ακολουθείται η κλασική μορφή του Λόγου.

Εκείνο το είδος του Λόγου που πιότερο πάσχει και υποφέρει σήμερα είναι η ποίηση. Η απελευθέρωσή της από τους κανόνες της κλασικής ποίησης -πεζοποίηση θα τη λέγαμε- εμφύτεψε σε ένα μεγάλο μέρος υποψήφιων ποιητών την ιδέα πως δεν είναι δα δύσκολο και ακατόρθωτο πράγμα η ποί-

ηση, αρκεί να αραδιάσεις κάποιες σειρές στο χαρτί, ακόμα και χωρίς σημεία στίξης, σμίγοντας γη και ουρανό, αν το επιθυμείς, με ανεμόσκαλες και να τους δώσεις αυτό το όνομα. Βάζουν έτσι σε σκέψεις πολλούς πεζογράφους να μετατρέψουν τα κείμενά τους σε στίχους και να γίνουν καινούργιοι Όμηροι και Δάντες.

Αν ρωτήσεις κανέναν από αυτούς τους φερέλπιδες ποιητές της νεωτερικής ποίησης γιατί η ποίησή τους είναι ακατανόητη, θα σου πουν ότι είναι φτωχό το πνεύμα σου ή ότι οι γνώσεις σου είναι λειψές. Μπορεί να υστερούν, να μειονεκτούν στην ποίηση αλλά πλεονεκτούν σε αυθάδεια: έχουν αυτό το ελάττωμα οι αδαείς.

Άλλη απάντηση που μπορεί να πάρεις είναι ότι: εμένα δεν με νοιάζει τι λένε οι άλλοι για μένα. Εγώ γράφω για τον εαυτό μου. Υποθέτω πως τέτοια κατηγορία ποιητών δεν υπάρχει γιατί, απλά, δεν θα τους γνώριζε κανείς κι έτσι θα ήταν και θα παρέμεναν άγνωστοι και μόνον ο Νάρκισσος θα τους ζήλευε. Τώρα πώς συμβαίνει να αυτοϊκανοποιούνται κάποιοι, γράφοντας ποίηση για τον εαυτό τους και ταυτόχρονα να λαβαίνουν μέρος σε λογοτεχνικούς ομίλους, να μιλούν για την ποίηση, να ακούν και να κάνουν κι αυτοί απαγγελίες ποιημάτων, να μαθαίνουν για την ποίηση, να δέχονται την κρίση των άλλων για τα παράγωγά τους και κάποια στιγμή να εκδίδουν και συλλογές ποιημάτων, αυτό δυσκολευόμαστε να το εννοήσουμε. Τι να πούμε; Λείπουν από πουθενά τα παράδοξα; Σπεύδω όμως να προσθέσω, για να μην παρεξηγηθώ από τους άξιους ποιητές, που δεν είναι και λίγοι, ότι παρόμοια φαινόμενα παρατη-

ρούνται και στον πεζό λόγο. Κι εδώ αναζητείται και δεν ανευρίσκεται η ουσία και η έννοια στα κείμενα πολλών συγγραφέων, που, απλά, μουντζουρώνουν χαρτιά, φτάνοντας στο εξωφρενικό και το τερατώδες ή πνιγόμενοι σε ρηγά νερά.

Τώρα, για να μεταφερθούμε σε ένα άλλο επίπεδο, καλό θα είναι εμείς οι υπηρέτες της Τέχνης του Λόγου να έχουμε κατά νου το έργο μας να γίνεται κτήμα και να απομειώνεται από τη νοημοσύνη των συνανθρώπων μας και να τους ανοίγουμε καινούριους ορίζοντες. Κάτι να προσθέτουμε σ' αυτό που υπάρχει, σ' αυτό που από άλλους εμείς παραλάβαμε. Κάθε βήμα προς τα εμπρός σημαίνει πρόοδο και ανύψωση του πνευματικού επιπέδου σε κάθε τομέα του λόγου και της επιστήμης. Να γίνουμε τέλειοι δε θα το δούμε ποτέ. Απλά, με ό,τι πετυχαίνουμε, τείνουμε προς το τέλειο. Δεν μπορούμε να ξεπεράσουμε τις ανθρώπινες αδυναμίες. Είμαστε ένα παράδοξο κράμα από αρετές και ελαττώματα. Μας αρέσει ο καλός ο λόγος και ο έπαινος. Καλό λόγο εμείς οι γραφιάδες γράφουμε ή το επιχειρούμε, καλό λόγο να μην ακούμε είτε για το επίτευγμα είτε για τη φιλότιμη προσπάθεια που καταβάλουμε; Να μη νιώθουμε και εμείς την ικανοποίηση του ευ αγωνίζεσθαι;

Είμαστε και παραείμαστε άνθρωποι κι είναι οι αδυναμίες μας παρακολούθημά μας. Δεν γίναμε τίποτε παραπάνω. Δεν άλλαξε η ουσία μας. Κι όχι μόνο μας αρέσει ο καλός ο λόγος αλλά και τον συλλέγουμε σαν ακριβό απόκτημα και τον παρουσιάζουμε και στους άλλους για να μας γνωρίσουν και να μιλήσουν για μας. Δεν είναι ψέμα πως μας αρέσουν και μας κολακεύουν οι καλές κρίσεις και τα εγκώμια. Κι αυτό αρχίζει απ' το ξεκίνημά μας. Σε κάποιον, φτασμένο, ας πούμε, θα προστρέξουμε για να πάρουμε τη γνώμη του, να μας ενθαρρύνει και να μας συμβουλέψει γι' αυτό που βγήκε απ' τα χέρια μας κι η ροπή κι η κλίση μας έσπρωξε. Και πόσο ψηλώνουμε αν ο λόγος του στηρίζει κι ενισχύει τις προσδοκίες μας! Ύστερα δειλά-δειλά θα στείλουμε το γραπτό μας σε κάποιο περιο-

δικό ή σε εφημερίδα. Κι αν δημοσιευθεί, τότε, ποιος μας πιάνει! Αυτή η αδυναμία ή η ανάγκη -όπως θέλεις πες το- παρήγαγε μια κατηγορία λογοτεχνών, που ασχολούνται με την κριτική του έντεχνου λόγου, γνωστή και σαν βιβλιοπαρουσίαση. Διαμεσολαβητής σ' αυτό το χώρο στέκει το περιοδικό και οι εφημερίδες, που διαθέτουν τέτοιους ειδικούς, που κρίνουν τα βιβλία που λαβαίνουν και δημοσιεύουν τις κριτικές. Υπάρχει και ανθεί σήμερα στη χώρα μας αυτή η τακτική και πρακτική του τύπου που ακολουθείται και από κάποια Μ.Μ.Ε. αλλά για να φτάσεις ως εκεί πρέπει να έχεις μπάριμπα στην Κορώνη, όπως λέμε. Σήμερα στο χώρο αυτό, που ανέδειξε διαπρεπείς κριτικούς που διακόνησαν τη λογοτεχνία, τον νέμεται ένα πανίσχυρο εκδοτικό κατεστημένο, που προβάλλει τους εκλεκτούς του ή, αν θέλετε, τα σκεύη της επιλογής του, που γράφουν καθ' υπόδειξη έργα, που χαϊδεύουν ταπεινά ένστικτα ή προβάλλουν διαστροφές φτάνοντας μέχρι την κτηνωδία. Κι όλα αυτά εγκωμιάζονται και εξυμνούνται οι δημιουργοί τους και αποσπών και κρατικά βραβεία. Ο γράφων πολλές φορές έσπασε τα μούτρα του, επιχειρώντας να παραβιάσει αυτό το σιδηρούν παραπέτασμα, εν ονόματι της ισότητας σε όλες τις εκφάνσεις του λόγου, των έργων, της ανθρώπινης δημιουργίας, στις υποχρεώσεις και στα καθήκοντα, που φτάνει μέχρι και τη συνταγματική κατοχύρωση. Δεν συνάντησα άρνηση αλλά ένα είδος λήθης αδιατάραχτης, σαν κι αυτή που συναντάς στη χώρα των μακαρίων, εκεί που όλα τα ξεχνούν. Και εκεί έκλαψα τον εαυτό μου που ήθελα να μην μπορούσα να λησμονήσω το μεγάλο καημό που ένιωσα κι αντάμα θυμήθηκα το μεγάλο Μαβίλη που πάντα στεκόταν όρθιος στις επάλξεις του χρέους μέχρι θανάτου.

Αλλά το θέμα δεν έκλεισε εδώ. Έχουμε κι άλλα να πούμε. Εδώ σαν λαθραίος και κλέφτης γλιστρά και η ανθρώπινη ματαιοδοξία. Αρκετοί είναι αυτοί που δεν αρκούνται στον καλό το λόγο που τους προσφέρει αυθόρμητα, σαν έκφραση θαυμασμού

και ευαρέσκειας, σαν αντίδοση στον συγγραφέα για τη χειρονομία αλλά, κυρίως για την ομορφιά, τη χάρη και τη συγκίνηση, που ένιωσαν, διαβάζοντάς το. Προχωρούν πιο πέρα από τα θεμιτά. Παρακαλούν, ικετεύουν, απαιτούν, επαιτούν, εκβιάζουν, κάνουν πλαγιοβολές, υπόσχονται ανταλλάγματα, χρηματίζουν, για να λάβουν μιαν εικόνα επίπλαστη κι εξωπραγματική της λογοτεχνικής τους δεινότητας. Ακόμα καταφεύγουν και σε διαφημίσεις. Αρκετές τέτοιες βλέπουμε στις στάσεις των λεωφορείων, στο μετρό αλλά και στην τηλεόραση. Ζητούνται αναγνώστες να πεισθούν να διαβάσουν την αφρόκρεμα της λογοτεχνίας! Όταν το μυαλό είναι λίγο και η τσέπη γεμάτη όλα επιτρέπονται, όλα γίνονται. Αν γίνεται αντικείμενο ανυποληψίας λίγο τους ενδιαφέρει. Κάποιοι, που δεν είναι ωραίοι, βλέπουν στον καθρέφτη ομορφιά την ασχήμια τους. Τους σώζει η δύναμη της αυθυποβολής, που μετατρέπει την αυταπάτη σε βεβαιότητα. «Έτσι είναι, αν έτσι νομίζετε» μας λέει ο Πιραντέλο με τη θεατρική του γλώσσα. Κάποιοι φαντασιόπληκτοι και ονειροπαρμένοι αυτά τα λόγια τα έχουν κάμει πιστεύω τους. 21ος ο αιώνας που διανύουμε αλλά οι ψευδαισθήσεις και οι φαντασιώσεις εξακολουθούν να συνοδοιπορούν με τον άνθρωπο. Πώς, όμως, να χτίσεις πύργους και παλάτια πάνω στην άμμο; Γίνεται;

Κακά τα ψέματα. Δεν υπάρχει τρόπος μαγικός ή θαυματουργικός να φτάσεις στην αποδοχή και παραδοχή του κοινού. Όσοι το επιχειρούν, απλά, ματαιοπονούν. Είναι κάτι που ξεφεύγει απ' τους πόθους και τις επιθυμίες μας. Άλλοι αποφασίζουν κι έχουν λόγο σ' αυτό, αν το παράγωγό σου εγγίσει τις λεπτές χορδές του είναι τους, σε χρόνο απροσδιόριστο. Εσύ, όμως, δεν θα παύσεις να βλέπεις με το δικό σου πρίσμα τα πράγματα, να τα μελετάς, να τα ερευνάς και να τα καταγράφεις, επιστρατεύοντας εμπνεύσεις και πηγαίο τάλαντο, που σε κάποιο βαθμό πρέπει να διαθέτεις. Αυτή είναι η αποστολή του τεχνουργού του λόγου. Μας γεμίζει, μας αρέσει, μας ικανοποιεί. Για αμοιβή ούτε λόγος να γίνεται. Βάζουμε

το χέρι στην τσέπη και καμιά φορά μαζεύουμε ψιχουλάκια, αν περισσέψουν, από το τραπέζι του εκδοτικού κατεστημένου, αν τύχει και μας ανοίξει την πόρτα του.

Πάντως το είπαμε και το επαναλαμβάνουμε. Ο Λόγος, πεζός ή ποιητικός, δεν πιστεύουμε πως μπορεί, πως επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο αγορασμένης διαφήμισης. Είναι πνευματικό προϊόν. Δεν είναι υλικό αγαθό εμπορεύσιμο και κερδοφόρο. Αναρωτιέται κανείς αν θα διατηρήσει έστω και ελάχιστο ίχνος από σοβαρότητα και αξιοπρέπεια, έτσι πράττοντας; Όμως, στους καιρούς που ζούμε και όλα εξαγοράζονται κι όλα παραμερίζονται απ' το πανίσχυρο χρήμα και οι δισταγμοί και οι αναστολές απέλιπαν. Η διαφήμιση και στο χώρο μας τείνει να καταστεί σύνηθες φαινόμενο. Έτσι σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά ο καλός ο λόγος χρειάζεται να ακουστεί. Από ανθρώπους, όμως, ειδήμονες, που θα κρίνουν, θα αναλύσουν και θα αξιολογήσουν το έργο σου και η απόφασή τους θα γίνει ευμενώς δεκτή από τους εραστές του καλού βιβλίου που παρακολουθούν την κίνησή του. Έτσι θα ακουστεί και το όνομα του πνευματικού δημιουργού, που έχει κάτι να πει σ' αυτούς τους κύκλους.

Είπαμε παραπάνω για τους βιβλιοκριτικούς και αναφερθήκαμε σε μια κατηγορία τους. Στην κατηγορία των υπαλλήλων που ακολουθούν τη γραμμή του εργοδότη τους. Πέρα από αυτή υπάρχει και μια άλλη κατηγορία λογοτεχνών, που μαζί με τα άλλα είδη του λόγου καταγίνονται και με τη βιβλιοκριτική. Δέχονται βιβλία από φίλους και γνωστούς και κάνουν την παρουσίαση εκείνων που κατά την κρίση τους αξίζουν τον κόπο, που έχουν κάτι να πουν. Όχι βεβαίως πάντοτε συστηματικά, αταλάντευτα και αδιάκριτα. Μιλήσαμε ήδη για τις αδυναμίες που παρακολουθούν τον άνθρωπο. Διακρίσεις και εύνοιες θα δούμε κι εδώ. Θα βρούμε ακόμα και συναλλαγές και χρηματισμό και εκμετάλλευση σε αδυναμίες αρχάριων και αδόκιμων λογοτεχνών στα πρώτα τους βήματα. Δεν λείπουν και οι υ-

πολογισμοί. Έτσι βλέπουμε ασήμαντα και ανάξια λόγου έργα να προβάλλονται και βιβλία αξιώσεων να αποσιωπούνται. Τι συμβαίνει εδώ; Απλά, τυχαίνει κάποιιο δημιουργοί, ήσυχοι και ταπεινοί να μην αξιώνουν, καλά και σώνει, διακρίσεις και δεν κάνουν θόρυβο γύρω από το όνομά τους. Αυτοί οι κριτικοί αν ήθελαν να είναι συνεπείς με την τακτική που ακολουθούν, στο ερώτημα γιατί παρέλειψες από τις κριτικές σου τον τάδε, αδίστακτα θα πρέπει να σου πουν: Καλός είναι αλλά εγώ τι έχω να κερ-

δίσω από αυτόν; Έτσι φτάνεις στα γηρατειά αεί διδασκόμενος και αεί παραξενυόμενος, γιατί ο άνθρωπος είναι και παραμένει αδιόρθωτος.

Από πού ξεκινήσαμε και πού φτάσαμε! Θίξαμε πολλές πλευρές του λογοτεχνικού γίγνεσθαι, σκοντάψαμε πάνω σε πλάνες, σκοπιμότητες, δρόμους δύσβατους και πόρτες κλειστές και τον άνθρωπο θύμα των αδυναμιών του. Πάντοτε θα παλεύει ν' ανεβεί και πάντα θα βρίσκεται στο σημείο που ξεκίνησε.

* Ο Πάνος Λαζαρόπουλος είναι λογοτέχνης

Ποιητική μετουσίωση

Στον Δημήτρη Πιστικό

Του Κώστα Ξυγκά - Νερομανιώτη*

Εβγήκα στου σπιτιού - του πατρικού
το ξύλινο μπαλκόνι - την βραδιά εκείνη
την Αυγουστιάτικη - και ποιητική
καθώς στον ουρανό - η πορφυρή σελήνη
αγλαΐζε την νύχτα - την Αιτωλική
απ' άκρη σ' άκρη τ' ουρανού...
Εβγήκα να μιλήσω - στη νυχτιά
που μου συντάραζε - το νου,
μα όπως εξαγνάντευα - εωθινά
όλα τ' αστέρια - τ' ουρανού
να 'χουνε πέσει - στη σειρά
σαν λυπημένα μάτια - του καημού
στης Τριχωνίδας τα νερά...
Εξαφνικά μετουσιώθηκα - ποιητικά
κι' ακούγω απ' τα βάθη - του μυαλού
μια υπερκόσμια μουσική - να φτάνει
από φωνές Αγγέλων και Σειρήνων - στη νυχτιά
να μέλπουν τη ζωή μου - μυστικά
- όπου καιρούς ενιουτών - μ' έχει πικράνει -
με δίσκελους αυλούς, με άρπες - και βιολιά
και με τη λύρα - την Ορφικιά,
αλλά, και μ' ένα στίχο - του Δημήτρη Πιστικού
του ποιητή μας, του Αιτωλού:
«... Όλη η ζωή μου - σε μια χούφτα μελάνη!!!...»

Αθήνα 25/8/2000

(Από την ποιητική Συλλογή του: η ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΑΡΠΑ)

* Ο Κώστας Ξυγκάς - Νερομανιώτης είναι ποιητής και συγγραφέας

Τρία ποιήματα

Του Παντελή Φλωρόπουλου*

Προφητεία

Όταν θα δείτε λιμούς, λοιμούς,
σεισμούς, καταποντισμούς
κι εμφυλίους πολέμους...

Όταν θα δείτε άνοστα ποιήματα
μ' εγκεφαλισμούς, συμβολισμούς
και υπογείους πολέμους...

Όταν θα δείτε να στεφανώνουν
ως ποιητές τους άσχετους, τον πάσα ένα,

τότε να καταλάβετε:
Η μεγάλη μέρα της Κρίσεως είναι κοντά.

Παραμονή Κυριακής, 13 Απριλίου 2013

Οι λέξεις

Όταν ξεθάβουν λέξεις οι ποιητές
- από την εξουσία και το λαό λησμονημένες -
επιτελούν το σπουδαιότερο έργο τους.
Όλα τ' άλλα - ακόμα
και οι ωραιότερες επιδόσεις τους -
απέχουν έτη φωτός από την αξία της εκταφής
και της ανάστασης
των λέξεων που ασυστόλως
θάψαμε βαθιά στον Κάτω Κόσμο.

Παραμονή Κυριακής, 13 Απριλίου 2013

Όταν διεκδικούν βραβεία

Τους ωραίους αυτούς τύπους
που γράφουν ποιήματα κι εκδίδουν
βιβλία σαν φιλιά να τα μοιράζουν σε
γνωστούς
και φίλους τους συμπαθώ
τους έχω και σ' εκτίμηση μεγάλη.

Γιατ' είναι υπέροχο ν' ασκούν
αντί της οκνηρίας την ποίηση.

Έλα όμως που κάποιοι εξ αυτών
διεκδικούν - κι ενίοτε πετυχαίνουν -
ως δικαίωμα βραβεία υψηλά και τίτλους
ακόμα και αυτόν τούτον τον ιερό τίτλο
του ποιητή.

Λοιπόν, όσο και να θέλω να είμαι ευγενής
ή λεπτεπίλεπτος ακόμα και με ορεσίβιους
δε γίνεται μια τόση ελαφρότητα να αγνοείς
μια τόση ματαιοδοξία για βραχύβιους.

Και αποστρέφω το πρόσωπον ατενίζοντας
τους γνήσιους ποιητές, την ποίηση, τα ωραία
ήθη
να λάμπουν στον μεγαλοπρεπή τους θρόνο
αόρατο πάντως στ' άγρια και βάρβαρα
τούτα πλήθη

Παραμονή Κυριακής, 13 Απριλίου 2013

* Ο Παντελής Φλωρόπουλος είναι ποιητής και συγγραφέας

Απόψε κοιμήσου μνήμη μου

Του Δημήτρη Πιστικού*

Απόψε, κοιμήσου μνήμη μου
κι άσε τη λήθη να γευτεί
την πρόσκαιρη και μάταιη εξουσία τού μηδενός της
και ας χτυπούν την πόρτα οι κολασμένοι
κι ας σέρνονται βήματα στην αυλή
κι ας διαδραματίζονται κι άλλα, συνήθη την σήμεραν,
ολέθρια γεγονότα
(όλα φαντάσματα του βίου μου που επιστρέφουν
στα ενδότερα).

Απόψε, κοιμήσου ελπίδα μου
δεν είναι καιρός αυτός για μαγεμένες βραδιές
και κρυσταλλένια άστρα
η γλόη και η θάλασσα δε θα σου παραπονεθούν
ούτε υπάρχει φόβος να δραπετέψουν
άσε, λοιπόν, να ησυχάσουν, ώσπου να φέξει
κι άλλες φορές περίμεναν.

(Τις δύσκολες εποχές των χρωμάτων
αν δεν μπορείς να βρεις το άσπρο
να τάσσεσαι με το μέρος τού γλαυκού).

Απόψε, κοιμήσου πνεύμα μου
να μην ακούς το σώμα που κομματιάζουν
εννιά βαθιές τσεκουριές
δεν είναι καθόλου παράφρονη αυτή η ιδέα
ακόμα και για τα ακρωτηριασμένα αγάλματα
εδώ που δεν ακούς να γίνεται κουβέντα
για τη ζωή και για το θάνατο.

(Έτσι κι αλλιώς, μπροστά στο απέραντο κενό
πρώιμος και όψιμος θάνατος συμψηφίζονται
απ' τους ηγήτορες
τώρα και πάντα).

Απόψε, κοιμήσου μικρή πολιτεία μου
κι άσε τους δρόμους σου να μικραίνουν·
όταν οι δρόμοι στενεύουν
μπορεί οι καρδιές ν' αυγαταίνουνε.

Στάσου εδώ και πάρε μια ζωογόνο ανάσα.

(Όσο κι αν τρέξεις
το μέλλον σου
θα γίνεται παρελθόν).

Απόψε, κοιμήσου μούσα μου
τη λύρα σου απαρήσου·
μέσα σ' αυτό το φθονερό ανεμόβροχο
που συνήθισε να υποτροπιάζει
οι λέξεις δε με βαστάνε πια·
και το φεγγάρι κουράστηκε να προστατεύει
τις εμμονές και τις παραλείψεις μου
ώσπου να έρθουν οι ανυπόμονες πλατείες να με ξυπνήσουν
με τύμπανα και σημαίες:
«Ξύπνα. Έφτασε η ώρα! Ως τότε, πια, θα περιμένεις;
Μας κούρασαν τα φουσκωμένα λόγια,
μας μπάφιασαν τα μπαλκόνια
μας ξέκανε των συντρόφων σου η διαρκής αναβολή
των φίλων σου η υστεροβουλία
και η δική σου, επικατάρατη σιωπή».

(Μπροστά στο κενό, απότομη ή μεταξένια
η πτώση έχει την ίδια παλιά σημασία
για λιποτάχτες, φυγόστρατους και αθλοφόρους ασπάλακες).

Απόψε, κοιμήσου μνήμη μου
κάμε πως δεν υπάρχεις
να μη γυρεύω τίποτε από κανέναν
και κανείς να μη μου γυρεύει τίποτα
να μην ακούω φαντάσματα στην αυλή
το ήσυχο ροχαλητό των συντρόφων
να μη βλέπω πλατείες να έρχονται δακρυσμένες
με τις θηλιές περασμένες σαν περιδέραια
στον αλαβάστρινο λαιμό τους
για τα δικά μου κρίματα.

* Ο Δημήτρης Πιστικός είναι ποιητής και δοκιμιογράφος

Φοβάμαι

Του Διονύση Κουλεντιανού*

Την ημέρα που απομακρύνεται
τη νύχτα που κοντοζυγώνει
τα ξεκούρντιστα ρολόγια
τα σταματημένα δάκρυα
κάπου στις άκρες των ματιών
φοβάμαι...

Τις άγνωστες σκιές του δρόμου
τους παράξενους χτύπους
στον επάνω όροφο το μεσονύχτι
τις αγνές φωνές απ'το τηλέφωνο
που προτείνουν τραπεζικές
εξυπηρετήσεις
στις πιο ακατάλληλες στιγμές.

Φοβάμαι το γκριζο παρελθόν
που δεν μπορώ ν' απολησμονήσω
το μέλλον άγνωστο και σκοτεινό
που δεν τολμώ να ονειρευτώ
τους απαιτητικούς συγγενείς
και τους ύποπτους φίλους
τη βροχή που γλύφει τα μπατζούρια
τον άνεμο που μπασιζεί τα δέντρα
τις άπιαστες ελπίδες
τα σακατεμένα όνειρα·

Φοβάμαι κι εκείνην που πλησιάζει
για να διώξει τους φόβους μου.
Εκείνην, που δεν γνωρίζω
κι ας της έχω μια ολάνοιχτη αγκαλιά:
Εκείνην που έρχεται μ'ένα χαμόγελο
όπως κρυφολαχταρούσα.
Φοβάμαι την άφιξή της γιατί
αν κάποτε μου ξαναφύγει,
δεν θα μου έχουν απομείνει
πάρεξ ο θρήνος κι ο κοπετός.

*Ο Διονύσης Κουλεντιανός είναι ποιητής

ΣΧΙΣΤΟΛΙΘΙΚΕΣ ΕΞΟΡΥΞΕΙΣ

Του Σερενέ*

Μόνος, η σελίδα άδεια, απότιστη η γη,
θάβουν μόνο νεκρούς στα σπλάχνα της,
οργή, αμίλητος θυμός,
περιφρονημένοι ίσκιοι φθινοπώρου(,)
κατάλυποι σέρονονται στο αβέβαιο,
τοπίο βροχερό, του σκότους σήματα,
σωπαίνουν βράχοι προαιώνιοι,
σχιστολιθική λεηλασία,
γερμένα δέντρα, -
υπόλοιπα του άλλοτε,-
βραχυπρόθεσμα διαστήματα τα λήγει ο χρόνος,
ποιος θα μας προμηθεύσει ουρανό χωρίς πουλιά;
Πώς να φτάσεις στη θάλασσα δίχως ποτάμι;
Θροΐζει το πέπλο της Σαλώμης,
αμείβεται με καρατόμηση,
η κεφαλή επί πίνακι...
Στην διάρκεια του χρόνου αναμετριάσαι με (τα παλιά),
αυτά που πέρασαν,-
εκ προοιμίου να σε απαλλάξουν από τις ενοχές,
συλλέκτης ανωνύμων θλίψεων,
σκέψεις στο χώμα, τα είδωλα θαμμένα,
ολοχρονίς ψευδολογίες,
λέξεις που δεν ειπώθηκαν,
έπρεπε όμως.
Υπόμνηση:
βρυχώνται υπόκωφα οι βράχοι,
η εκδίκηση δεν αργεί.

Αθήνα 22-10-2014

* Ο (Αλέξανδρος) Σερενές είναι ποιητής

Βοήθα με φως

Του Νίκου Ψαλιδάκου*

Βοήθα με φως να πορευτώ
στη σήραγγα του χρόνου,
να βρω το δρόμο π' οδηγεί
στ' αληθινού τη γνώση,

για να γνωρίσω από κοντά
θεούς, θεριά κι ανθρώπους,
να μην πλανιέμαι άδικα
σε λαθεμένους τόπους,

να μην πατώ γυαλιστερές
απατηλές παγίδες
να δίνω και να δέχομαι
χιμαιρικές ελπίδες.

Να αγκαλιάζω τη φωτιά
κι αυτή να με παγώνει,
μόλις ξανοίγω την αυγή
αμέσως να νυχτώνει...

Βοήθα με φως να πορευτώ
στο δρόμο το δικό σου,
να παίρνω απ' την αλήθεια σου
και φως από το φως σου.

*Ο Νίκος Ψαλιδάκος είναι λογοτέχνης

Το μικρό γατάκι

Του Διονύση Ψαθά*

Το μικρό γατάκι κλαίει
ρίχνει δάκρυα βροχή
κάποιος του'πε για τα ζώα
πως δεν έχουνε ψυχή.

Σαν χαμένο γυρνά
γειτονιές αλλάζει
λεωφόρους περνά
σε καθρέφτες κοιτάζει.

Το μικρό γατάκι κλαίει
πια δεν έχει αντοχή
τούτη η βαριά κουβέντα
στο μυαλό του αντηχεί.

Σαν χαμένο γυρνά
γειτονιές αλλάζει
και με πόνο ψυχής
τους ανθρώπους κοιτάζει.

*Ο Διονύσης Ψαθάς είναι ποιητής

Αν δεν το ξέρεις

Του Δημήτρη Α. Δημητριάδη*

Η ποίηση φίλε
δεν είναι αιώρα ρεμβασμών
ούτε υπονοούμενο με διαθέσεις ημίγυμνες
καυτούς αναστεναγμούς
και ζαρτιέρες.
Δε σέρονεται σ' αγουροξυπνημένους πρωινούς καναπέδες
χαμογελώντας πίσω απ' τα μπότοξ
ή στις ειδήσεις των οκτώ
ξεφορτώνοντας σπρεντς
και οφ σορ
με το δάχτυλο να σηκώνεται ζωγραφίζοντας
προστακτικές
και βεβαιότητες.
Η ποίηση φίλε
δεν αδειάζει τα μάτια
χτυπώντας τα πληκτρολόγια της πλήξης
δεν πληρώνει έξτρα αναζητώντας την τύχη της
το ταίρι της
ή απλά μια άλλη φωνή στην άλλη άκρη της ησυχίας
ούτε κολακεύει τις χαμένες μέρες
τις σκόρπιες ανάσες
και βεβαίως δε λευκαίνει τα δόντια
χαρίζοντας πέντε συν ένα τρόπους ν' αδυνατίσεις
πέντε συν ένα τρόπους να ερωτευθείς
πέντε συν ένα τρόπους να ζήσεις ή να πεθάνεις.
Η ποίηση φίλε
γυμνή
θερμότατη
χαρακωμένη
στα σπλάχνα χορεύει
ουρλιάζοντας
μ' ένα καλά ακονισμένο τσεκούρι στα χέρια της.
Αν δεν το ξέρεις
δεν ξέρεις φίλε πού πατάς
και πού πηγαίνεις.

(Από την ποιητική συλλογή με τίτλο «Απέναντι» 2015)

* Ο Δημήτρης Α. Δημητριάδης είναι λογοτέχνης

ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Οι μεγάλοι τού Πειραιά

Του Πάβου Κρούπκα*

Εκεί πίσω από το τζάμι
ο ήλιος όπως κάθε βράδυ με νέα μάτια
υποκλίνεται ευπρεπώς μπροστά στους γίγαντες
του λιμανιού
που αναπνέουν με γαλήνη
το νοσταλγικό αέρα τού Πειραιά

Από ' δω πνίγονται
οι σημερινοί ήρωες
οι νάνοι και χοντροί δαμαστές
των πελωρίων Φαιστού, Δημητρίου, Ρόδου
η μυρωδιά καπνού και ούισκι
διαχέεται και κατακάθεται στα μάτια
και στις γλώσσες τους

Πού είσαι Ποσειδώνα
κι εσείς αρχέγονοι Θεοί;
Βοηθήστε με να βρω τα μέτρα
του απέραντου
στον ασφυκτικό λαβύρινθο γνωμών
λέξεων και χειρονομιών

Βοηθήστε με να πιάσω το τιμόνι
αυτής της διαπεραστικής μελαγχολίας
που τείνει το βλέμμα σαν χορδή τόξου
κατά το μήκος των λευκών σωμάτων
των θαλασσινών γιγάντων

(Από την δίγλωσση ποιητική συλλογή «Να γενώ Έλληνα»)

* Ο Πολωνός Πάβου Κρούπκα είναι ποιητής, νεοελληνιστής και διπλωμάτης, μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών

Ελλάδα

Της Γιαννίνας Γιαννακάκου - Σιμάνσκα*

Αγορά, Ακρόπολη, Όλυμπος
Αρχιμήδης, Αριστοτέλης, Ασκληπιός
λέξεις γνωστές και με βαρύτητα.
Υπάρχουν πολλές τέτοιες...
αλλά ποιος τις θυμάται;

Διακρίνω στο γαλάζιο τού ουρανού
την αντανάκλαση των κυμάτων στο Αιγαίο.
Κάθομαι σε μία πετρώδη παραλία
και λατρεύω
την θέα τού πολύχρωμου ορίζοντα.

Τα τζιτζίκια εισβάλλουν στις σκέψεις μου
για λίγο απομακρύνομαι από αυτά
αλλά και πάλι με καταλαμβάνουν ολόκληρη.
Σαν τον Ίκαρο πετάω...
στην άβυσσο της φαντασίας μου.

Τι χαρά είναι αυτή...
που μπορώ να βρίσκομαι εδώ.
Να αγκυμπήσω την πατρίδα των προγόνων μου
ν' αγκαλιάσω έναν μαρμάρινο κίονα στους Δελφούς
ν' ακούσω τους ψίθυρους της ιστορίας.

(Από την ποιητική συλλογή «Δεν θα παίξει πια το μπουζούκι»)

Μετάφραση Πάβου Κρούπκα

* Η Γιαννίνα Γιαννακάκου - Σιμάνσκα γεννημένη στην Πολωνία από μητέρα Πολωνή και πατέρα Έλληνα (πρόσφυγα του Εμφυλίου) είναι ποιήτρια

Βασίλη Βασιλικού, «Ημερολόγιο Θάσου», εκδόσεις GUTENBERG 2015

Τελευταία διάβασα το εξαιρετο βιβλίο του Βασίλη Βασιλικού με τίτλο «Ημερολόγιο Θάσου» (εκδόσεις GUTENBERG 2015). Πρόκειται για ένα βιβλίο «σειρήνα» που δεν μπορεί και δεν πρέπει κανείς να το προσπεράσει με βουλωμένα αυτιά. Παντοδαπή ιστορία, πατριδογνωσία, ματιές στον υλικό και πνευματικό κόσμο, ευαισθησία, φύση, μικρά και μεγάλα καθέκαστα. Η στιγμή όπου το τοπικό γίνεται οικουμενικό, το ατομικό πανανθρώπινο, το επικαιρικό διαχρονικό. Αλήθειες και εξομολογήσεις ενός μεγάλου μάστορα και διανοητή που παραμένει νεανικός, γόνιμος, δημιουργικός και χρήσιμος στην ώριμη συγγραφική του ηλικία.

Θαυμάζω το συγγραφέα που ακόμα κι όταν δηλώνει ρητορικά πως «στέρεψε» είναι εξίσου παραγωγικός και συναρπαστικός με τον συγγραφέα της «ακμής» και των μεγάλων έργων. Σκεφτόμουν έντονα ότι ακόμα και στην «προχειράντζα» των ημερολογιακών σημειώσεων φαίνεται η μεγάλη συγγραφική αξία, το πολύτιμο μετάλλευμα, οι αστείρευτες πηγές.

Όπως και να 'χει, και χωρίς ίχνος υπερβολής, το ρούφηξα, αφήνοντας κατά μέρος άλλες μελέτες και υποχρεώσεις που γύρευαν διεκπεραίωση. Έζησα όσο κρατούσε η ανάγνωση στο νησί της Θάσου, φιλοξενήθηκα στο πατρικό του σπίτι, «φάγαμε ψωμί» όπως θα 'λεγε ο Μακρουγιάννης, συγκινήθηκα, χάρηκα, γέλασα, συνομίλησα με τους οικείους του (ακόμα και με τους τεθνεώτες), έφαγα καρύδια από τα χεράκια της γιαγιάς του «Λισάβας και της ξαδέρφης της, της θείας Μαριάς..», πλούτισα από γνώσεις και πληροφορίες, ανάσανα τον μυρωδάτο αέρα που φυσούσε από τον Άθω και το πέλαγος. Διαβάζω: «Είναι ωραίος ο κώνος του Αγίου Όρους. Η κορυφή του, ως αλεξικέρανο, σημαδεύει τον ουρανό, όπου οι μοναχοί του πασχίζουν να φτάσουν» (σελ. 30).

Μέσα στις σελίδες της καθημερινότητας ο αναγνώστης έχει την τύχη να γίνεται κοινωνός προσωπικών εξομολογήσεων και καθίσταται περιηγητής και θεατής πνευματικών και φυσικών τοπίων. Είδα τον συγγραφέα ως έναν Οδυσσέα που πολλών Θασίων «ίδεν άστεα και νόον έγνω», «άκουσα» τις συνομιλίες του με μια πληθώρα προσώπων που άρχιζαν από τους απλούς συντοπίτες του, συνέχιζαν στον Κανταρέ, περνούσαν σε Έλληνες και ξένους συγγραφείς, καλλιτέχνες, επαναστάτες, πολιτικούς και ποιητές για να καταλήξουν, πολλές φορές, στη μεγάλη του αγάπη τον Αντρέ Ζιντ.

Ο αναγνώστης ανακαλύπτει πολλές άγνωστες πτυχές της ζωής του συγγραφέα γραμμένες με χιούμορ και ειλικρίνεια όπως αυτή λ.χ. της σελίδας 26 στην οποία αναφέρεται στο περίφημο βιβλιοπωλείο Λαδιά επί της οδού Ιπποκράτους που πουλούσε βιβλία με το κιλό. Γράφει, με κέφι, ο Βασιλικός: «Εμένα με πλήρωνε με τενεκέδες φέτας από τη γενέτειρά του την Καρδίτσα» (!). Τρυφερός με τα πρόσωπα που αγαπά και τον αγαπούν, σαρκαστικός με όσα πλημμυρίζουν τον δημόσιο και διεθνή χώρο, πολλάκις αυτοσαρκαστικός, αυτοβιογραφικός και συχνά, απλά και καίρια, αφοπλιστικός: «Τα κυνόνια ωριμάζουν, τα καρύδια ωριμάζουν στις καρυδιές, τα ρόδια ωριμάζουν. Όλα για να δώσουν καρπό στο τέλος του φθινόπωρου. Μόνο εγώ δεν ωριμάζω. Γιατί βρίσκομαι στην καρδιά του χειμώνα» (σελ. 145).

Ένα πλούσιο βιβλίο, έργο-τοιχογραφία, από ένα γνήσιο κι αστείρευτο τάλαντο, με πολύ σεβασμό στον αναγνώστη και πολλή αγάπη και τρυφερότητα για τον τόπο των προγόνων του και για τη σύντροφό του Βάσω Παπαντωνίου, τη μεγάλη μας Ελληνίδα καλλιτέχνη και οραματίστρια.

Δημήτρης Πιστικός

Κίμων Θεοδώρου, «μερικοί το λεν αγάπη» (μικρο)διηγήματα – ακροβασίες, Φαρφουλάς

Η συλλογή (μικρο)διηγημάτων του συγγραφέα Κίμωνα Θεοδώρου μπορεί κάλλιστα να ενταχθεί στη σύντομη πεζογραφική φόρμα των υπέρμικρων διηγημάτων η οποία γνωρίζει παγκόσμια απήχηση τις τελευταίες δύο δεκαετίες**.

Αυτό που έχει όμως περισσότερη αξία και μπορεί να χαρακτηρίσει τις "ιστορίες μπονζάι" του Θεοδώρου είναι η τροφή για σκέψη που αναδύουν οι ελλειπτικές ιστορίες του. Πρόκειται για φαινομενικά ανάλαφρες διηγήσεις οι οποίες τελικά χαρτογραφούν τα άδυτα του ψυχισμού των ηρώων, επιχειρώντας μία ενδοσκοπική και πολυπρισματική ανάλυση της αγάπης και του έρωτα.

Από το Δεκαήμερο του Βοκάκιου μέχρι το Flash Fiction των Τόμας και Χαζούκα η διηγηματογραφία μπορεί να αλλάξει ύφος, όμως πάντοτε - έστω και με ελλειπτικό τρόπο - εξυφαίνεται ο συνδετι-

κός εκείνος ιστός που ενώνει τις φαινομενικά διαφορετικές ιστορίες. Το μακρινό χθες, πέρα από την αισθητική απόλαυση της ανάγνωσης που παραμένει πάντοτε ίδια, τέμνει το σήμερα και σε δύο άλλα σημεία: στη σκιαγράφηση της ανθρώπινης ψυχής και στην αναζήτηση της αλήθειας των πραγμάτων.

Ο Θεοδώρου τελικά είναι μία ευχάριστη αποκάλυψη. Αναδεικνύει την πολλά υποσχόμενη αφηγηματική δεινότητά του η οποία όντως τον οδηγεί σε «ακροβασίες» - επιβεβαιώνοντας έτσι τη χρήση της λέξης αυτής στον υπότιτλο του έργου του - ανάμεσα στον ουμανισμό και στον μεταμοντερνισμό, συνδυάζοντας άριστα τα ειδοποιητικά χαρακτηριστικά της αισθητικής σμίκρυνσης αυτών των "χάικου" της πεζογραφίας με τη μεταμοντέρνα χαοτικά αδιέξοδη εποχή μας.

Θόδωρος Κατσικάρος*

* Ο Θόδωρος Κατσικάρος είναι διδάκτωρ συγκριτικής φιλολογίας και διδάσκει Ιστορία της ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

**Το υποείδος αυτό εγκαινιάστηκε το 1992 από την ανθολογία των Τζέιμς Τόμας, Ντένις Τόμας και Τόμ Χαζούκα με τίτλο: «Flash Fiction».

Αντιγόνης Καμπέρου, Δημήτριος Καμπέρος Ο Τρελοκαμπέρος, 2014

Καθώς δεν είμαι φιλόλογος, θα αποφύγω να ασχοληθώ πολύ με τα τεχνικά στοιχεία του βιβλίου και με μακροσκελείς αναλύσεις για τη δομή του. Ως ένας, έμπειρος νομίζω, αναγνώστης προτιμώ να δώσω περισσότερη προσοχή στην ατμόσφαιρα που περιβάλλει τον κόσμο του Καμπέρου, αλλά και στο ίδιο το πρόσωπό του.

Δομημένο σε 12 κεφάλαια, στα οποία προστίθεται πρόλογος, επίλογος, παράρ-

τημα και σημειώσεις, το βιβλίο συμπληρώνεται από φωτογραφική τεκμηρίωση, ενώ κάθε κεφάλαιο έχει ως προοίμιο ποιήματα του πατέρα της συγγραφέα και ανηψιού του Καμπέρου, γνωστού λογοτέχνη και δικηγόρου Ευάγγελου Καμπέρου.

Το κείμενο εκμεταλλεύεται όλες τις τεχνικές της γραφής ώστε να παραμένει αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Ξεκινώντας λίγο πριν το τέλος, επιστρέφει στην αρχή με πρόσχημα τις αναμνή-

σεις του ήρωα, για να συνεχίσει το διαρκές ταξίδι, μπρος - πίσω στο χρόνο. Αν τα κεφάλαια, αντί για 12 ήταν 24, θα μπορούσε κανείς να παρομοιάσει το έργο με ένα έπος όπως η Οδύσεια, με τον Καμπέρο στον ρόλο του πολυμήχανου ήρωα και τους αιθέρες στον ρόλο της Ιθάκης του. Το βιβλίο ακολουθεί το πρότυπο του ιστορικού μυθιστορήματος. Εκμεταλλεύεται τη λογοτεχνική δομή, την οποία υπηρετεί άρτια, ώστε να παρασύρει τον αναγνώστη σε ένα ταξίδι στον χρόνο.

Κρίνοντάς το ως μυθιστόρημα, το βιβλίο, καλογραμμένο, με ρέοντα και συναρπαστικό αφηγηματικό λόγο, γλαφυρό αλλά πάνω από όλα ποιοτικό, είναι ένα εξαιρετικό μυθιστόρημα.

Για μένα όμως το βιβλίο δεν είναι ιστορικό μυθιστόρημα. Δεν είναι μυθιστορηματική βιογραφία. Για μένα είναι ένα καθαρά ιστορικό έργο.

Η συγγραφέας όμως ήθελε να γράψει ένα ιστορικό έργο; Η ίδια στις σημειώσεις του βιβλίου διατείνεται πως όχι.

Ελπίζω να μου επιτρέψει να διαφωνήσω μαζί της, φυσικά αιτιολογώντας την άποψή μου. Η συγγραφέας έχει γράψει ένα ιστορικό έργο. Η διαφορά είναι πως δε θέλει να καταθέσει ένα επιστημονικό σύγγραμμα, πλήρες παραπομπών και υποσημειώσεων, άριστα τεκμηριωμένο, ολοκληρωτικά αποστειρωμένο δε.

Στόχος της δεν είναι να παραθέσει τη ζωή του Καμπέρου σε μία καταγραφή και σχολιασμό γεγονότων, προσφέροντας ένα σύγγραμμα για ειδικούς. Στόχος της είναι να αποδώσει την ψυχή του Καμπέρου.

Να τον κάνει βίωμα στον κάθε αναγνώστη, τόσο σε αυτόν που θέλει να διαβάσει για να μάθει, όσο και σε αυτόν που θέλει να διαβάσει απλώς για να ψυχαγωγηθεί. Με πρόσχημα λοιπόν ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα, μας κάνει κοινωνούς ιστορικών γεγονότων και μας γνωρίζει μία από τις πλέον συναρπαστικές, όσο και αγνοημένες προσωπικότητες της σύγχρονης ιστορίας μας.

Εξάλλου, τι σημαίνει ιστορικό έργο;

(τουλάχιστον με την τρέχουσα χρήση του όρου). Έχουμε καθορίσει κάποιες προδιαγραφές για το τι σημαίνει ιστοριογραφία. Μήπως όμως ο Ηρόδοτος, ο πατέρας όπως λέμε της ιστορίας, ακολουθεί αυτές τις προδιαγραφές; Μήπως, και εκείνου ο λόγος δεν είναι μυθιστορηματικός;

Η γνωστή ελληνίστρια Jacqueline de Romilly, στο βιβλίο με τίτλο «τι πιστεύω» που αποτελεί κατά κάποιο τρόπο την πνευματική της διαθήκη, αναφερόμενη στο θέμα της ιστοριογραφίας, λέει: «...*Προτιμώ τα μυθιστορήματα από τις απλές αφηγήσεις ... Η ευκολία της τεκμηρίωσης ευνοεί την παράθεση στοιχείων εις βάρος της τέχνης της έκφρασης*» (σελ. 116).

Αν στόχος της ιστορίας είναι να παιδεύει, με την έννοια του να προσφέρει παιδεία (να διδάσκει δηλαδή), τότε το βιβλίο αυτό το πετυχαίνει απόλυτα. Γιατί ο Καμπέρος είναι ένα πρόσωπο που έχει πολλά να διδάξει.

Όμως ποιος ήταν ο Καμπέρος; Βρισκόμαστε στον Πειραιά και είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι ο Καμπέρος είναι ένα σημαντικό πρόσωπο της τοπικής ιστορίας της πόλης μας. Και θέλω να ανοίξω μία παρένθεση εδώ για να τονίσω ότι και αυτός, όπως και πολλά άλλα σημαντικά πρόσωπα που προσέδωσαν τιμή στον Πειραιά, δεν τιμήθηκε αλλά μάλλον αγνοήθηκε από την πόλη του Πειραιά. Όμως, πέρα από το στενό τοπικό πλαίσιο, ο Καμπέρος αποτελεί ένα μεγάλο κεφάλαιο της εθνικής ιστορίας, ενώ από αυτόν ουσιαστικά ξεκινά η αεροπορική ιστορία της Ελλάδας: είναι δε ο πρώτος παγκοσμίως που χρησιμοποίησε το αεροπλάνο για να βομβαρδίσει οχυρά και πυροβολεία σε εχθρικό μέτωπο, όπως αναφέρεται και στο βιβλίο (σελ. 112). Ίδρυσε την πρώτη αερολέσχη στην Ελλάδα το 1927, την Αεροπορική Ένωση Πειραιώς, μετέπειτα γνωστή ως Αερολέσχη Πειραιώς. Κλείνοντας αυτή την παρένθεση δεν μπορώ να αγνοήσω τη συμβολή του στις διεργασίες της ίδρυσης του Ολυμπιακού, κα-

θώς συμμετείχε στην θρυλική συνάντηση στην οποία αποφασίστηκε η ίδρυση του συνδέσμου και στις διεργασίες που ακολούθησαν, ενώ ο αδελφός του Νότης ήταν και ο νονός ουσιαστικά της νέας ομάδας.

Βρισκόμαστε χρονικά μεταξύ της περιόδου που παραδοσιακά ονομάζεται ως belle époque μέχρι τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο. Ο Πειραιάς είναι μια πόλη που καλπάζει. Έχει μία δυναμική αστική τάξη που διαπρέπει στο εμπόριο, τη ναυτιλία και τη βιομηχανία και αυτό το δείχνει με κάθε τρόπο. Καθώς θα διατρέχουμε τον χρόνο, αυτή η δυναμική θα ανακοπεί και σταδιακά θα έρθει η ώρα της παρακμής. Σε αυτό το περιβάλλον γεννιέται και ανδρώνεται ο Καμπέρος.

Ας επιστρέψουμε όμως στο βιβλίο. Δύο είναι τα πρόσωπα, με τα οποία συνομιλεί ο αναγνώστης. Είναι ο αφηγητής και ο ίδιος ο Καμπέρος. Η αφήγηση γλιστράει από το πρώτο στο τρίτο πρόσωπο και πάλι στο πρώτο, προσδίδοντας στο κείμενο ζωντάνια, καθώς εναλλάσσονται αυτά τα δύο πρόσωπα. Ο Καμπέρος, λίγο πριν το τέλος του, μας ανοίγει το σπίτι και τις σκέψεις του. Μας πετάει με τα φτερά των αναμνήσεών του σε μέρη που δεν υπάρχουν πια, σε γεγονότα που τα γνωρίζουμε ίσως από τα μαθήματα ιστορίας, σε πρόσωπα πλέον μυθικά, όπως ο Μπαζιλ Ζαχάρωφ. Καθόμαστε στην πίσω θέση του αεροπλάνου του και παρακολουθούμε μαζί του την Ιστορία να εξελίσσεται.

Η συγγραφέας τον αγαπά τον ήρωά της και δεν το κρύβει. Είναι όμως ειλικρινής απέναντι τόσο σε αυτόν όσο και σε εμάς, τους αναγνώστες. Το βιβλίο δεν αγιογραφεί τον ήρωα. Ο Καμπέρος, όπως τον γνωρίζουμε μέσα από τις σελίδες του, δεν είναι ένας εύκολος άνθρωπος. Ισχυρογνώμων, απόλυτος στις απόψεις του, εύκολος στον καβγά.

Είναι αυτά σοβαρά ελαττώματα; Για έναν μέσο άνθρωπο ναι. Για μια ιδιοφυία όμως, όπως ο ήρωάς μας όχι. Αν δεν είχε αυτά τα δύσκολα χαρακτηριστικά δε θα μπορούσε να πετύχει όσα πέτυχε. Έντονη

προσωπικότητα, δε δίστασε να πάει κόντρα στο ρεύμα, και αυτό όπως ξέρουν οι πιλότοι σε βοήθά να ανυψωθείς. «... Το να είσαι θεατής και να μη μετέχεις στη ζωή είναι ό,τι χειρότερο μπορεί να σου συμβεί...» (σελ. 88) μας λέει ο Καμπέρος. Ίσως το μεγαλύτερο «ελάττωμά» του ήταν ότι δεν χάιδευε αυτή. Κατέθετε την άποψή του, αδιαφορώντας ποιον θα δυσαρεστήσει. Και αυτό είναι ένα ελάττωμα που διαχρονικά δεν συγχωρείται στην Ελλάδα.

Ο Καμπέρος προσφέρει απλόχερα γύρω του, χωρίς να περιμένει ανταλλάγματα. Πιστεύει στους ανθρώπους. Επενδύει σε αυτούς, και στο τέλος γεύεται τις απογοητεύσεις που του προσφέρουν: «... Τόσο με πίκραναν οι άνθρωποι. Όσο εγώ τους έδινα, τόσο εκείνοι απομυζούσαν και κατόπιν με παραγκώνιζαν...» (σελ. 139).

Ήρωας δεν είναι αυτός που έχει άγνοια κινδύνου. Ήρωας είναι αυτός που ξέρει πολύ καλά με τι έχει να κάνει, αλλά δεν το βάζει κάτω. Ο Καμπέρος αντιμετωπίζει τον κίνδυνο με σθένος. Πολεμά τους φόβους του και σε κάθε περίπτωση ξεπερνά τον εαυτό του. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα που περιγράφει τον ψυχισμό του Καμπέρου είναι το παρακάτω:

Όμως πέραν του ατρόμητου του χαρακτήρα του, ο αξιωματικός αυτός είναι ένας διορατικός αλλά και εφευρετικός άνθρωπος. Αντιλαμβάνεται την αξία του νέου μέσου και συνεχώς γεννά ιδέες για την καλύτερη αξιοποίησή του, πολλές από τις οποίες, όταν του δίνουν την δυνατότητα και δεν τον φρενάρουν, φροντίζει να τις εφαρμόσει. Η διορατικότητά του γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στο υπόμνημα, το οποίο καταθέτει ο ίδιος στο αρχείο της Βουλής το 1932, με θέμα «Ο μελλοντικός πόλεμος από αέρος», ένα υπόμνημα που παρατίθεται στο παράρτημα του βιβλίου.

Η αφήγηση δεν περιορίζεται στον ήρωα. Με αφορμή τον ίδιο, γίνεται μία καταγραφή των γεγονότων που σημάδεψαν την ιστορία μας στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα, γεγονότων όμως που έχουν και τη

δική του σφραγίδα. Διατρέχουμε τον χρόνο περνώντας από τους βαλκανικούς πολέμους, τον 1ο παγκόσμιο, τη μικρασιατική καταστροφή, φτάνοντας στον 2ο παγκόσμιο πόλεμο, που σηματοδοτεί και το τέλος του Καμπέρου.

Συγχρόνως όμως, μέσα από μικρά καθημερινά επεισόδια του ίδιου και της οικογένειάς του, η συγγραφέας μας δίνει μία ζωντανή περιγραφή της πειραϊκής και γενικότερα της αστικής κοινωνίας των αρχών του 20ου αιώνα.

Μαθαίνουμε τον τρόπο που μετακινούνταν, που συνομιλούσαν, που διασκέδαζαν, που φλέερασαν. Γνωρίζουμε τη

στάση τους απέναντι σε γεγονότα που δεν καταγράφονται στην ιστορία, αλλά μένουν χαραγμένα στην ατομική μνήμη, χαρές, λύπες, ακόμη και τον τρόπο που πενθούσαν. Χαρακτηριστική η περιγραφή του μοιρολογιού της μάνας του Καμπέρου για τον θάνατο του Νότη (σελ. 266).

Συνοψίζοντας, θα έλεγα ότι μικρή σημασία έχει αν στόχος της συγγραφέα ήταν να γράψει μυθιστόρημα ή ιστορικό έργο. Και αυτό γιατί πέτυχε εξίσου και στα δύο. Το βιβλίο πληροί τις προϋποθέσεις ώστε να αναφέρεται και με τους δύο χαρακτηρισμούς.

Γιάννης Β. Σίμος*

** Το κείμενο βασίστηκε στην ομιλία που εκφωνήθηκε στη Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά, στις 2 Ιουνίου 2015, στα πλαίσια της παρουσίασης του βιβλίου*

Δημήτρης Πιστικός, «Διαβάζοντας την Αντιγόνη με το φεγγάρι», Ποίηση, Ίβυκος 2004

Πολλοί τους ποιητές τους θέλουν Δον Κιχώτες που κονταροχτυπιούνται με το κακό. Κι έτσι είναι αν το δεις πως με τους στίχους-δόρατα στοχεύουν του κόσμου τα κακώς κείμενα.

Παλεύοντας με τα θεριά ο Δημήτρης Πιστικός ξεκαθαρίζει από 'ξαρχής πως το φεγγάρι δε λογίζεται εχθρός του. Παρατηρητής αμέτοχος ίσα που φωτίζει αυτά που ο ποιητής βλέπει ξεκάθαρα.

Με μπούσουλα την Αντιγόνη ξανακοιτάζει το δρόμο που χάραξε ο τραγικός ποιητής κι αναμετριέται με τα στοιχεία τού βίου. Με σύντροφο τη μοναξιά στις αναζήτησης την ανηφόρα, που απ' αυτήν μήτε ο ήλιος δε γλιτώνει, γεύεται την τυραννία τής γνώσης, για να οδηγηθεί στα τραγικά περί του καλού ερωτήματα.

Δεν τον σκοτίζει το επέκεινα μα το τώρα, το εδώ, οι φίλοι που χάνονται ψάχνοντας το τίποτα και ξεγελούνται απ' τα μασκαρέματα των επιτήδειων, κι όλα εκεί-

να, εκείνα που έταξε πως έπρεπε, (αν έπρεπε) να φτάσει.

Και η δικαιοσύνη και η αλήθεια κι αυτή βρόγχοι στο λαιμό του, τον αναγκάζουν να ψάξει τις εντός κακομοιριές κι όχι των άλλων, όπως το έχουν εύκολο οι πολλοί. Ψάχνει τη ρίζα τού κακού μα ποιος τη βρήκε; Εκείνη εξακολουθεί με την αγάπη και τον ήλιο να δένεται με τη ζωή και να αφουγκράζεται. Γιατί, γι' αυτό το σκοπό υπάρχει ο ποιητής: για να αφουγκράζεται, τα τότε, τα τώρα και τα κατοπινά. Δείγμα:

*«Κοιτάζουμε τους φίλους
που 'χουνε παραστρατήσει
όπως ο Κρέων την Αντιγόνη,
λίγο προτού ν' αποφασίσει
για το καλό τής πόλης:
Ποιας πόλης το καλό
ζητάει το αίμα ενός αθώου;
Δεν ξέρεις».*

Ευαγγελία Σολωμού

ΠΕΙΡΑΪΚΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ

Πίτσα Χαραλαμποπούλου

Ο Πειραιάς εύχεται καλό ταξίδι στην μεγάλη Κυρία του, που έφυγε από κοντά μας την Πρωτομαγιά.

Η **Πιπίτσα Σ. Χαραλαμποπούλου**, ήταν γνωστή για την προ-

σφορά της στην κοινωνία του Πειραιά, τόσο μέσα από τις φιλανθρωπικές δραστηριότητές της στον Ερυθρό Σταυρό, στο Γηροκομείο Πειραιά, στο Τζάνειο Ορφανοτροφείο, στη Γωνιά του Παιδιού, όσο και από την αξέχαστη και δυναμική της παρουσία στον Πειραιϊκό Σύνδεσμο, όπου επί σειρά ετών διετέλεσε ως Αντιπρόεδρος και Έφορος της Κοσμητείας και Κοινωνικών εκδηλώσεων. Κόρη του **Αύγουστου** και την **Μαρίκας Μαλικούτη**, και σύζυγος του βιομηχάνου **Σαράντου Χαραλαμπόπουλου**, με τον οποίο είχε την ευτυχία να αποκτήσει 3 παιδιά, τον **Θόδωρο**, την **Μαίρη** και την **Βάνα**, 6 εγγόνια και 7 δισέγγονα. Η χαρισματική προσωπικότητα, η αξιοπρέπεια, η αστείρευτη εργατικότητα και το μεγάλο της χαμόγελο, θα μείνουν για πάντα χαραγμένα στην καρδιά όλων όσων την γνώρισαν και την αγάπησαν,

Η εξόδιος ακολουθία, τελέσθηκε στην Αγία Τριάδα Πειραιώς την Δευτέρα 4 Μαΐου, ώρα 4 μ.μ. και εν συνεχεία η ταφή στο νεκροταφείο της Αναστάσεως του Πειραιά.

Πλήθος Πειραιωτών και όχι μόνο, συνόδευσε την εκλιπούσα στην τελευταία της κατοικία. Αναφέρθηκαν στην ζωή και στο έργο της Πιπίτσας Χαραλαμποπούλου, ο Δήμαρχος Π. Φαλήρου κ. **Διονύσης**

Χατζηδάκης, ο Πρόεδρος του Πειραιϊκού Συνδέσμου κ. **Βαγγέλης Αθηναίος**, οι τέως Πρόεδροι του Π.Σ. κ. **Φερηνίκη Θεοχάρη** και ο κ. **Γιάννης Πολυχρονόπουλος**, ο ηθοποιός **Μανώλης Δεστούνης**, και η κ. **Μαρίνα Γαλάνη Καραβά**. Ο Πειραιάς που τόσο αγάπησε, της εύχεται καλή Ανάπαυση!

Πηγή: Η Φωνή των Πειραιωτών, Πέμπτη 14 Μαΐου 2015

Φιφή Μάτου (1918 - 2015)

Σε συνέχεια της δημοσίευσης της νεκρολογίας που έγραψε η παλαιά μαθήτριά της καθηγήτριας του Ωδείου του Πειραιϊκού Συνδέσμου, Φιφής Μάτου την οποία δημο-

σιεύσαμε στο προηγούμενο τεύχος των *Πειραιϊκών Γραμμάτων* (αρ. τευχ.: 77), παραθέτουμε ένα σύντομο βιογραφικό της σημείωμα και μία φωτογραφία την οποία είχε την καλοσύνη να μας στείλει η κυρία Ελένη Κωνσταντοπούλου.

Η Φωτεινή (Φιφή) Μάτου γεννήθηκε στον Πειραιά το 1918. Πατέρας της ήταν ο Θεόδωρος Ασπρέας, καθηγητής μουσικής στη Ράλλειο Παιδαγωγική Ακαδημία. Φοίτησε στο Ωδείο του Πειραιϊκού Συνδέσμου, όπου και άρχισε να εργάζεται μετά την αποφοίτησή της. Ταυτόχρονα δίδασκε και στο Ελληνικό Ωδείο. Παράλληλα συμμετείχε σε συναυλίες. Μετά τη συνταξιοδότησή της, το 1988, συνέχισε τις καλλιτεχνικές της δραστηριότητες ως μέλος εξεταστικών επιτροπών σε διαγωνισμούς πιάνου. Απεβίωσε στις 18 Μαρτίου 2015.

Ελένη Κατσουλού

Με απέραντη θλίψη συνοδέψαμε την Δευτέρα 22 Ιουνίου 2015, στην τελευταία της κατοικία την μακαριστή μας φίλη, την Εκλεκτή Ποιήτρια **Ελένη Κατσουλού**.

Από τους διακεκριμένους ανθρώπους της Πειραιϊκής Κοινωνίας η Ελένη με καλή μόρφωση και κυρίως με δυνατή ποιητική φλέβα που μας τράνταζε δυνατά, κάθε φορά που ακούγαμε ποιήματά της.

Εχθρός του μάταιου τούτου κόσμου η Ελένη, είχε μάθει από τα παιδικά της χρόνια να τον πολεμά και να προσπαθεί να τον φέρει σε μια υποφερτή κατάσταση.

Όλοι εμείς και κυρίως η αγαπημένη μας **Μαντώ Κατσουλού**, η μητέρα της, γίναμε πολύ φτωχότεροι χωρίς την Ελένη μας.

Λίγα λόγια αποχαιρετισμού εκ μέρους όλων μας, ειπώθηκαν από την λογοτέχνιδα κ. **Ελένη Αντωνάκου**.

Η μητέρα της, η αγαπημένη μας Μαντώ, της διάβασε το ποίημα «ΜΟΝΑΞΙΑ», ένα ποίημα που η Ελένη είχε γράψει πολλά χρόνια πριν, γνωρίζοντας την παγωνιά και την εγκατάλειψη που αυτός ο κόσμος δίνει στον καθένα μας.

Μοναξιά

Ερημιά μέσα στη νύχτα / ούτε η λύπη δεν με λυτρώνει, / Χωρίς όνειρα, δίχως εφιάλτες / ξάγρυπνη βολοδέρνω. / Μόνη στην οργή της ημέρας, / μόνη στην λαγνεία της νύχτας, / Δεν έχω φίλους / και παράγω περιττώματα / κουρασμένης αγωνίας / χωρίς να πλυθώ. / Δεν μασκαρεύομαι, δεν ντύνομαι, / ποζάρω γυμνή. / Δεν έχω στολίδια, / δεν ξεπετάγονται πίδακες / από την κόμη μου - / ελεύθερη κι ωραία, δεν βανκαλίζομαι / με ετυμηγορίες που να με δικαιώνουν.

Καλό σου ταξίδι Ελένη, εμείς όλοι, η μητέρα σου και οι φίλοι σου, ξέρουμε ότι πετάς στους ουρανούς και γράφεις για όλα αυτά που ο κόσμος μας πληγώνει και μας στεναχωρεί.

Του Δημήτρη Κανδεράκη

Ευάγγελος Αθηναίος (1934-2015)

Δήλωση Δημάρχου Πειραιά,

Γιάννη Μώραλη

«Ο Ευάγγελος Αθηναίος ήταν ένας σπουδαίος Πειραιώτης, ο οποίος υπηρέτησε τις τέχνες και τα γράμματα με ζήλο και αφοσίωση. Ως Πρόεδρος του ιστορικού Πειραιϊκού Συνδέσμου διετέλεσε σημαντικό έργο για την πολιτιστική και πνευματική ανάπτυξη της πόλης μας. Εκφράζω τα βαθειά μου συλλυπητήρια στους οικείους του».

Φεύγουν ένας ένας οι τελευταίοι της γενιάς, που απετέλεσε τον πνευματικό Πειραιά του θρύλου. Οι μεγάλοι, της ακμής έφυγαν ήδη. Έμειναν τα πνευματικά του τέκνα, που φεύγουν σιγά - σιγά κι αυτά. Υπολείπονται λίγοι νεώτεροι, που θήτευσαν κοντά τους. Είναι όμως τόσο λίγοι.

Δυσκολευόμαστε να ονομάσουμε δυο - τρεις ποιητές που να γράφουν ποιήματα που συγκινούν γιατί είναι πράγματι ποιήματα. Το ίδιο με τα πεζά.

Το πνεύμα της παρακμής, όχι Πειραιϊκό, όχι Ελληνικό, Παγκόσμιο! Το κυνήγι της φήμης, λες και η φήμη είναι ένα δέντρο που εύκολα αναρριχώνται οι νέοι.

Ο Ευάγγελος Αθηναίος, ένας Ευπατριίδης Φαληριώτης, ένας Δάσκαλος στην ειδικότητά του. Ένας δάσκαλος στο ναυτικό Δίκαιο και όχι μόνο. Ένας πνευματικός άνθρωπος που όταν δίδασκε το αντικείμενό του, το πλούτιζε με στοιχεία από ιστορία, φιλοσοφία, εγκυκλοπαιδικά στοιχεία, ώστε να τον θυμούνται οι μαθητές του σ' όλη τους την ζωή μ' ευγνωμοσύνη.

Πόσα δημοσιεύματα πάνω στο αντικείμενό του, σε έγκυρα περιοδικά και αυτόνομες εκδόσεις.

Κι εκείνο το ισόρημα τελευταία για το θρυλικό «Καπετάν Ανδρέα Ζέπο», που

ιστορεί όλο το Φάληρο της ακμής και την Καστέλλα και τον Πειραιά.

Απ' όλα τα χαρίσματά του, όμως εκείνο που τον έκανε να διακρίνεται, ήταν η αρετή του, στην άσκηση του λειτουργήματός του, στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας - και όχι μόνο - και στη ζωή του εν γένει. Η άλλη μεγάλη διάκριση που τον χαρακτήριζε ήταν η Αγάπη, η αγάπη όπως την ορίζει ο Απόστολος των Εθνών, ο μέγας Απόστολος Παύλος.

Ποιος βρέθηκε σε ανάγκη, εμπρός του και δεν edέχθη γεμάτη αγάπη την βοήθειά του. Αθόρυβα, χριστιανικά.

Πόσοι το ξέρουν αυτό; Μόνο αυτοί που δέχτηκαν την βοήθειά του, έστω και ο στενός του κύκλος.

Ο Αθηναίος σ' αυτά ήταν αυστηρά Καντιανός. «Το καλόν γίνεται χάριν του καλού» (κατηγορηματική προσταγή, Ερ. Κάντ).

Κοντά σ' αυτά πόσοι ξέρουν πως βοήθησε τέσσερα και δύο, έξη παιδιά που ορφάνεψαν, να μεγαλώσουν, να σπουδάσουν, να γίνουν χρηστοί πολίτες;

Μαζί μ' αυτούς και όλοι οι μαθητές που πέρασαν από τις τάξεις που δίδαξε.

Πόσο ευλαβικό, τρυφερό και ποιητικό, υπήρξε το τελευταίο χαίρε, της μικρής εγγονής του, της χιλιαγαπημένης.

Στον Άγιο Δημήτριο Νέου Φαλήρου, εκεί όπου τον αποχαιρετήσαμε. Στον Άγιο Δημήτριο που πόσες φορές σταθήκαμε τιμητική φρουρά προσκοπάκια στην εφηβεία μας.

*Και από κει κινημένο αργοφυσούσε
τόσο γλυκό στο πρόσωπο τ' αγέρι,
που λες και λέει μες στις καρδιάς τα
φύλλα:*

γλυκιά η ζωή και ο θάνατος μαυρίλα.

Υ.Γ.: Αγαπημένε Βαγγέλη, ήδη μου λείπουν οι από τηλεφώνου εβδομαδιαίες, πνευματικές, όπως τις αποκαλούσες, εσπερίδες μας.

Η μοναξιά μου μεγάλωσε!

Και τελειώνω με τον προφητικό Λορέντζο Μαβίλη:

*Αν δεν μπορείς παρά να κλαίς το δέϊλι,
τους ζωντανούς τα μάτια σου ας θρηνήσουν,*

θέλουν μα δεν μπορούν να λησμονήσουν.

Γιάννης Οικονομίδης

Πηγή: *Η Φωνή των Πειραιωτών*

10 Σεπτεμβρίου 2015

Με βαθιά θλίψη όλη η Πειραιϊκή κοινωνία, άκουσε για τον ξαφνικό θάνατο του έγκριτου συμπολίτη μας και διαπρεπούς επιστήμονα και Διδάκτορα εν ζωή του **Ευάγγελου Αθηναίου**.

Η γνωριμία μου μαζί του έγινε μάλλον συμπτωματικά, όταν το 2005, εντάχθηκα στην **Ένωση Παλαιών Προσκόπων Νέου Φαλήρου**. Ο Αθηναίος ήταν τότε Πρόεδρος της (από το 2003 έως το 2006), ενώ επί σειρά ετών αργότερα, ήταν διαρκώς Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της. Εκεί τον γνώρισα για πρώτη φορά και έκτοτε φρόντιζα ανελλιπώς να στέκομαι κοντά του, καθώς κάθε σκέψη του, κάθε ενέργειά του, αποτελούσε για εμένα έναν οδηγό τρόπου και συμπεριφοράς. Ευθύς στον χαρακτήρα, ευγενικός στην ψυχή, τίμιος στις κοινωνικές του σχέσεις, απολάμβανε της αγάπης και της εκτίμησης όχι μόνο όλων των μελών της Ένωσης, αλλά και της κοινωνίας του Νέου Φαλήρου.

Ο μεταστάς ήταν γεννημένος στο Νέο Φάληρο, το οποίο αγάπησε υπέρμετρα, διατηρώντας σε όλο του τον βίο, αναλλοίωτη την αγάπη του για το μέρος εκείνο, το οποίο φρόντιζε να τιμά διαρκώς και σε κάθε περίπτωση. Ως μέλος του Δ.Σ. της Ένωσης Παλαιών Προσκόπων, εξυπηρέτησε με ζήλο και αφοσίωση τα προσκοπικά συμφέροντα, υπήρξε δε ένας εκ των πρωταγωνιστών τόσο για την ίδρυσή της Ενώσεως το 1995, όσο και για την μετέπειτα στέγασή της. Γι' αυτό άλλωστε και το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων τον τίμησε με τα ανάλογα μετάλλια του «Παλαιού Προσκόπου» και του «Αθανασίου Λευκαδίτη» (20.12.2004).

Θυμάμαι σε μια από τις πολλές δρά-

σεις της Ένωσης, είχαμε βρεθεί κάποιο βράδυ σε ένα φουαγιέ ξενοδοχείου στην Κοζάνη, να συζητάμε πολλά και διάφορα περί της «στάσης» που έπρεπε να τηρεί κάποιος ώστε να είναι πετυχημένος ιστορικός ερευνητής. Είχε βλέπετε την πείρα της ζωής και ήθελε, είχε την αγωνία, αυτή την πείρα να την μεταλαμπαδεύσει στους νεότερους. «Ο λογοτέχνης, ο ιστορικός, ο ερευνητής, ο συγγραφέας, ο αρθρογράφος» έλεγε «πρέπει όχι μόνο να έχει μελετήσει το αντικείμενό του, αλλά και να έχει γράψει για αυτό. Γιατί την πένα την βουτάμε πρώτα στο μυαλό και μετά στο μελάνι. Αν γράφεις για πράγματα που δεν έχεις πρώτα μελετήσει, τότε θα γράφεις ανιστόρητα γιατί δεν θα έχεις βουτήξει την πένα στο μυαλό. Αν πάλι μιλάς για πράγματα που μόνο έχεις μελετήσει αλλά δεν έχεις γράψει, τότε δεν θα έχεις βουτήξει την πένα στο μελάνι. Το είπαμε μυαλό και μελάνι πάντα μαζί!».

Άλλες φορές πάλι, αστειευόμενος μου έλεγε κάθε φορά που με έβλεπε «*γυρίζοντας μυρίζοντας*» εννοώντας πως ο ερευνητής ο καλός είναι ο αεικίνητος ερευνητής, που μοιάζει σαν τον κυνηγετικό σκύλο που διαρκώς γυρίζει. Μόνο αυτός θα είναι σε θέση να ανακαλύψει νέα στοιχεία, να ανοίξει νέους ορίζοντες. Κι αυτό έπραττε άλλωστε και ο ίδιος όταν στην πορεία του χρόνου, η σχέση μας εκτός από προσκοπική, αναπτύχθηκε και στον τομέα της καταγραφής της ιστορίας και της ηθογραφίας του Πειραιά και του Νέου Φαλήρου μέσα από τους κόλπους της Φιλολογικής Στέγης Πειραιώς που και οι δύο μας ανήκαμε.

Ήταν γνωστές οι διαλέξεις που έδινε συχνά, για την χρυσή εποχή του Νέου Φαλήρου, καθώς είχε την ικανότητα να αναβιώνει μέσα από τους λόγους του, την χαμένη λαμπρή ζωή αυτής της περιοχής, που κάποτε άκμαζε με τα υπερπολυτελή ξενοδοχεία της, τους ευρωπαϊκούς δρόμους της και τα θαλασσινά λουτρά της. Όλα αυτά άλλωστε τα περιέγραψε με τόσο γλαφυρό τρόπο στο τελευταίο του βιβλίο

«**Καπετάν Ανδρέας Ζέπος**» (Εκδόσεις Μουρούσια). Σε πολλές από αυτές τις διαλέξεις, είχα την τύχη να είμαι βοηθός του, στην οργάνωση του φωτογραφικού υλικού και του οπτικού μέρους της εκδήλωσης.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι ο Ευάγγελος Αθηναίος υπήρξε μια εξαιρετική και **πολύτροπος φυσιогνωμία των Πειραιϊκών γραμμάτων** και ο απρόσμενος θάνατός του επιφέρει καιρίο πλήγμα στα Πειραιϊκά γράμματα. Ήταν για πολλά χρόνια ενεργό μέλος της **Φιλολογικής Στέγης Πειραιώς** η οποία επίσης απώλεσε έναν επίλεκτο πεζογράφο και ηθογράφο. Τόσο στην πνευματική ζωή όσο και στην κοινωνική, ο Αθηναίος προσέδιδε έναν τρόπο που δύσκολα θα συναντήσουμε σε άλλον μελετητή. Δεν έχανε ευκαιρία παρά τα αυξημένα καθήκοντα που είχε επιφορτιστεί με την ανάληψη του δύσκολου έργου της Προεδρίας του Πειραιϊκού Συνδέσμου, να ξεκλέβει πάντοτε κάποιες στιγμές ώστε να έρθει όπου βρισκόμουν ως ομιλητής, προκειμένου να προσθέσει κι άλλες ιστορίες από τον Πειραιά και το Νέο Φάληρο. Τι τιμή αλλά και τι άγχος προκαλούσε σε έναν νεώτερο στην ηλικία, να έχει στο ακροατήριό του τον Ευάγγελο Αθηναίο! Κι εγώ κάθε φορά που τον έβλεπα του έλεγα πειρακτικά «*Αν και Αθηναίος ξέρεις τα πάντα για τον Πειραιά*» ή «*να που ένας Αθηναίος ηγείται του Πειραιϊκού*».

Με τον θάνατό του λοιπόν αραιώνει ο κύκλος των πνευματικών ανθρώπων του Πειραιά, των οποίων η παρουσία και μόνο αποτελούσε εγγύηση μιας ευγενής φιλοσοφίας, μιας στάσης ζωής. Φεύγοντας ο Αθηναίος πήρε μαζί του και ένα κομμάτι από τον Πειραιϊκό προσκοπισμό, ένα κομμάτι από την Φιλολογική Στέγη, από τον Εξωραϊστικό Σύλλογο Νέου Φαλήρου, από τον Πειραιϊκό Σύνδεσμο για τον οποίο αξίζει να αναφέρουμε πως είναι ο πρώτος Πρόεδρος που πεθαίνει εν ενεργεία από συστάσεώς του μέχρι και σήμερα.

Μαζί με τον Αθηναίο έφυγε κι ένα με-

γάλο κομμάτι από την ιστορία του Φαλήρου, από την ιστορία των εκατοντάδων Φαληριωτών που μέσα από τις διηγήσεις του επανέφεραν στην μνήμη τους όσα είχαν λησμονήσει πολλά χρόνια πριν. Κλείνοντας αυτό τον σύντομο χαιρετισμό που φυσικά σε τίποτα δεν μπορεί να αντικατοπτρίσει το έργο μιας ζωής, παρά να αποτυπώσει μόνο μερικές στιγμές της, να συμπληρώσω πως ο Αθηναίος είχε λάβει διετή υποτροφία από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών. Στο διάστημα αυτό είχε εκπονήσει την διατριβή «Θαλασσία περιήγησις, ιστορική κοινωνική και κυρίως νομική θεώρησις» την οποία το 1979 υπέβαλε στην Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών από όπου έλαβε τον τίτλο του διδάκτορα. Στον επαγγελματικό του βίο εργάστηκε σε διάφορες θέσεις στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, ενώ παράλληλα είχε αναπτύξει πλούσιο συγγραφικό έργο γύρω από θέματα Ναυτιλίας. Ενδεικτικά αναφέρω τα έργα «Το δίκαιον της προεπαναστατικής ναυτιλίας των Ελλήνων» (πρώτο βραβείο Ενώσεως Ελλήνων Εφοπλιστών), «Σύμβαση ναυτολόγησις, ναυτεργατικές διαφορές» κ.α. Αργότερα αφιερώθηκε στην εκπαίδευση των παιδιών του Πειραιά, καθώς μαζί με την σύζυγό του Ελένη Γκάτσου λειτουργούσαν από κοινού τα εκπαιδευτήρια «Παιδαγωγική» και «Birds».

Καλό Ταξίδι Δάσκαλε

Του Στέφανου Μίλεση

Ένας εκλεκτός άνθρωπος, ένας μοναδικός σύντροφος, ένας από τους εξαιρετικούς οικογενειακούς φίλους, έφυγε ξαφνικά από τη ζωή την περασμένη Τετάρτη, πριν της Παναγίας. Χάσαμε, οι πολλοί που τον αγαπούσαμε, τον Ευάγγελο Ν. Αθηναίο, σύντροφο της Ελένης Γκάτσου-Αθηναίου, Πρόεδρο του Πειραιϊκού Συνδέσμου. Σε τέτοιες δύσκολες-σκληρές πε-

ρισσότερο-στιγμές αναλογίζεσαι τις αρετές του ανθρώπου που έφυγε και εύχεσαι να ζήσεις κι εσύ, όπως έζησε εκείνος: Φύσει ευγενής και βαθύτατα γλυκός χαρακτήρας, με πλούσια παιδεία και εξαιρετική πέννα, άνθρωπος με ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει, να μεταδίδει στους συνανθρώπους του με την πειθώ του δικού του παραδείγματος, φωτεινή προσωπικότητα, φωτεινός άνθρωπος.

Ο Ευάγγελος Ν. Αθηναίος, Πειραιώτης πιστός, απεφοίτησε από την Πάντειο, στην οποία υπήρξε διδάκτωρ. Εργάστηκε επί σειρά ετών στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, όπου διετέλεσε διευθυντής. Το πάθος του ήταν για την εκπαίδευση, όλως δε ιδιαίτερος για τη Ναυτική Εκπαίδευση. Αφήνει πλούσιο συγγραφικό έργο (βιβλία-αρθρογραφία από τη «Ναυτική Ελλάδα» και αλλού) με τελευταίο του βιβλίο, το «Καπετάν Ανδρέας Ζέπος» που κυκλοφόρησε το 2013.

Ο αδόκητος θάνατός του στερεί αυτούς που τον αγαπούσαν ή είχαν απλώς την τύχη να τον γνωρίσουν, από τη φυσική του παρουσία. Αλλά θα βρίσκουν πάντοτε τον Ευάγγελο Ν. Αθηναίων οδηγό στο βίο τους, να διδάσκει την εγκράτεια, την αίσθηση του μέτρου και τον δρόμο του διαλόγου, την ανθρωπιά, την ορθοφροσύνη και τη δίκαιη κρίση.

Στη σύζυγό του και την οικογένειά του, ο καθένας εύχεται να αντλούν δύναμη και έμπνευση στη ζωή από τα βήματα του δικού τους ανθρώπου που έφυγε, του οποίου τα αποτυπώματα μίας λαμπρής πορείας στη ζωή θα μένουν ανεξίτηλα στην πορεία του χρόνου.

Καλό σου ταξίδι, αγαπημένε Βαγγέλη.

Σεραφείμ Χ. Μηχιώτης

Για τον Ευάγγελο Αθηναίο

Απεβίωσε στις 16 και κηδεύτηκε στις 17 Αυγούστου 2015, ο φίλος και ανώτερος υπάλληλος του ΥΕΝ Ευάγγελος Αθηναίος. Στην εξόδιο ακολουθία παρέστησαν: πλήθος Πειραιωτών, φίλων και συνεργατών. Την ΕΑΑΑΣ εκπροσώπησε ο Πρόεδρος της Υποναύαρχος Λ.Σ. (εα.) Γεώργιος Καλαρώνης.

Ο εκλιπών υπήρξε επίλεκτη προσωπικότητα της πειραιϊκής κοινωνίας και δραστήριο μέλος της πνευματικής κίνησης του επινεύου. Διετέλεσε μέλος σε πολλά σωματεία του Πειραιά και ως αντιπρόεδρος και μετά ως Πρόεδρος του Πειραιϊκού Συνδέσμου, ανέβασε το κύρος και τη δραστηριότητα του αρχαιότερου ελληνικού συνδέσμου, με πλήθος εκδηλώσεων και ευρύ σχεδιασμό των μελλοντικών δράσεων και ενεργειών του. Εγκρατής γνώστης όλων των ναυτιλιακών θεμάτων, ως ανώτερο στέλεχος του ΥΕΝ, προσέφερε τις γνώσεις του σε κάθε περίπτωση, με παρησία και ρωμαλέα επιχειρήματα, βοηθώντας τον εφοπλισμό, τον Έλληνα ναυτικό, το ΥΕΝ και τον διοικητικό του φορέα. Στις τελευταίες δεκαετίες της περιπετειώδους ιστορικής διαδρομής του Λιμενικού Σώματος, ο Ευάγγελος Αθηναίος, που είχε και αρκετές πολιτικές γνωριμίες, στάθηκε στο πλευρό των Λιμενικών, συντάσσοντας περισπούδαστες αναφορές, υπομνήματα και αιτήματα, με τα οποία συχνά ο διοικητικός φορέας του ΥΕΝ διέφυγε τους υφάλους, που παρενέβαλαν αβασάνιστα και ερασιτεχνικά οι εκάστοτε κυβερνώντες. Η προσφορά του Ευάγγελου Αθηναίου είναι σημαντική και πολύπλευρη. Πέρα από τη σπουδαία προσφορά του στον ΥΕΝ, διακρίθηκε για το έργο του στα πειραιϊκά Γράμματα, στην Παιδεία και στην κοινωνία του Πειραιά. Ακόμη δίδαξε Ναυτικό Δίκαιο στο πειραιϊκό πανεπιστήμιο και σε ευάριθμες ναυτικές σχολές του Πειραιά.

Τακτικός συνεργάτης επί πολλά χρόνια του έγκυρου ναυτιλιακού περιοδικού «Ναυτικά Χρονικά», ιδίως στα χρόνια της χρυσής εποχής τους, αλλά και δόκιμος συγγραφέας ναυτιλιακών και όχι μόνο βιβλίων, εντόπιζε, κατέγραφε, σχολίαζε και στηλίτευε σφαιρικά, με σοβαρότητα, αντικειμενικότητα και ελεύθερη σκέψη, τη ναυτιλιακή επικαιρότητα στον πλατύτερο χώρο του πρώτου ελληνικού λιμανιού της χώρας. Τα βιβλία και τα κείμενά του αποτελούν λαμπρά δείγματα άριστης γνώσης της ελληνικής γλώσσας και γραφής, μεστά, σύντομα, που στοχεύουν την καρδιά του χειριζόμενου θέματος.

Σταθμό στη συγγραφική του καριέρα αποτελούν τα βιβλία, που αναφέρονται στον επαγγελματικό του χώρο και το άλλο στη σφαίρα της λογοτεχνίας. Τα επιστημονικά του συγγράμματα φέρουν τη σφραγίδα του θεωρητικού και πρακτικού γνώστη και δάσκαλου του ναυτικού δικαίου, χαράσσουν νέους τομείς, απλουστεύουν τις νομικές έννοιες και συνθέτουν πολύτιμα εγχειρίδια του ναυτικού δικαίου. Στο χώρο της λογοτεχνίας κορυφαία είναι η βιογραφία του «Καπετάν Ανδρέα Ζέπου», την προσωπικότητα, του οποίου παρουσιάζει με γνώση, άνεση και ενάργεια, συνδέοντας την με την ωραία και αλησμόνητη εποχή του, που την αναβιώνει σε όλο της το εύρος και μας παρουσιάζει έναν κόσμο υπέροχο, που έφυγε πλέον στις ατραπούς της λησμονιάς. Τον Ευάγγελο Αθηναίο αποχαιρέτησαν με τους επικηδείους τους, τονίζοντας τον άνθρωπο Ευάγγελο Αθηναίο, την προσωπικότητα και το έργο του, η πρώην πρόεδρος του Πειραιϊκού Συνδέσμου κ. Φερενίκη Θεοχάρη και άλλες προσωπικότητες του Πειραιά.

**Υποναύαρχος Λ.Σ. (εα.)
Κώστας Μιχ. Σταμάτης**

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΑΘΗΝΑΙΟΣ
(1935 - 2015)

Ένας πολύ λυπηρός αιφνίδιος θάνατος

Στις 13 Αυγούστου έφυγε από τη ζωή απροσδόκητα σε ηλικία 80 ετών ένας εκλεκτός συμπατριώτης μας εξ επιγαμίας, ο Πρόεδρος του «Πειραιϊκού Συνδέσμου» Ευάγγελος Ν. Αθηναίος, σύζυγος της πολυαγαπητής μας Ελένης Γκάτσου, κόρης του καπετάνιου Γρηγόρη Γκάτσου. Θα τον θυμάστε με εκτίμηση και αγάπη εκτός των άλλων και για τις προεδρίες του με μεγάλη δεξιοτεχνία των Συνελεύσεων του Ερμιονικού Συνδέσμου στις φιλόξενες αίθουσες των Εκπαιδευτηρίων Birds Παιδαγωγικής, των οποίας ήταν Συνδιευθυντής. Αγάπησε την Ερμιόνη και υποστήριξε θερμά τις πολιτιστικές δραστηριότητες (Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, Εστία πολιτισμού, Μουσείο παιχνιδιών κ.α.)

Από το τελευταίο ωραίο βιβλίο του Καπετάν Αντρέας Ζέπος, Πειραιάς, Εκδόσεις Μουρούσια 2012, 306 σελ. αντλούμε το σύντομο βιογραφικό του:

Ο Ευάγγελος Αθηναίος γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Νέο Φάληρο. Διδάκτωρ του Ναυτικού Δικαίου έγινε με σχετική με την θάλασσα περιήγηση - Cabotage διδακτορική διατριβή. Υπηρέτησε στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας κυρίως όμως υπηρέτησε την ναυτική εκπαίδευση ως καθηγήτης και Διευθυντής Σπουδών σε Ναυτικές Επαγγελματικές Σχολές. Εδίδαξε επίσης στις Σχολές στελεχών του Λιμενικού Σώματος και στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς (1991-92). Υπήρξε ειδικός για το «προνόμιο της ακτοπλοΐας Cabotage και την θάλασσα περιήγηση».

Με την σύζυγό του Ελένη Γκάτσου - Αθηναίου, ίδρυσαν τα γνωστά Εκπαιδευτήρια του Πειραιώς «ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ BIRDS», ενώ παράλληλα ανέπτυξε μια πλούσια κοινωνική δραστηριότητα: Α΄ Αντιπρόεδρος και Πρόεδρος του ιστορικού «Πειραιϊκού Συνδέσμου, παλαιό μέλος του Ναυτικού Ομίλου Ελλάδος και μέλος του Ναυτικού Μουσείο Ελλάδος, Πρόεδρος της Ενώσεως Παλαιών Προσκόπων Νέου Φαλήρου κ.α. Το συγγραφικό έργο του Ε.Ν. Αθηναίου είναι πλούσιο και αξιόλογο: Το Δίκαιον της προεπαναστατικής Ναυτιλίας των Ελλήνων (Α΄ βραβείο Ενώσεως Ελλήνων Εφοπλιστών) - Θάλασσα περιήγηση - Cabotage (Διδακτορική Διατριβή) - Σύμβαση ναυτολόγησης και πολλές μελέτες με ναυτιλιακό περιεχόμενο στα περιοδικά Ναυτικά Χρονικά (μόνιμος στήλη στην δεκατία 1971 -1980). Δελτίον Ναυτικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, Ηχώ των θαλασσών, Αελλώ, Περίπλους κ.α.

Ο Ευάγγελος Αθηναίος ήταν η ζωντανή ιστορία του Πειραιά από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια έως σήμερα, ανεξάντλητη πηγή για τη δράση προσώπων και για γεγονότα της κοινωνικής, οικονομικής, ναυτικής και πνευματικής ιστορίας του. Τον παροτρύνουμε και φαίνεται ότι το είχε αποφασίσει να γράψει ένα σχετικό βιβλίο. Είχε αρχίσει να συγκεντρώνει το υλικό και είναι κρίμα που δεν πρόλαβε. Αλλά και για πρόσωπα και πράγματα της Ερμιόνης ήξερε πολλά και τα διηγείταν γλαφυρά, όπως τα είχε ακούσει από παλιούς συνταξιούχους, ναυτικούς κυρίως, με τους οποίους συναναστρεφόταν και τους οποίους προκαλούσε να του μιλούν για τη ζωή και τα βάσανά τους.

Λίνος Μπενάκης*

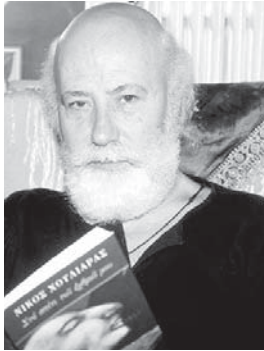
* Ο κ. Λίνος Μπενάκης είναι ιστορικός της Φιλοσοφίας και Πρόεδρος της Εταιρείας Μελετών Ερμιόνας

ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Νίκος Χουλιαράς (1940-2015)

Πέθανε σε ηλικία 75 ετών ο ζωγράφος, πεζογράφος και ποιητής Νίκος Χουλιαράς. Η κηδεία του τελέστηκε την Τετάρτη 22 Ιουλίου στις 4 το απόγευμα, από το Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών.

Ο Νίκος Χουλιαράς (1940-2015) γεννήθηκε στα Γιάννενα. Ήταν ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους ζωγράφους.

Κατά το χρονικό διάστημα 1965-1970 ασχολήθηκε με τη μουσική. Έγραψε πολλά τραγούδια -που τα τραγούδησε ο ίδιος, καθώς και άλλοι γνωστοί τραγουδιστές- με μεγάλη επιτυχία. Ήταν, επίσης, ο πρώτος που έκανε διασκευές δημοτικών τραγουδιών και παρουσίασε τα ηπειρώτικα στο κοινό της Αθήνας.

Έχουν εκδοθεί τα παρακάτω βιβλία του: Σαράντα Σχέδια, Ώρα 1974, Νεφέλη 1985· Ζωγραφική- Κείμενα, Κέδρος 1978 (Α΄ βραβείο στη Διεθνή Έκθεση της Λειψίας για το καλύτερα σχεδιασμένο βιβλίο στον κόσμο)· Ο Λούσιος, Κέδρος 1979, Νεφέλη 1987· Το Μπακακόκ, Κέδρος 1981, Νεφέλη 1988· Το χιόνι που ήξερα, Κέδρος 1983 (Γ΄ βραβείο στη Διεθνή Έκθεση της Λειψίας για το καλύτερα σχεδιασμένο βιβλίο στον κόσμο)· Ζωή την άλλη φορά, Νεφέλη 1985· Το άλλο μισό, Νεφέλη 1987· Ο χρόνος είναι πάντα με το μέρος του, Νεφέλη 1989· Μια ιστορία του μακρού χειμώνα, Νεφέλη 1990· Η μέσα βροχή, Νεφέλη 1991· Νίκος Χουλιαράς - Ζωγραφική 1966-1991, Εκδόσεις Εργαστήρι 1992· Οι λεπτομέρειες του μαύρου, Νεφέλη 1993· Οι ζωγραφίες του νυχτερινού χάρτη, Νεφέλη 1994· Στο σπίτι του εχθρού μου, Νεφέλη 1995· Οι κατοικήσιμοι τόποι της ζωγραφικής, Νεφέλη 1997· Μία

μέρα πριν δύο μέρες μετά, Νεφέλη 1998· Εικόνες στο ύψος της ζωής, Νεφέλη 2000· Το εργαστήριο του ύπνου, Νεφέλη 2001· Οι εξοχές του νου, Νεφέλη 2003· Νερό στο πρόσωπο, Νεφέλη 2005· Οι μαύρες ζωγραφίες, Νεφέλη 2006.

Διηγήματά του έχουν μεταφραστεί στα γαλλικά, τα ιταλικά, τα αγγλικά, τα σουηδικά και τα γερμανικά, ενώ έχουν εκδοθεί στα γαλλικά από τον εκδοτικό οίκο Hatier η συλλογή διηγημάτων Το Μπακακόκ και τα μυθιστορήματα Ο Λούσιος, Ζωή την άλλη φορά, και Στο σπίτι του εχθρού μου.

Το 1996 ήταν υποψήφιος για το Ευρωπαϊκό Αριστείο Λογοτεχνίας με το βιβλίο Στο σπίτι του εχθρού μου.

Έχουν μεταφερθεί στην τηλεόραση διηγήματά του. Το μυθιστόρημά του Ο Λούσιος έγινε τηλεοπτική σειρά και μεταδόθηκε από την ΕΤ-1 το 1989.

Έχει λάβει μέρος σε πάρα πολλές ομαδικές εκθέσεις ζωγραφικής στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και εκπροσώπησε την Ελλάδα στην VIII Biennale της Αλεξάνδρειας το 1969, στην έκθεση που έγινε στην Εθνική Πινακοθήκη για την πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης το 1985, στη μεγάλη έκθεση του μουσείου του Dallas των Η.Π.Α. το 1990 και στην παγκόσμια έκθεση EXPO '92 που έγινε στη Σεβίλλη.

Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη καθώς και σε ιδιωτικές συλλογές, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Παναγιώτης Αμπατζής (1922-2015)

Έφυγε από τη ζωή, σε ηλικία 93 ετών, ο άνθρωπος που αποτέλεσε τη σημαντικότερη λογοτεχνική γέφυρα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Ο Παναγιώτης Αμπατζής είχε χα-

ρίσει στο τουρκικό κοινό δεκάδες έργα Ελλήνων συγγραφέων και αντιστοίχως το ελληνικό κοινό γνώρισε μέσα από το μεταφραστικό του έργο τη σύγχρονη τουρκική λογοτεχνία.

Ο Παναγιώτης Αμπατζής είχε μεταφράσει πάνω από 50 βιβλία Ελλήνων δημιουργών, όπως οι Βρεττάκος, Σωτηρίου, Σαμαράκης, Σβορώνος, Θέμελης, Λειβαδίτης, Καμπανέλλης, Ψαθάς, Λουντέμης, Ξενόπουλος κ.ά. στα τουρκικά, καθώς και Τούρκων συγγραφέων όπως οι Γιασάρ Κεμάλ, Αζίζ Νεσίν, Ορχάν Παμούκ, Σαμπαχατίν Αλί, Ριφάτ Ιλγκάζ, Ντεμιρτάς Τζεϊχούν, Κεμάλ Αναντόλ, Ναζίμ Χικμέτ και Γιλντιρίμ Κεσκίν στα ελληνικά.

Μεταφραστής, συγγραφέας, εκδότης, μουσικός, διανοούμενος, ο Παναγιώτης Αμπατζής μέχρι τέλους εραστής της Κωνσταντινούπολης, όπου γεννήθηκε το 1922.

Υπήρξε γενικός γραμματέας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κωνσταντινούπολης. Ξεκίνησε την καριέρα του παίζοντας

βιόλα στη Συμφωνική Ορχήστρα της Κωνσταντινούπολης και αργότερα έγινε μέλος της τουρκικής Λυρικής Σκηνής, μία εξέχουσα διάκριση σε μία εποχή που οι μειονοτικοί ήταν αποκλεισμένοι από όλα τα κρατικά αξιώματα στην Τουρκία.

Ο Παναγιώτης Αμπατζής υπήρξε εκδότης του ελληνικού λογοτεχνικού περιοδικού της Κωνσταντινούπολης «Πυρσός», από το 1954 έως το 1962. Στη συνέχεια και μέχρι πριν από λίγους μήνες που τον κατέβαλε η επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του εξέδιδε το αρχαιότερο στην Τουρκία περιοδικό κλασικής μουσικής, «Orkestra».

Η κηδεία του Παναγιώτη Αμπατζή τελέστηκε την Τετάρτη στις 14:00 στο ναό των Ταξιαρχών, στο Μέγα Ρεύμα (Αρναούτκιοϊ) του Βοσπόρου, όπου για πολλά χρόνια και μέχρι το τέλος της ζωής του ήταν το σπίτι του.

Πηγή: εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Δικηγορική Επικαιρότητα**, αρ. φ. 124, Χρόνος 22ος, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015, Απρίλιος - Ιούνιος 2015, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2015.
- Κυκλαδικόν Φως**, Έτος 66ον, αρ. φ. 707, Απρίλιος - Μάιος 2015
- Κρήτες του Πειραιά**, Χρόνος 11ος, αρ. φ. 42, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2015
- Παριανά**, έτος ΛΣΤ', τεύχος 136, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015
- Παρουσία**, τριμηνιαία έκδοση της Ένωσης Αιτωλοακαρνανών Λογοτεχνών, τεύχη 7 (61), Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015 και 8 (62), Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2015 και 9 (63) Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2015.
- Πειραιϊκή Εκκλησία**, έτος 24ο, τεύχος 269, Απρίλιος 2015
- Πνευματική Ζωή**, Περίοδος Δ', Χρόνος 26ος, Γενάρης - Φλεβάρης - Μάρτης 2014
- Πνευματική Κύπρος**, χρονιά ΝΔ', Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2014, αρ. 436
- Σπεσιώτικη Ηχώ**, τεύχος 131, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015
- Συμαϊκόν βήμα**, Περ. Γ', Έτος 51ο, αρ. Φ. 370, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015
- Ζήνων**, τεύχη 232, Ιαν - Φεβ - Μαρ 2015 και 233, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2015
- 3η Χιλιετία**, τεύχος 64, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2015, τεύχος 65 Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2015
- Τα Αιτωλικά**, τεύχος 24, Ιανουάριος - Ιούνιος 2015

ΒΙΒΛΙΑ

- Ευχάδης**, Θαύματα μητέρα τραγουδάς, Πειραιάς 2010
- Καβάκου - Στρατηγού Λίτσα**, Ονειρικοί δρόμοι, εκδ. Vakxikon.gr 2015
- Καμπέρου Αντιγόνη**, Δημήτριος Καμπέρης - Ο Τρελοκαμπέρης, 2014
- Τσακίρης Στέργιος**, Ψυχολογία, εκδ. ΕΝΕΚΕΝ, Θεσσαλονίκη 2015
- Λίζα Βλαχοπούλου**, Τα δάκρυα των Πλειάδων, Ιωλκός 2015
- Βασιλική Μυλωνοπούλου**, Βήματα στη Βροχή, Λεξίτυπον 2015
- Λίλη Αποστολίδου**, Η διαθήκη, Λεξίτυπον 2015
- Πάνος Λαζαρόπουλος**, Αισχύλος και Τραγωδία, Δρόμων 2015
- Βασίλης Βασιλικός**, Ημερολόγιο Θάσου, GUTENBERG 2015
- Δημήτρης Νικορέτζος**, Άφθαρτοι, εν φθορά, Λιβάνης 2015
- Γιώργος Πετρόπουλος**, Μνημόσυνα, Πελασγός 2015.
- Ρούλα Ιωαννίδου - Σταύρου**, MODUS VIVENDI, LITTERATURA ET ARTES 2015.
- Κλαίρη Αγγελίδου**, Αγλαά Άποινα, Παιδεία 2014.
- Λένα Κωνσταντέλλου**, Αλμπέρ Καμύ - Ζαν Πωλ Σαρτρ, Δρόμων 2015.
- Δημοσθένης Γεργοβασίλης**, Αλμπέρ Καμύ - Ο Φιλόσοφος της Εξέγερσης, Δρόμων 2015.